

T.C

YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN SİBER ZORBALIK VE İNTERNET
SALDIRGANLIK DÜZEYLERİ İLE SOSYAL MEDYAYA İLİŞKİN
TUTUMLARININ İNCELENMESİ
(ÇEKMEKÖY ÖRNEĞİ)

Ash ÜMMETLER İLHAN

Yüksek Lisans Tezi

İstanbul, 2016

T.C.
YEDİTEPE UNIVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Ortaöğretim Öğrencilerinin Siber Zorbalık
ve İnternet Saldırganlık Düzeyleri ile Sosyal
Medyaya İlişkin Tutumlarının İncelenmesi
(Gekmeköy Örneği)

Ad-Soyad:

ASI ÜNÜKTEPE İLHAN

ONAY:

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÖZEL

Üye: Prof. Dr. Halil EKŞİ

Üye: Yrd. Doç. Dr. Ahmet KATILIMŞI

Onay Tarihi: 02.06.2016

T.C

YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN SİBER ZORBALIK VE İNTERNET
SALDIRGANLIK DÜZEYLERİ İLE SOSYAL MEDYAYA İLİŞKİN
TUTUMLARININ İNCELENMESİ
(ÇEKMEKÖY ÖRNEĞİ)**

Aslı ÜMMETLER İLHAN

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Mustafa OTRAR

Yüksek Lisans Tezi

İstanbul, 2016

İÇİNDEKİLER

ONAY	i
İÇİNDEKİLER	ii
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	v
ÖNSÖZ.....	xvii
ÖZET	xviii
ABSTRACT	xx

BÖLÜM I GİRİŞ	1
1.1. Problem	1
1.2. Amaç/Hipotez.....	2
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Sınırlılıklar	4
1.5. Varsayımlar	4
1.6. Tanımlar.....	4

BÖLÜM II İLGİLİ LİTERATÜR.....	5
2.1. Zorbalık.....	5
2.1.1. Genel Zorbalık Tanımı	5
2.1.2. Zorbalık, Şiddet ve Saldırganlık İlişkisi.....	6
2.1.3.Zorbalığın Gerçekleştiği Yerlere Göre Türleri ve Özellikleri.....	8
2.1.3.1. Fiziksel Zorbalık.....	8
2.1.3.2. Sözel Zorbalık.....	8
2.1.3.3.Duygusal Zorbalık.....	8
2.1.3.4.Cinsel Zorbalık	8
2.1.3.5. Siber Zorbalık.....	9
2.1.4. Bir Trend Olarak Siber Zorbalık	11
2.1.4.1. Siber Zorbalığın Görüldüğü Platformlar	11
2.1.4.2. Siber Zorbalığın Araçları	12
2.1.4.3. Siber Zorbalığın Türleri	13
2.1.5.Zorbalığın Sebepleri ve Bileşenleri	14
2.1.6. Roller Bakımından Zorbalığın Sonuçları	17

2.1.6.1. Zorba	17
2.1.6.2. Mağdur	18
2.1.6.3. İzleyeciler	22
2.2. Yaşlara ve Sosyokültürel Yapılara Göre Zorbalık	22
2.2.1. İlköğretim Düzeyinde Öğrenciler Arasındaki Zorbalık	22
2.2.2. Lise Düzeyinde Öğrenciler Arasındaki Zorbalık	24
2.2.3. Lise Sonrası Zorbalık	26
2.3. Öğrencilerde Saldırganlık	28
2.3.1. İçgüdü Teorisi	29
2.3.2. Dürtü Teorisi	30
2.3.3. Sosyal Öğrenme Kuramı	31
2.4. Saldırganlık ve Sosyal Medya İlişkisi	33
2.4.1. Sosyal Medyadaki Saldırganlığın Yansımaları	33
2.4.2. Sosyal Biliş ya da Gözleme ve İdol Alma Yönünden Sosyal Medyanın Saldırganlık Üzerindeki Etkisi	34
2.5. İlgili Araştırmalar	35
2.5.1. Yerli Kaynaklı Araştırmalar	35
2.5.2. Yabancı Kaynaklı Araştırmalar	37
BÖLÜM III YÖNTEM	41
3.1. Araştırma Modeli	41
3.2. Evren ve Örneklem	41
3.3. Veri Toplama Araçları	42
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	42
3.3.2. Siber Zorbalık ve İnternet Saldırganlığını Tarama Ölçeği (SZİSTÖ)	42
3.3.3. Sosyal Medya Tutum Ölçeği	43
3.4. Verilerin Toplanması	44
3.5. Verilerin Analizi	44
BÖLÜM IV BULGULAR	46
4.1. Öğrencilerin Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular	46
4.2. Öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği ve Alt Boyutları Puanlarının Demografik Özelliklere Göre Farklaşıp Farklaşmadığına İlişkin Bulgular	52

4.3. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği ve Alt Boyutları Puanlarının Demografik Özelliklere Göre Farklaşım Farklaşmadığına İlişkin Bulgular....	74
4.4. Öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği Puanları ile Sosyal Medya Tutum Ölçeği ve Alt Boyutları Puanları Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular.....	120
BÖLÜM V SONUÇLAR VE TARTIŞMALAR.....	122
5.1. Sonuçlar ve Tartışmalar	122
5.2. Öneriler.....	131
5.2.1. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	131
5.2.2. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler.....	131
KAYNAKÇA	134
EKLER.....	139

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 2.1. Geleneksel ve Siber Zorbalığın Karşılaştırılması.....	10
Çizelge 2.2. Kişilik Özellikleri	19
Çizelge 2.3. Okul Özellikleri	20
Çizelge 2.4. Fiziksel Özellikler.....	21
Çizelge 2.5. Aile Özellikleri	21
Çizelge 4.1. Öğrencilerin Cinsiyet Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri	46
Çizelge 4.2. Öğrencilerin Yaş Değişkeni İçin Frekans Ve Yüzde Değerleri	46
Çizelge 4.3. Öğrencilerin Gelir Durumu Değişkeni İçin Frekans Ve Yüzde Değerleri	47
Çizelge 4.4. Öğrencilerin Anne-Babasının Beraberlik Durumu Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri	47
Çizelge 4.5. Öğrencilerin Annesinin Eğitim Durumu Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri	47
Çizelge 4.6. Öğrencilerin Babasının Eğitim Durumu Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri	48
Çizelge 4.7. Öğrencilerin Sosyal Medya Sitelerine Üyeliği Olma Durumu Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri	48
Çizelge 4.8. Öğrencilerin Sosyal Medya Sitelerini Kullanma Sıklıkları Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri	48
Çizelge 4.9. Öğrencilerin İnternete Daha Çok Bağlandığı Yer Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri	49
Çizelge 4.10. Öğrencilerin Ebeveynlerinin İnternette Diğer İnsanlara Nasıl Davranılması Gerektiği İle İlgili Konuşması Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri	49
Çizelge 4.11. Öğrencilerin Ebeveynlerinin İnternette Yaptıklarına Bakma Sıklıkları Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri	49
Çizelge 4.12. Öğrencilerin Sosyal Medya Sitelerindeki Adları Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri	50

Çizelge 4.13. Öğrencilerin İnterneti Daha Çok Kullanma Amaçları Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri	50
Çizelge 4.14. Öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği Alt Boyutları Puanlarına Ait Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	51
Çizelge 4.15. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği ve Alt Boyutları Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler	51
Çizelge 4.16. Öğrencilerin Siber Zorbalık Kurbanı Olma Puanlarının Cinsiyete Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin <i>t</i> Testi	52
Çizelge 4.17. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının Cinsiyete Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin <i>t</i> Testi	52
Çizelge 4.18. Öğrencilerin Siber Zorbalık Kurbanı Olma Puanlarının Yaşa Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	53
Çizelge 4.19. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının Yaşa Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi.....	53
Çizelge 4.20. Öğrencilerin Siber Zorbalık Kurbanı Olma Puanlarının Gelire Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	54
Çizelge 4.21. Öğrencilerin Siber Zorbalık Kurbanı Olma Puanlarının Hangi Gelir Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-Hoc Lsd Testi	54
Çizelge 4.22. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının Gelire Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	55
Çizelge 4.23. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının Hangi Gelir Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-Hoc Lsd Testi	55
Çizelge 4.24. Öğrencilerin Siber Zorbalık Kurbanı Olma Puanlarının Anne ve Babanın Beraber Olma Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin <i>t</i> Testi	56
Çizelge 4.25. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının Anne ve Babanın Beraber Olma Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin <i>t</i> Testi	56
Çizelge 4.26. Öğrencilerin Siber Zorbalık Kurbanı Olma Puanlarının Annenin Eğitim Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Anova Testi	57

Çizelge 4.27. Öğrencilerin Siber Zorbalık Kurbanı Olma Puanlarının Annenin Hangi Eğitim Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-Hoc Lsd Testi	57
Çizelge 4.28. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının Annenin Eğitim Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	58
Çizelge 4.29. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının Annenin Hangi Eğitim Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-Hoc Lsd Testi .	58
Çizelge 4.30. Öğrencilerin Siber Zorbalık Kurbanı Olma Puanlarının Babanın Eğitim Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	59
Çizelge 4.31. Öğrencilerin Siber Zorbalık Kurbanı Olma Puanlarının Babanın Hangi Eğitim Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-Hoc Lsd Testi	60
Çizelge 4.32. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının Babanın Eğitim Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	60
Çizelge 4.33. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının Babanın Hangi Eğitim Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-Hoc Lsd Testi .	61
Çizelge 4.34. Öğrencilerin Siber Zorbalık Kurbanı Olma Puanlarının Bir Sosyal Medyaya Üye Olma Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin t Testi	62
Çizelge 4.35. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının Bir Sosyal Medyaya Üye Olma Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin t Testi	62
Çizelge 4.36. Öğrencilerin Siber Zorbalık Kurbanı Olma Puanlarının Sosyal Medyayı Kullanma Sıklığına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Kruskal-Wallis Testi	63
Çizelge 4.37. Öğrencilerin Siber Zorbalık Kurbanı Olma Puanlarının Sosyal Medyayı Kullanma Sıklığının Hangi Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Mann-Whitney U Testi	63
Çizelge 4.38. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının Sosyal Medyayı Kullanma Sıklığına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Kruskal-Wallis Testi	64

Çizelge 4.39. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının Sosyal Medyayı Kullanma Sıklığının Hangi Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Mann-Whitney U Testi	65
Çizelge 4.40. Öğrencilerin Siber Zorbalık Kurbanı Olma Puanlarının İnternete Daha Çok Girilen Yere Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Kruskal-Wallis Testi	65
Çizelge 4.41. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının İnternete Daha Çok Girilen Yere Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Kruskal-Wallis Testi	66
Çizelge 4.42. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının İnternete Daha Çok Girilen Yerin Hangi Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Mann-Whitney U Testi	66
Çizelge 4.43. Öğrencilerin Siber Zorbalık Kurbanı Olma Puanlarının Ebeveynlerinin İnternette Diğer İnsanlara Nasıl Davranılması Gerektiği İle İlgili Konuşma Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin <i>t</i> Testi	67
Çizelge 4.44. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının Ebeveynlerinin İnternette Diğer İnsanlara Nasıl Davranılması Gerektiği İle İlgili Konuşma Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin <i>t</i> Testi	67
Çizelge 4.45. Öğrencilerin Siber Zorbalık Kurbanı Olma Puanlarının Ebeveynlerin Ne Sıklıkta İnternette Ne Yapıldığına Baktığına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	67
Çizelge 4.46. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının Ebeveynlerin Ne Sıklıkta İnternette Ne Yapıldığına Baktığına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	68
Çizelge 4.47. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının Hangi Sıklık Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-Hoc Lsd Testi	68
Çizelge 4.48. Öğrencilerin Siber Zorbalık Kurbanı Olma Puanlarının Sosyal Medya Sitelerine Üyelikte Gerçek Veya Takma Ad Kullanmaya Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin <i>t</i> Testi	69
Çizelge 4.49. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının Sosyal Medya Sitelerine Üyelikte Gerçek veya Takma Ad Kullanmaya Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin <i>T</i> Testi ..	69

Çizelge 4.50. Öğrencilerin Siber Zorbalık Kurbanı Olma Puanlarının İnterneti Daha Çok Hangi Amaçla Kullanıldığına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	70
Çizelge 4.51. Öğrencilerin Siber Zorbalık Kurbanı Olma Puanlarının İnterneti Kullanma Amaçları Arasında Anlamli Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-Hoc Lsd Testi	71
Çizelge 4.52. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının İnterneti Daha Çok Hangi Amaçla Kullandığına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	72
Çizelge 4.53. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının İnterneti Kullanma Amaçları Arasında Anlamli Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-Hoc Lsd Testi	73
Çizelge 4.54. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Alt Boyutu Puanlarının Cinsiyete Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin <i>t</i> Testi	74
Çizelge 4.55. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyutu Puanlarının Cinsiyete Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin <i>t</i> Testi	74
Çizelge 4.56. Öğrencilerin Öğretmenlerle İlişki Alt Boyutu Puanlarının Cinsiyete Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin <i>t</i> Testi	75
Çizelge 4.57. Öğrencilerin Sosyal İzolasyon Alt Boyutu Puanlarının Cinsiyete Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin <i>t</i> Testi	75
Çizelge 4.58. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Cinsiyete Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin <i>t</i> Testi	75
Çizelge 4.59. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Alt Boyutu Puanlarının Yaşa Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	76
Çizelge 4.60. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Alt Boyutu Puanlarının Hangi Yaş Grupları Arasında Anlamli Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-Hoc Lsd Testi	77
Çizelge 4.61. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyutu Puanlarının Yaşa Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Anova Testi	77
Çizelge 4.62. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyutu Puanlarının Hangi Yaş Grupları Arasında Anlamli Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-Hoc Lsd Testi	78
Çizelge 4.63. Öğrencilerin Öğretmenlerle İlişki Alt Boyutu Puanlarının Yaşa Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	78

Çizelge 4.64. Öğrencilerin Öğretmenlerle İlişki Alt Boyutu Puanlarının Yaşa Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	79
Çizelge 4.65. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Yaşa Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	79
Çizelge 4.66. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Hangi Yaş Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-Hoc Lsd Testi	80
Çizelge 4.67. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Alt Boyut Puanlarının Gelire Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	80
Çizelge 4.68. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Alt Boyutu Puanlarının Hangi Gelir Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-Hoc Lsd Testi .	81
Çizelge 4.69. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyut Puanlarının Gelire Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	81
Çizelge 4.70. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyutu Puanlarının Hangi Gelir Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-Hoc Lsd Testi .	82
Çizelge 4.71. Öğrencilerin Öğretmenlerle İlişki Alt Boyut Puanlarının Gelire Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	82
Çizelge 4.72. Öğrencilerin Sosyal İzolasyon Alt Boyut Puanlarının Gelire Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	83
Çizelge 4.73. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Gelire Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	83
Çizelge 4.74. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Hangi Gelir Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-Hoc Lsd Testi	84
Çizelge 4.75. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Alt Boyut Puanlarının Anne-Babanın Beraberlik Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin t Testi	84
Çizelge 4.76. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyut Puanlarının Anne-Babanın Beraberlik Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin t Testi	85

Çizelge 4.77. Öğrencilerin Öğretmenlerle İlişki Alt Boyut Puanlarının Anne-Babanın Beraberlik Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin t Testi	85
Çizelge 4.78. Öğrencilerin Sosyal İzolasyon Alt Boyut Puanlarının Anne-Babanın Beraberlik Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin t Testi	85
Çizelge 4.79. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Anne-Babanın Beraberlik Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin t Testi	86
Çizelge 4.80. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Alt Boyut Puanlarının Annenin Eğitim Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	86
Çizelge 4.81. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyut Puanlarının Annenin Eğitim Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	87
Çizelge 4.82. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyutu Puanlarının Annenin Hangi Eğitim Grupları Arasında Anlamli Farklilik Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-Hoc Lsd Testi	87
Çizelge 4.83. Öğrencilerin Öğretmenlerle İlişki Alt Boyut Puanlarının Annenin Eğitim Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	88
Çizelge 4.84. Öğrencilerin Öğretmenlerle İlişki Alt Boyutu Puanlarının Annenin Hangi Eğitim Grupları Arasında Anlamli Farklilik Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-Hoc Lsd Testi	89
Çizelge 4.85. Öğrencilerin Sosyal İzolasyon Alt Boyut Puanlarının Annenin Eğitim Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	89
Çizelge 4.86. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Annenin Eğitim Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	90
Çizelge 4.87. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Annenin Hangi Eğitim Grupları Arasında Anlamli Farklilik Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-Hoc Lsd Testi	91
Çizelge 4.88. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Alt Boyut Puanlarının Babanın Eğitim Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	91
Çizelge 4.89. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyut Puanlarının Babanın Eğitim Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	92

Çizelge 4.90. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyut Puanlarının Babanın Hangi Eğitim Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-Hoc Lsd Testi	92
Çizelge 4.91. Öğrencilerin Öğretmenlerle İlişki Alt Boyut Puanlarının Babanın Eğitim Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	93
Çizelge 4.92. Öğrencilerin Öğretmenlerle İlişki Alt Boyut Puanlarının Babanın Hangi Eğitim Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-Hoc Lsd Testi	94
Çizelge 4.93. Öğrencilerin Sosyal İzolasyon Alt Boyut Puanlarının Babanın Eğitim Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	94
Çizelge 4.94. Öğrencilerin Sosyal İzolasyon Alt Boyut Puanlarının Babanın Hangi Eğitim Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-Hoc Lsd Testi	95
Çizelge 4.95. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Babanın Eğitim Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	96
Çizelge 4.96. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Babanın Hangi Eğitim Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-Hoc Lsd Testi	96
Çizelge 4.97. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Alt Boyut Puanlarının Sosyal Medya Sitesine Üye Olmaya Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin <i>t</i> Testi	97
Çizelge 4.98. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyut Puanlarının Sosyal Medya Sitesine Üye Olmaya Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin <i>t</i> Testi	97
Çizelge 4.99. Öğrencilerin Öğretmenlerle İlişki Alt Boyut Puanlarının Sosyal Medya Sitesine Üye Olmaya Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin <i>t</i> Testi	98
Çizelge 4.100. Öğrencilerin Sosyal İzolasyon Alt Boyut Puanlarının Sosyal Medya Sitesine Üye Olmaya Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin <i>t</i> Testi	98
Çizelge 4.101. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Sosyal Medya Sitesine Üye Olmaya Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin <i>t</i> Testi	98

Çizelge 4.102. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Alt Boyut Puanlarının Sosyal Medyayı Kullanma Sıklığına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Kruskal-Wallis Testi	99
Çizelge 4.103. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Alt Boyut Puanlarının Sosyal Medyayı Kullanma Sıklığının Hangi Gruplar Arasında Anlamli Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Mann-Whitney U Testi	100
Çizelge 4.104. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyut Puanlarının Sosyal Medyayı Kullanma Sıklığına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Kruskal-Wallis Testi	100
Çizelge 4.105. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyut Puanlarının Sosyal Medyayı Kullanma Sıklığının Hangi Grupları Arasında Anlamli Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Mann-Whitney U Testi	101
Çizelge 4.106. Öğrencilerin Öğretmenlerle İlişki Alt Boyut Puanlarının Sosyal Medyayı Kullanma Sıklığına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Kruskal-Wallis Testi	102
Çizelge 4.107. Öğrencilerin Sosyal İzolasyon Alt Boyut Puanlarının Sosyal Medyayı Kullanma Sıklığına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Kruskal-Wallis Testi	102
Çizelge 4.108. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Sosyal Medyayı Kullanma Sıklığına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Kruskal-Wallis Testi	103
Çizelge 4.109. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Sosyal Medyayı Kullanma Sıklığının Hangi Grupları Arasında Anlamli Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Mann-Whitney U Testi	103
Çizelge 4.110. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Alt Boyutu Puanlarının İnternete Daha Çok Girilen Yere Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Kruskal-Wallis Testi	104
Çizelge 4.111. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Alt Boyutu Puanlarının İnternete Daha Çok Girilen Yere Göre Hangi Gruplar Arasında Anlamli Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Mann-Whitney U Testi	104
Çizelge 4.112. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyutu Puanlarının İnternete Daha Çok Girilen Yere Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Kruskal-Wallis Testi	105
Çizelge 4.113. Öğrencilerin Öğretmenlerle İlişki Alt Boyutu Puanlarının İnternete Daha Çok Girilen Yere Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Kruskal-Wallis Testi	105

Çizelge 4.114. Öğrencilerin Sosyal İzolasyon Alt Boyutu Puanlarının İnternete Daha Çok Girilen Yere Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Kruskal-Wallis Testi	106
Çizelge 4.115. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının İnternete Daha Çok Girilen Yere Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Kruskal-Wallis Testi	106
Çizelge 4.116. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Alt Boyutu Puanlarının Ebeveynlerinin İnternette Diğer İnsanlara Nasıl Davranılması Gerektiği İle İlgili Konuşma Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin <i>t</i> Testi	106
Çizelge 4.117. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyutu Puanlarının Ebeveynlerinin İnternette Diğer İnsanlara Nasıl Davranılması Gerektiği İle İlgili Konuşma Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin <i>t</i> Testi	107
Çizelge 4.118. Öğrencilerin Öğretmenlerle İlişki Alt Boyutu Puanlarının Ebeveynlerinin İnternette Diğer İnsanlara Nasıl Davranılması Gerektiği İle İlgili Konuşma Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin <i>t</i> Testi	107
Çizelge 4.119. Öğrencilerin Sosyal İzolasyon Alt Boyutu Puanlarının Ebeveynlerinin İnternette Diğer İnsanlara Nasıl Davranılması Gerektiği İle İlgili Konuşma Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin <i>t</i> Test	108
Çizelge 4.120. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Ebeveynlerinin İnternette Diğer İnsanlara Nasıl Davranılması Gerektiği İle İlgili Konuşma Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin <i>t</i> Testi	108
Çizelge 4.121. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Alt Boyutu Puanlarının Ebeveynlerin İnternette Yapılana Bakma Sıklığına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	108
Çizelge 4.122. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyutu Puanlarının Ebeveynlerin İnternette Yapılana Bakma Sıklığına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	109
Çizelge 4.123. Öğrencilerin Öğretmenlerle İlişki Alt Boyutu Puanlarının Ebeveynlerin İnternette Yapılana Bakma Sıklığına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	109

Çizelge 4.124. Öğrencilerin Sosyal İzolasyon Alt Boyutu Puanlarının Ebeveynlerin İnternette Yapılana Bakma Sıklığına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	110
Çizelge 4.125. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Ebeveynlerin İnternette Yapılana Bakma Sıklığına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	110
Çizelge 4.126. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Alt Boyutu Puanlarının Sosyal Medya Sitelerine Üyelikte Gerçek veya Takma Ad Kullanmaya Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin <i>t</i> Testi	111
Çizelge 4.127. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyutu Puanlarının Sosyal Medya Sitelerine Üyelikte Gerçek veya Takma Ad Kullanmaya Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin <i>t</i> Testi	111
Çizelge 4.128. Öğrencilerin Öğretmenlerle İlişki Alt Boyutu Puanlarının Sosyal Medya Sitelerine Üyelikte Gerçek veya Takma Ad Kullanmaya Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin <i>t</i> Testi	111
Çizelge 4.129. Öğrencilerin Sosyal İzolasyon Alt Boyutu Puanlarının Sosyal Medya Sitelerine Üyelikte Gerçek veya Takma Ad Kullanmaya Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin <i>t</i> Testi	112
Çizelge 4.130. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Sosyal Medya Sitelerine Üyelikte Gerçek veya Takma Ad Kullanmaya Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin <i>t</i> Testi	112
Çizelge 4.131. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Alt Boyutu Puanlarının İnterneti Daha Çok Kullanma Amacına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	113
Çizelge 4.132. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Alt Boyutu Puanlarının İnterneti Daha Çok Kullanma Amacı Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-Hoc Lsd Testi	114
Çizelge 4.133. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyutu Puanlarının İnterneti Daha Çok Kullanma Amacına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	115

Çizelge 4.134. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyutu Puanlarının Hangi İnterneti Daha Çok Kullanma Amacı Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-Hoc Lsd Testi.....	116
Çizelge 4.135. Öğrencilerin Öğretmenlerle İlişki Alt Boyutu Puanlarının İnterneti Daha Çok Kullanma Amacına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	117
Çizelge 4.136. Öğrencilerin Sosyal İzolasyon Alt Boyutu Puanlarının İnterneti Daha Çok Kullanma Amacına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Anova Testi	117
Çizelge 4.137. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının İnterneti Daha Çok Kullanma Amacına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi	118
Çizelge 4.138. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Hangi İnterneti Daha Çok Kullanma Amacı Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-Hoc Lsd Testi	119
Çizelge 4.139. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Alt Boyut Puanları ile Siber Zorba Kurbanı Olma Puanları Arasındaki İlişkilere Yönelik Korelasyon Katsayıları	120
Çizelge 4.140. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Alt Boyut Puanları ile Siber Zorba Olma Puanları Arasındaki İlişkilere Yönelik Korelasyon Katsayıları	121

ÖNSÖZ

Bu araştırma, ülkemizde yakın dönemde üzerinde durulmaya başlanan, öğrencilerin sosyal medyaya ilişkin tutumları ile siber zorbalık ve internet saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

Bu araştırmanın ortaya çıkma, gelişme ve tamamlanma aşamalarının tümünde hoşgörü, bilgi ve tecrübesiyle bana destek olan ve beni her zaman rahatlatan değerli tez danışmanım Mustafa OTRAR'a,

Öğretmenlerinin mesleki gelişimlerine her zaman destek veren değerli okul müdürüm Lale KARA'ya,

Üzerinde çalıştığım bu araştırmanın veri toplama sürecinde bana vakit ayırıp anketlerimi uygulamamı sağlayan tüm yönetici meslektaşlarıma,

Yüksek lisans eğitim sürecimin tümünde benden maddi manevi desteğini hiç esirgemeyen, beni her zaman yüreklendiren sevgili anneme ve çok değerli eşime;

Yürekten teşekkürlerimi sunarım.

Aslı ÜMMETLER İLHAN

ÖZET

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte giderek kullanımı artan ve hayatın vazgeçilmez bir parçası olan internet ve sosyal medya kullanımı özellikle gençler arasında çok yaygındır. Hazırlanan bu çalışmanın amacı, ortaöğretim öğrencilerinin sosyal medya tutumlarının siber zorba davranışlarda bulunma ve maruz kalma durumları ile ilişkisinin incelenmesidir. Yapılan araştırmada, özel ve devlet kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin sosyal medyaya ilişkin tutumları ile siber zorbalık ve internet saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesine yönelik, ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.

Araştırma evrenini, 2014-2015 eğitim-öğretim yılı İstanbul İli Anadolu Yakası Çekmeköy İlçesinde Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı olarak faaliyet gösteren özel ve resmi ortaöğretim kurumlarında eğitim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırma 10 okulda yer alan 779 öğrenci üzerinde yapılmıştır.

Araştırmanın bulguları değerlendirildiğinde, Sosyal Medya Tutum Ölçeği alt boyut ve toplam puanları ile Siber Zorbalık ve İnternet Saldırganlığı Tarama Ölçeği alt boyutları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılan Pearson Çarpım Momentler Korelasyon Analizi sonucunda, Sosyal Medya Tutum Ölçeği toplam puanı ile Siber Zorbalık ve İnternet Saldırganlığı Tarama Ölçeği alt boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur. Sosyal Medya Tutum Ölçeği alt boyutlarından Sosyal Yetkinlik ve Paylaşım İhtiyacı ile Siber Zorbalık ve İnternet Saldırganlığı Tarama Ölçeği alt boyutlarından Siber Zorbalık Mağduru Olma ve Siber Zorba Olma arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur. Sosyal Medya Tutum Ölçeği alt boyutlarından Öğretmenlerle İlişki ile Siber Zorbalık ve İnternet Saldırganlığı Tarama Ölçeği alt boyutlarından Siber Zorbalık Mağduru Olma ve Siber Zorba Olma arasında ilişki olmadığı bulunmuştur. Sosyal Medya Tutum Ölçeği Sosyal İzolasyon alt boyutu ile Siber Zorbalık ve İnternet Saldırganlığı Tarama Ölçeği alt boyutlarından Siber Zorbalık Mağduru Olma ve Siber Zorba Olma arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Yine bu araştırma ile Sosyal Medya Tutum Ölçeği ile Siber Zorbalık ve İnternet Saldırganlığı Tarama Ölçeğinin demografik değişkenlere göre nasıl değişim gösterdiği de

ortaya konmuştur. Yapılan bu araştırma sayesinde ortaya çıkan ilişkiler çok detaylı bir şekilde analiz edilerek çözüm yolları ve korunma yolları konusunda çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medya Tutumu, Siber Zorbalık, Siber Kurban Olma, İnternet Teknolojileri Kullanımı

ABSTRACT

The use of internet and social media which is ever-increasing with the developing technology and becoming an essential part of life is particularly popular among the youth. The purpose of the study that is prepared is to study the relation between the social media behaviors of middle school students and their situations related to cyber bullying and to be subjected to cyber bullying. In the research that is conducted, in order to examine the relation between the attitudes of middle school students from public and private schools, and the cyber bullying and aggressiveness on the internet levels, the relational screening modal was utilized.

The population is consisted of the students that study in private and public middle schools that carry out their activities with being subjected to Anatolian Side Çekmeköy District National Education Directorate, in 2014-2015 academic year. The research has been conducted on 779 students from 10 schools.

When the findings of the research was evaluated, as the result of the Pearson Product-Moment Correlation Analysis that has been conducted in order to determine the relation between the Social Media Attitude Scale sub-dimension and total points, and Cyber Bullying and Aggressiveness on the Internet Scanning Scale sub-dimensions, a positive, meaningful relation between Social Media Attitude Scale total points and Cyber Bullying and Aggressiveness on the Internet Scanning Scale sub-dimensions. A positive meaningful relation was found between Social Competence and the Need to Share in Social Media Attitude Scale sub-dimensions and Being Subjected to Cyber Bullying and Being A Cyber Bully in Cyber Bullying and Aggressiveness on the Internet Scanning Scale sub-dimensions. No relation was found between the Relationship with the Teacher in Social Media Attitude Scale sub-dimensions and Being Subjected to Cyber Bullying and Being A Cyber Bully in Cyber Bullying and Aggressiveness on the Internet Scanning Scale sub-dimensions. A negative meaningful relation was found between Social Isolation sub-dimension of in Social Media Attitude Scale and Being Subjected to Cyber Bullying and Being A Cyber Bully in Cyber Bullying and Aggressiveness on the Internet Scanning Scale sub-dimensions.

Again with this research, how Social Media Attitude Scale and Cyber Bullying and Aggressiveness on the Internet Scanning Scale show changes according to demographical changes was presented. With this conducted research, the relations that were revealed were analyzed very thoroughly and various suggestions for solutions and protection methods were made.

Keywords: Social Media Attitude, Cyber Bullying, Being A Cyber Victim, Use of Internet Technologies

1. GİRİŞ

1.1 Problem

Gelişen teknolojiyle birlikte sosyal ağlara ve internete olan ilgi ve kullanma sıklığı giderek artmaktadır. Yine gelişen teknolojiyle birlikte dünyanın bir yerinden başka bir yeriyle olan iletişim, düşüncelerin paylaşılması, video ve resimlerin paylaşılma sıklığı ve çeşitliliği artmaktadır. Bu durum da siber zorbalığa maruz kalabilme veya siber zorba davranışlar sergileme olasılığını her geçen gün artırmaktadır. Bu nedenle siber zorbalık ile başa çıkabilme, bilinçlenme önemli bir hal almaktadır.

Ülkemizde ve dünyada genellikle siber zorbalık ile ilgili araştırmalar ergenler üzerinde yapılmıştır. Çünkü yaşadıkları psikolojik ve fiziksel değişimler ergenlere siber zorba davranışlar sergiletmektedir. Ergenlik dönemi içerisinde yaşanan depresif durumlar, grup içerisinde üstün olma, yer alma çabaları, duygusal olarak yaşanan ilişkiler ve bunlara bağlı olarak yaşanan kıskançlık, tehdit etme istekleri ergenlik döneminde olan öğrencilerin siber zorbalığa daha yatkın olduğunu göstermektedir.

“Siber zorbalık ile zorba birden fazla kişiyi, istediği zaman ve günün her saatinde rahatsız edebilir ve gizli kalarak kimliğini saklayabilir” (Willard, 2007, s. 54). Dedikodu yapma, lakap takma, gizli bilgilerin ifşa edilmesi, ölüm veya zarar verme ile ilgili tehditler, küfretme, rol yapma, gizli kimlik ile kişileri rahatsız etme, başkalarına ait maillere girilmesi, resimlerin ve videoların paylaşılması başlıca siber zorba davranışlarına örnek oluşturmaktadır. Genel olarak iki tane siber zorbalık durumundan bahsedilmektedir. “Adrese gönderilen zarar verici mailler ve sitelerin hacklenerek bilgilerin çalınması veya sosyal medya ortamlarımda paylaşılması elektronik zorbalığa örnek oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra alay etme, küfretme, izinsiz resimler paylaşma, lakap takma gibi siber zorba davranışlar ise elektronik iletişim zorbalığına örnek oluşturmaktadır” (Arıcak, 2011, s. 102). Araştırmalarda görüldüğü gibi siber zorbalık suçları sanal aleme taşınarak sosyal medya araçları aracılığıyla daha da yaygınlaşmaktadır. Bu da bizlere ile sosyal medya tutumlarının zorbalık eğilimleri ile ilişkili olduğunu düşündürmektedir.

Ergenler üzerinde yapılan bir araştırma sonucunda “siber zorbalık olayları içerisinde öğrencilerin üçte birinin siber kurban, beşte birinin ise siber zorbalık uyguladığı belirtilmiştir” (Li, 2007, s. 68). Cinsiyet olarak siber zorbalık ele alındığında erkeklerin, kızlara göre siber zorba davranışları sergileme oranları daha yüksektir. Yapılan araştırmalar sonucunda erkeklerin genellikle karşı tarafı korkutmak veya karşı cins ile farklı

kimliklerle tanışma çabaları siber zorbaca davranışların başında gelmektedir. Kızlarda ise iftira atma ve dedikodu boyutunda siber zorbaca davranışlar gözlenmektedir.

Siber zorbalığın etki alanları ve etkinliği, geleneksel zorbalığa göre daha fazladır. “Siber zorba günün her saatinde istediği zaman istediği şekilde ve gizli kimlik ile başkalarına zarar verebilmektedirler” (Willard, 2007, s. 98). Özellikle gizli kimlik siber zorbaları yaptıkları zorbalıkta daha güçlendirmektedir.

Siber zorbalığı sergileyen öğrencilerin aileleri ile olan iletişimi büyük rol oynamaktadır. Ailesinin kontrolü dışında internet kullanan ve farklı yerlerde internete ulaşabilen öğrencilerin genellikle siber zorbaca davranışlar sergilediği veya maruz kaldığı tespit edilmektedir. Siber zorbalığa maruz kaldığını veya yaptığı siber zorbaca davranışını ailelerine açıklayan çocuklar bu davranışlarından aileleri sayesinde kurtulabildikleri gözlenmektedir. Bu nedenle ailelerin çocuklarını internet kullanımı hakkında bilgilendirmesi ve yol gösterici olması beklenmektedir.

Okullara ve öğretmenlere de aileler kadar büyük rol düşmektedir. Özellikle aileleri ile iletişim sıkıntısı yaşayan çocukların siber davranışlardan korunabilmesi ve bilinçli internet kullanabilmesi için okulun öğrenciler üzerinde büyük bir yaptırım olması gerekmektedir. Bu nedenle rehberlik öğretmenlerinin ve bilgisayar öğretmenlerinin belirli zamanlarda internet kullanımı hakkında aileler ve öğrencilere eğitimler ve seminerler yapması en önemli mücadele yöntemlerinden olarak görülmektedir.

Siber zorbalık özellikle günümüzde öğrencilerin sıklıkla karşılaştıkları ve mücadele edilmesi gereken çağımızın problemlerinden birini oluşturmaktadır. Bu nedenle bu zorbalığın etkilerini azaltabilmek için ailelere ve okullara büyük rol düşmektedir.

1.2 Amaç / Hipotez

Yukarıda açıklanan bulgulara göre yapılan araştırmanın genel amacı; ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin sosyal medyaya yönelik tutumlarının siber zorbalık ve internet saldırganlık düzeyleri ile ilişkisi ve demografik parametreler açısından incelenmesidir. Bu amaçlar doğrultusunda;

- Öğrencilerin demografik özellikleri,
- Yaş,
- Öğrencilerin gelir durumu,
- Öğrencilerin anne-babasının beraberlik durumu,

- Öğrencilerin anne-babasının eğitim durumları,
- Öğrencilerin sosyal medya üyelikleri,
- Öğrencilerin sosyal medya kullanma sıklıkları,
- Öğrencilerin internete bağlanma ortamları,
- Öğrencilerin aileleri ile olan iletişimleri,
- Öğrencilerin internet kullanma nedenleri sorularak bu sorulara verilen cevaplar ile yorumlar yapılarak genel bir yargıya varılması amaçlanmaktadır.

1.3 Araştırmanın Önemi

Özellikle teknoloji kullanımı ve sosyal medya takibi öğrencilerin büyük ilgi alanları içerisinde yer almaktadır. Bu nedenle ergenlik dönemindeki öğrenciler ve ergenliğe yeni adım öğrenciler siber mağdur veya zorba olmaya diğer yetişkinlere göre çok daha yakındır. Özellikle zorbalığa uğrayan öğrenciler sosyal medya üzerinden arkadaşlarına ya da tanımadığı kişilere siber zorbalık yapmaktadır. Bu durum öğrencilerin hem yaşantısını hem okul başarısını negatif yönde etkilemektedir.

Bu çalışmada öğrencilerin sosyal medya tutumları ile siber zorba veya siber zorbalık mağduru olma durumları demografik, sınıf, aile ilişkileri, internet kullanma sıklıkları ve amaçları, internete hangi ortamlarda bağlandıkları baz alınarak araştırılmıştır. Araştırmanın öğrencilerin sosyal medyaya yönelik tutumları ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkiye ışık tutacağı düşünülmektedir. Buradan çıkan sonuçlar doğrultusunda özellikle ergenlere sıklıkla mağdur veya zorba oldukları sosyal medya ortamları hakkında bilgilendirme eğitimleri ve seminerleri düzenleme açısından öğretmenleri ve okulları bilgilendirme amacı hedeflenmektedir.

Yapılan araştırmalar ışığında aileler ve öğretmenler, öğrencilerin siber zorbalık ile ilgili yönelim ve mağduriyetlerinin farkına varmasını sağlayacak ve siber zorbalığı önlemeye yönelik farklı çözüm önerileri ve önlemler geliştirebilecektir. Çünkü siber zorbalık günümüzün öncelikli problemleri arasında yer almaktadır.

Sosyal medya tutumlarının ve siber zorbalığın etkilerinin neler olabileceğinin tam olarak kavranabilmesi için öncelikle söz konusu tanımlamalar olan “sosyal medya tutumu” ve “siber zorbalık” ile ilgili terimsel bilgiler verilerek problem tanımlanmaya ve detaylandırılmaya çalışılmıştır. Bu araştırmanın sonuç ve önerilerinin eğitim sistemimize ve ailelere katkı sağlayabileceği öngörülmektedir. Araştırmanın amaçları göz önüne

alındığında araştırmanın bulguları bu doğrultuda uygulanabilir, sürdürülebilir bir yöntem belirlenebilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

1.4 Sınırlılıklar

Yapılan çalışma bazı yönleri ile sınırlıdır. Bunlar;

- Araştırma İstanbul Çekmeköy’de öğrenim gören ortaöğretim öğrencileri düzeyinde yapılmıştır.
- Araştırmada kullanılan yöntem ve teknikler sınırlıdır.
- Araştırma özel ve devlet okuluna giden öğrenciler ile sınırlıdır.
- Araştırmaya katılan öğrencilerin veri toplama araçlarına verdikleri cevaplar ile sınırlıdır.

1.5 Varsayımlar

Bu araştırmanın temel varsayımları aşağıda verilmiştir:

- Araştırma kapsamındaki öğrencilerin, araştırmada kullanılan Kişisel Bilgi Formu, Sosyal Medya Tutum Ölçeği ve Siber Zorbalık ve İnternet Saldırganlığı Tarama Ölçeği’nde yer alan soruları samimi ve doğru bir biçimde yanıtladıkları,
- Örneklemin evreni temsil edici nitelikte olduğu
- Öğrencilerin yansız davrandığı varsayılmaktadır.

1.6 Tanımlar

Siber Zorbalık: Olweus’a (1991, s. 65) göre zorbalık “zorbalığın mağdurun tahrik edici davranışları sonucunda ortaya çıkmış olması, fiziksel veya sözel gibi değişik biçimlerde görülmesi, tekrarlayıcılık özelliğinin olması, bilinçli zarar verme amacı taşıması, mağdur ve zorba arasında psikolojik, güç ve fiziksel farklılıklar olması ve bireysel ya da grupla yapılabilmesidir”.

Sosyal Medya: Sosyal medya zaman ve mekân sınırlaması olmadan (mobil tabanlı), paylaşımın, tartışmanın esas olduğu bir insanî iletişim şeklidir. “Teknoloji, telekomünikasyon, sosyal iletişimin kelimeler, görseller, ses dosyaları yolu ile sağlandığı bir yapıya sahiptir. İnsanlar hikâyelerini ve tecrübelerini bu bağlamda paylaştığı bir çerçeveye de sahiptir”(http://tr.wikipedia.org, 2010).

BÖLÜM II

İLGİLİ LİTERATÜR

2.1 Zorbalık

2.1.1 Genel Zorbalık Tanımı

“Bir kişinin ya da grubun kendisinden daha az güçlü (fiziksel, psikolojik v.b. açıdan) bir kişiye ya da gruba belli bir süreç içerisinde sergilediği zarar verici davranışları kapsayan zorbalık durumlarıyla karşılaşma oranları son yıllarda giderek artış göstermektedir” (Rigby, 2002, s. 5). Bu nedenle birçok bilimsel araştırmacı tarafından zorbalık belirli gruplar içerisinde incelenerek nedenleri ve önleme yöntemleri geliştirilmeye çalışılmıştır. Zorbalığın ilk tanımlaması 1978 yılında Olweus tarafından yapılmıştır. Olweus’a göre zorbalık, “bir kişinin veya kişilerin başka bir kişiyi ya da kişileri kasıtlı, tekrarlı ve en azından bir süre devam eden olumsuz davranışlara maruz bırakmasıdır” (akt: Yaman, 2011, s.90). Bir davranışın zorbalık olarak görülebilmesi için kimi araştırmacılara göre düzenli olarak tekrar edilmesi gerekirken kimilerine göre ise davranışın tekrar edilen bir davranışa dönüşmesi gerekmektedir.

Olweus’a (1991, s.65) göre, bir davranışın zorbalık olarak görülebilmesi için belirli özellikler içermesi gerekmektedir. Bunlar;

- Karşısındakine zarar verme isteği kişi tarafından bilinçli olarak yapılmalıdır,
- Yapılan davranışın tekrarlayıcılık özelliğine sahip olması beklenmektedir,
- Zorba ve mağdur arasında fiziksel ya da psikolojik güç farklılığı olmalıdır.

Olweus 1978 yılında zorbalık ile yapmış olduğu tanımı genişleterek daha kapsamlı hale getirmiştir. Olweus’a göre zorbalık “zorbalığın mağdurun tahrik edici davranışları sonucunda ortaya çıkmış olması, fiziksel veya sözel gibi değişik biçimlerde görülmesi, tekrarlayıcılık özelliğinin olması, bilinçli zarar verme amacı taşıması, mağdur ve zorba arasında fiziksel ya da psikolojik güç dengesizliğinin olması ve bireysel ya da grupla yapılabilmesidir” .

Zorbalık kavramı birçok farklı bilim dalı tarafından araştırılarak farklı tanımlar ve yorumlar getirilen bir kavramdır. Sharp ve Smith’e göre zorbalık; “bir öğrencinin diğer bir öğrenci tarafından mağdur seçilip ona rahatsızlık verebilecek, çirkin şeyler söylenmesi, tekmelenmesi, itilmesi, tehditlerde bulunulması, bir yere kapatılması, kötü içerikli yazılar gönderilmesi, onunla konuşmayı kesmesi olarak tanımlamaktadır” (Sharp ve Smith, 1994,

s. 4). Zorbalık kültürden kültüre, ulustan ulusa küçük farklılıklar gösteren bir kavramdır. Bu nedenle zorbalığa tüm dünya içerisinde aynı şekillerde karşılaşılmaktadır.

Bridge'e (2010, s. 64) göre, "Zorbalık isim takma, birini özellikle oyuna almama, alay etme, dışlama, aşağılama, korkutma, psikolojik baskı, söylenti çıkarma, başkalarının malını alma ya da malına zarar verme ve fiziksel şiddet olarak tanımlanmıştır". Ayas'a göre ise "çocuk ve ergenlerde zorbalık davranışının okul içinde ve dışındaki nedenlerini incelemek amacıyla Türkiye'de yapılan araştırmalarda da diğer ülkelerdeki araştırmalara benzer sonuçlar elde edilmiş ve zorbalığın çocuk ve ergenler üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu belirtilmiştir. Buna göre çocuk ve ergenlerin kültür, millet veya coğrafi konumun ne olursa olsun; zorbalık davranışının gelişim yaşına, kültürel ve bireysel algıya göre az ya da çok olumsuz etkilerinin olduğu söylenebilir" (Ayas, 2008, s.44).

Olweus tarafından zorbalık iki ana gruba ayrılmıştır;

- Doğrudan Zorbalık
- Dolaylı Zorbalık

Doğrudan zorbalık direk fiziksel eylemler içermektedir. İtme, tekme atma, vurma gibi kavramları içine alan zorbalık türü dolaylı zorbalığa göre daha kolay kanıtlanabilir. Fakat dolaylı zorbalıkta, zorbalığı yapan kişi yaptığı davranışı bilerek ve isteyerek yapıp, mağduru yalnız bırakıp, sosyal ortamlardan dışlama davranışlarını içermektedir (Collins, 2004). Bu nedenle dolaylı zorbalığı ispat edebilmek güçtür ve fiziksel olarak zorba davranışları içermez.

Türkiye'de ve dünyada zorbalık giderek artış gösteren kavramlardan bir tanesidir ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte zorbalığın da farklı türleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Özellikle teknolojik gelişim ve değişimlerle birlikte gençlerin teknolojiyi kullanma oranlarının artıyor oluşu, öğrencilerin göstermiş olduğu zorbalık çeşitlerine bir yenisini daha eklemiştir. Siber zorbalık, "bilgisayar, cep telefonu ve diğer iletişim teknolojileri aracılığıyla bir birey ya da gruba karşı yapılan kasıtlı ve tekrarlanan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme davranışlarının tümüdür" (Arıcak, 2011, s. 23).

2.1.2 Zorbalık, Şiddet ve Saldırganlık İlişkisi

Saldırganlık ve şiddet üzerine genel bir tanıya varılamamasına rağmen günümüzde ise örgütsel davranış bilimcilerinin temel odağı saldırganlık ve şiddettir. Saldırganlık ve şiddet arasında benzerlikler kadar farklılıklar da bulunmaktadır. Şiddet, saldırgan davranışların

fiziki eyleme dönüşmüş halidir. Saldırgan davranışlar bir kişinin normal hayatında birçok kez karşılaşacağı durumlar iken şiddet ise her zaman karşılaştığı davranışlar içerisinde yer almaktadır. Buss, “tarafından saldırgan davranışlar sözlü-fiziki, aktif-pasif ve doğrudan dolaylı olarak üç kategoride incelenmiştir” (Neuman ve Baron, 1998, s.8). Özellikle saldırganlık üzerine literatüre büyük katkılarda bulunan Neuman ve Baron (1996, s.23), saldırganlığı üç kategoride incelemiştir. Bunlar;

- Birinci kategoride saldırgan davranışlar genellikle daha dolaylı yolla gerçekleşmektedir. Dedikodu yapma, kötü sözler söyleme, kızgın ve düşmanca bakışlar atma, sessiz kalma, sözlü cinsel taciz etme gibi davranışları içermektedir.
- İkinci kategoride ise saldırgan davranışlar pasif niteliktedir. Saldırgan kişinin davranış nedeni genellikle saldıracağı kişinin amaçlarına ulaşmasını engelleme amacı taşımaktadır. Burada saldırgan davranış sergilemeyi amaçlayan kişi kendini gelecekte başına gelecek zararlardan korumayı da planlamaktadır. Burada sergilenen saldırgan davranışlar hedef kişinin telefon rehberini silme, yapılacak toplantılardan veya görüşmelerden haberdar etmeme, hedefin kullanacağı araç ve gereçleri kasıtlı olarak yok etme gibi davranışları içermektedir.
- Üçüncü kategoride ise açık saldırgan davranışlar sergilenmektedir. Bu kategoride fiziki olarak aktif bir şekilde saldırganlık davranışları gözlenmektedir. Silahla saldırı, vurma, ısırma, düşürme bu saldırgan davranışların içerisinde yer almaktadır.

Şiddet içerisinde saldırganlık, güç kavramlarını barındırmaktadır. Zorbalık ve şiddet aynı kavramlar olarak toplum yapıları ve bireyin kendi almış olduğu eğitimler ve yetiştirilme tarzı ile farklı nedenlerden ötürü ortaya çıkan negatif davranışlar bütünüdür. Zorbalık ve şiddeti besleyen üç ana faktör bulunmaktadır. Aile ve yetiştirilen çevre saldırganlık davranışının şekillenmesine neden olmaktadır. Bu sayede şiddet davranışını gösterme sıklığı ve olasılığı değişmektedir. Büyürken babasının sürekli annesine şiddet uyguladığını görerek büyüyen bir birey, evlendiği zaman eşine karşı bu şiddet davranışını rahatlıkla gösterebilmektedir. Çünkü bunun gayet normal bir davranış olduğunu düşünmektedir. İkincisi ise bireyin almış olduğu eğitim seviyesidir. Günümüzde ise şiddeti besleyen en önemli faktör medya ve sosyal ağlardır. Kişilik gelişiminde önemli yer tutan medya ve sosyal ağlar kişilik gelişiminde ve belirli davranışların oluşmasında büyük etken oluşturmaktadır. Bu nedenle özellikle belirli bir yaş grubunda toplum içerisinde istenmeyen davranışların oluşmasında, medyanın ve sosyal ağların çok büyük sorumlulukları bulunmaktadır.

2.1.3 Zorbalığın Gerçekleştiği Yerlere Göre Türleri ve Özellikleri

2.1.3.1 Fiziksel Zorbalık

Fiziksel zorbalık hedefe karşı yapılan ısırma, saç çekme, itme, dürtme, fiziksel tacizlerde bulunma, tekmeleme, tokat atma, dövme, odaya kilitleme, yumruklama, tırmalama, tükürme, korkutma, hedefin eşyalarına isteyerek zarar verme, çelme takma, silahla saldırma gibi fiziksel davranışları içermektedir. Burada yapılan davranışların hepsi de hedefe karşı kasıtlı olarak zarar verme amacı içermektedir. Mağdurun yaralanmasına, acı çekmesine, ölmesine veya canının yanmasına neden olan zorba tarafından isteyerek yapılan davranışların tümüdür.

2.1.3.2 Sözel Zorbalık

“Herhangi bir kişiye yönelik olarak sistemli bir biçimde yapılan, kişinin benliğini, psikolojik ve sosyal gelişimini, ruhsal bütünlüğünü etkileyen olumsuz yargılar, atıflar ya da sözel davranışlardır” (Tamer, 2014, s.21). İsim takma, küçük düşürme, hedef hakkında yalan haberler çıkarma, alay etme, kırıcı notlar bırakma, korkutma, tehdit, sataşma, zekâ veya sosyoekonomik seviyesi bakımından alay etme, mağdur bırakma, okul dışarısında korkutma gibi davranışlar sözel zorbalık davranışlardan birkaçıdır. Sözel zorbalığı diğer zorbalıktan ayıran en önemli kısmı kanıtlanabilirliğidir.

2.1.3.3 Duygusal Zorbalık

Duygusal zorbalık özellikle okullarda ve örgüt içerisinde mobbing olarak da adlandırılan ve çok sık rastlanan bir zorbalık türü haline gelmeye başlamıştır. Duygusal zorbalık özellikle okulda akranlarını oyuna almamak, lakap takmak, tehdit etmek, korkutmak, psikolojik baskı yapmak, dedikodu yapmak, hakkında yalan haberler çıkarmak, küçük düşürülmesine neden olmak gibi hoşla gitmeyen davranışlardır.

2.1.3.4 Cinsel Zorbalık

Medyanın ve sosyal ağlarının kullanımının artmasıyla birlikte cinsel zorbalığın yaşanma sıklığı giderek artış göstermektedir. 19. Yüzyıl rasyonalizmin ve bilimsel gelişmelerin zirveye çıktığı dönem olmasına rağmen, kadına yönelik şiddet ve ırza geçme olaylarında artış gözlenmektedir. Özellikle de kadına ve çocuklara yönelik cinsel zorbalık çok daha etkin gözlenmektedir. Cinsel sözle veya fiziki taciz, tecavüz, tehdit, kadının doğuşundan getirdiği

fiziksel özellikleri üzerinden yapılan taciz veya aşağılayıcı sözler veya davranışlar cinsel zorbalığın örneklerindedir.

2.1.3.5 Siber Zorbalık

Teknolojinin gelişmesiyle kullanılan bilgisayar, cep telefonu, tablet gibi iletişim araçlarının kullanılış biçimlerinde de farklılıklar gözlenmeye başlamıştır. Bu da özellikle ergenlik dönemindeki bireylerde ve çocuklarda gözlemlenen davranış biçimlerinde farklılıklara neden olmaktadır. Bir çok bilgiye rahatlıkla ulaşabilme, duygularını ve düşüncelerini diğerlerine rahatlıkla ifade edebilme ve siber ortamda arkadaşlık kurma olanağı sağlamaktadır. Bu rahatlık içerisine giren bireyler yalan söyleme, tahrik ve taciz etme gibi birçok farklı davranışlar sergileyerek istenilmeyen davranışlar göstermektedirler.

“Bilişim ve iletişim teknolojilerinde görülen gelişmelere ve teknolojik olanakların artmasına paralel olarak zorbalığın yeni bir formu olarak ortaya çıkan siber zorbalık, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir kişiliğe karşı yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme davranışlarının tümü olarak tanımlanmaktadır” (Arıcak, 2011, s. 43).

Smith, Mahdavi, Carvalho, Fisher, Russel ve Tippet (2006), siber zorbalığı bir grup veya birey tarafından iletişimin elektronik şekillerini kullanarak gerçekleştirilen, tekrarlayan ve kendisini kolayca savunamayan bir kurbanı karşı saldırgan, kasıtlı tavırlar olarak tanımlanmaktadır. Bir eylemin siber zorbalık olarak tanımlanabilmesi için taşınması gereken özellikler bulunmaktadır. Bunlar (Hinduja ve Patchin, 2008);

İsrar Edicilik: Bir davranışın yapılması önceden tasarlamalı ve sürekli olması gerekmektedir.

Tekrar Etme: Zorbalık davranışı aynı biçimde kendini sürekli göstermelidir.

Zarar Verme: Siber zorbalıkta zarar verme amacı güdülmelidir.

Bilgisayar, cep telefonu ve diğer elektronik aletler aracılığı ile yukarıda belirtilen özelliklerin davranış biçiminde sergilenmesi gerekmektedir. “Siber zorbalık elektronik bir ortamda yapılan zorbalık çeşididir. E-mail, mesaj veya fotoğraf kullanılarak yapılan siber zorbalık, günümüzde farklılaşarak artmaya devam etmektedir” (Hunter, 2004).

Siber zorbalık ile geleneksel zorbalık arasında bazı benzerlikler bulunmasına rağmen kimi araştırmacılara göre farklılıklar da bulunmaktadır. Siber zorbalık ile geleneksel zorbalık her ne kadar birbirine benzese de, iki zorbalık türü birbirinden oldukça farklıdır. Özellikle siber

zorbalıkta, zorbalığın gerçekleşme sıklığı, zamanı ve meydana geldiği ortam farklılık göstermektedir (Campbell, 2005).

Çizelge 2.1 Geleneksel ve Siber Zorbalığın Karşılaştırılması

Geleneksel Zorbalık	Siber Zorbalık
Dolaylı Zorbalık	Dolaysız Zorbalık
Fiziksel	Fiziksel
Bir kişinin özel eşyalarına zarar vermek	Kasıtlı olarak virüslü mesaj göndermek
Sözlü (İsim Takmak)	Sözlü (Teknolojik gereçlerle tehdit ve hakaret mesajları göndermek)
Sözsüz (Müstehcen Hareketler)	Sözsüz(Müstehcen Resim)
Sosyal (Bireyi gruptan dışlamak)	Sosyal (Bireyi çevrimiçi gruptan dışlamak)
Dolaysız Zorbalık (Yalan haber yaymak) Emanet edilen bilgiyi ortaya dökmek Başkasının kimliğiyle bireyi aldatmak	Dolaysız zorbalık (iftira) Cep telefonu, e-posta veya sohbet odalarında dedikodu yaymak

Kaynak: Tamer, Nurseli (2014), Ergenlerin Teknolojik Zorbalık Alguları ve Buna Yönelik Teknolojik Zorbalık Farkındalığa Eğitimi: Pilot Uygulama, Ankara, s.50

Siber zorbalık aynı zamanda yüz yüze zorbalıktan da farklılıklar göstermektedir. Özellikle siber zorbalıkta kişi var olan özelliklerini ve yetilerini çok farklı göstererek insanlar üzerinde kendine özgü olmayan yetkilerle iftira, küfür etme gibi zorba davranışlar sergilemektedir. Özellikle siber zorbalar, “verdikleri zararı görmedikleri için yaptıklarını daha çok unutmaya eğilimlidir” (Rogers, 2010, s. 32). Yapılan araştırmalar sonucunda siber zorbanın, yüz yüze zorbaya göre daha sık yapmış olduğu davranışı tekrarladığını göstermektedir. “Kimliğin gizliliği, kurbanla yüz yüze olmamak zorbayı daha da cesaretlendirmektedir” (Willard, 2007, s. 65).

2.1.4 Bir Trend Olarak Siber Zorbalık

2.1.4.1 Siber Zorbalığın Görüldüğü Platformlar

Siber zorbalığın görülme biçimleri ve görüldüğü platformlar farklılıklar göstermektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda siber zorbalığın görüldüğü platformlar yediye ayrılmaktadır.

Online Kavga: Online kavgalar genellikle küfürlü, saldırgan, kaba bir dil ve hakaret içermektedir. Bazı online kavgalarda ise tehdit içerikli yazılar ve sözler de görülmektedir. “İki veya daha fazla kişi arasında meydana gelen, ateşli ve kısa süren tartışmalar olarak tanımlanmaktadır” (Tamer, 2014, s. 49). Online kavga ortamları genellikle çevrimiçi bir grupta veya kişiye özgü atılan mail yoluyla gerçekleşmektedir. “ İnternet siteleri, bloglar ve yapılan hakaretlere şahitlik eden seyircilerin olduğu halka açık sohbet ortamlarında da meydana gelmektedir ve online kavga her iki tarafın da tartışmaya katılmasından dolayı tacizden ayrılmaktadır” (Willard, 2005, s. 43).

Siber Taciz: “Siber taciz, tehditkâr, aşırı derecede saldırgan veya şantaj içeren zararlı mesajların tekrarlayan şekilde gönderilmesini içermektedir” (Tamer, 2014, s. 51). Genellikle siber taciz, e-posta veya mesaj yoluyla gerçekleşmektedir ve atılan mesajların içeriğinde genellikle karşı tarafı tehdit eden, kaba ve uyumsuz bir dil kullanılmaktadır. Siber tacizi, online kavgadan ayıran en önemli özelliklerden biri tek taraflı bir zorbalık yapıyor olmasıdır ve o nedenle taciz olarak isimlendirilmiştir.

İftira: “Bir kişi hakkında zarar verici, gerçek olmayan kaba söylemleri iletişim araçlarıyla başka kişilere göndermek veya çevrimiçi yayınlamak anlamına gelmektedir” (Tamer, 2014, s.51). Aslı olmayan paylaşımlar genellikle hedeflenen kişinin kullanmadığı sosyal ağlar tarafından sürdürülmektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda özellikle iftiralarda kişilerin özel hayatları kullanılmaktadır. Bu durumda yasal olarak kişilerin özlük haklarına yapılan taciz olarak adlandırılmaktadır. “İftiranın bir alt kategorisi tahrif edilmiş dijital görüntülerin yayınlanması veya gönderilmesini içerir. Siber zorbalığın bu formu okul öğretmenlerine karşı öğrenciler tarafından kullanılabilir” (Hines, 2011, s. 76).

Başkalarının Bilgilerini Sanal Ortamda İzinsiz Kullanma: “Bir kişi hakkında hassas, özel veya utanç verici bilginin veya görüntülerin halka açık olarak gönderilmesi veya yayınlanması anlamına gelmektedir” (Tamer, 2014, s. 53). Özellikle, biten ortaklıklar, ilişkilerden sonra çok sık rastlanan bir siber zorbalık örneğidir. Karşı tarafa ait olan kişiye

özgü olan yazışmaların, görüntülerin çevrimiçi ortamlarda ve sosyal ağlarda paylaşılması ile ortaya çıkmaktadır.

Siber Tehdit: “Bir bireyin kendisine veya başkalarına zarar vermek istediğini dolaylı veya dolaysız bir şekilde iletişim araçları aracılığıyla ipuçları veya imalar şeklinde paylaşımına sunması olarak tanımlanmaktadır” (Tamer, 2014, s. 53).

2.1.4.2 Siber Zorbalığın Araçları

Akıllı telefonların ve bilgisayarların gelişmesiyle birlikte insan siber zorbalığa her an maruz kalabilmektedir. Siber zorbalık araçları belirli kategorilere bölünerek gruplandırılmışlardır.

Bunlar (Rogers, 2010, s. 33);

- Yazılı Mesaj Zorbalığı
- Fotoğraf/Video Zorbalığı
- Telefon Zorbalığı
- E-posta Zorbalığı
- Sohbet ve Oyun Odaları Zorbalığı
- Sosyal Paylaşım Siteleri Zorbalığı
- Anlık Mesajlaşma Yoluyla Zorbalık
- Web Sitesi Aracılığıyla Zorbalık

Yazılı Mesajlar: Türkiye’de siber zorbalıkla ilgili herhangi bir yasal yükümlülük olmadığı için ve aynı zamanda telekomünikasyon firmalarının kontrolsüz bir şekilde telefon hatları dağıtması ile kontrolsüz bir şekilde zorbalığın artmasına neden olmaktadır. Genel olarak karşılıklı olarak duygu ve düşünceleri iletme biçimidir.

Fotoğraf/Video Klipi: “Siber zorbalıkta kurbanı tehdit etmek, rahatsızlık ve utanmışlık hissi vermek amacıyla resimler çekilebilmekte, video klipler hazırlanıp sosyal paylaşım siteleri veya bluetooth aracılığıyla diğerlerine gönderilmektedir. Daha çok anlık fiziksel tacizin kayda alınması ve paylaşılmasına dayanmaktadır” (Rogers, 2010, s. 33).

Telefon Zorbalığı: Özellikle telefon yoluyla tacizlerin, sessiz telefonların devamlı belirli aralıklarla gelmesi, kötü içerikli mesajların atılması ile hedeflenen, bireyi rahatsız ve huzursuz etme amacı içermektedir. Özellikle sessiz telefonlar telefon zorbalığının en çok sık karşılaşılan örneklerindedir.

E-Posta: Özellikle e-posta yolu ile yapılan zorbalıklarda, kişi kendi kimliğini gizleyerek karşısında hedeflediği kişiye karşı tehdit ve taciz içeren mesajları atabilmektedir. Kişi

yakalanma ihtimalinin düşük olduğunu düşündüğü zamanlarda diğer zamanlara göre çok daha fazla tehditkâr olabilmektedir.

Sohbet Odaları: “İki kullanıcı arasında bilgisayar aracılığıyla kurulan gerçek zamanlı bir iletişimdir. Bir sohbet başlatıldığında, her iki kullanıcı da klavye kullanarak yazı girişi yapabilmekte ve girilmiş yazı diğer kullanıcının ekranında görüntülenmektedir” (Tamer, 2014, s.54). Gerçek zamanlı olarak iletişim kurulabildiği sohbet odalarında ise yazışmalara şahit olabilecek başka insanların da bulunuyor olması nedeni ile diğerlerine göre zorbalığın daha az rastlandığı zorbalık araçlarındandır.

Sosyal Paylaşım Siteleri: Sosyal paylaşım sitelerinin en büyük güvensizliklerinden biri sahte hesap alınmaları ile kullanılabilir olmasıdır. Bu nedenle özellikle çocukların da kullanıyor olduğu bu sosyal paylaşım sitelerinde siber zorbalığın dışında çocuklarında farklı yollarla etkilenebileceği ortamlar oluşmaktadır. “Daha fazla takipçi veya arkadaş sahibi olarak popüler olma konusundaki toplum baskısı, çocukları, kendilerini savunmasız bırakacak şekilde, yabancıları arkadaş olarak kabul etmeye ve kişisel bilgilerine erişimlerine izin vermeye itebilmektedir” (Rogers, 2010, s. 34).

Web Siteleri: “Özel formatlı dokümanları destekleyen bir internet sağlayıcı sistemidir. Dokümanlar HTML (HyperText Markup Language) adı verilen bir işaretleme dili ile biçimlendirilmişlerdir. HTML diğer belgelere, görüntülere, audio ve video dosyalarına bağlantıyı desteklemektedir” (Tamer, 2014, s. 54). Özellikle kişilere iftira atma amaçlı bloglar veya sitelerde kişiler hakkında asılsız haberlerin bulunduğu içerikli siteler kullanılabilir. Ekşi sözlük gibi kişilerin kendi fikir ve düşüncelerini paylaştıkları sitelerde de özellikle politikacılara veya ünlü kişilere belirli iftiralar ve siber zorbalık örneklerine karşılaşılabilmektedir.

2.1.4.3 Siber Zorbalığın Türleri

Elektronik zorbalık ile iletişim zorbalığı siber zorbalığın en belirgin iki türünü oluşturmaktadır. Şifrelerin ele geçirilmesi, web sitelerinin hacklenmesi, bilgilerin çalınması elektronik zorbalığa verilen örneklerin başında gelmektedir. Arıcak’ a göre “kişilerin elektronik ortamlarda sürekli olarak rahatsız edilmesi ve kendilerine ait olan kişisel bilgilerinin istenilmeyen şekilde kullanılması da kişilere psikolojik olarak zarar verdiği için elektronik psikolojik zorbalık olarak adlandırılmaktadır” (Arıcak, 2012, s. 23). Şiddet siber zorbalık türlerinden birisidir. Buradaki şiddette kişiye fiziksel olarak bir davranışta

bulunulmamaktadır fakat kişiye atılan küfürlü ve saldırgan bir dille yazılmış olan mesajlar, mailler şiddet olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda kaba içerikli atılan mesajların sürekli bir şekilde kişiye yollanılmasından dolayı rahatsız etme zorbalığı yapılmaktadır. Geleneksel zorbalıktan farklı olarak buradaki ortam sanal bir ortamdır. Diğer bir siber zorbalık ise taklit etmedir. Sosyal ortamlarda kişiler kendilerini farklı kişiler olarak tanıtarak iletişimde bulunduğu insanları kandırma zorbalığını göstermektedirler. Zorba davranışları sergileyen zorbalar internet üzerinden veya sosyal ağlardan kişiler hakkında gizli tutulması gereken sırları ve bilgileri paylaşabilmektedirler. Özellikle, ünlülerin, siyasi liderlerin özel yaşam görüntülerini içeren videoların, resimlerin paylaşılması dışı vurma siber zorbalığa örnek oluşturmaktadır. Son olarak siber taciz ise hedefte bulunan kişiye belirli aralıklarda korku ve tehdit içeren mail, resim e videoların paylaşılmasını içermektedir.

“Happy Slapping; şüphelenilmeyen birey fiziksel olarak saldırıya uğrar ve tacizci bunu filme alır veya resim çeker. Daha sonra bunu elektronik ortamda paylaşarak başka kullanıcılarında izlemesini sağlayarak hedefteki kişiye şaka yapmış olduğunu vurgulamaktadır. Fakat bu durum siber zorbalığın günümüzde özellikle de cep telefonları ile yapılan en yaygın örneğini oluşturmaktadır” (Arıcak, 2012, 23). Özellikle öğrenciler arasında yapılan elektronik ortamlardan anket yapılması sağlanarak öğrenciler arasında siber zorbalık giderek artmaktadır veya sosyal ağlar kullanılarak sınıfın içerisinde yer alan konuşmaların, görüntülerin kişilerin izinleri alınmadan paylaşılması ve kişinin özlük haklarına karşı olarak yapılan yorumlarda öğrenciler arasındaki siber zorbalık türlerine örnektir. Galloway ve Shomaker’e göre “Happy Slapping” de siber zorbalık türlerinden bir tanesidir.

2.1.5 Zorbalığın Sebepleri ve Bileşenleri

Zorbaca davranışlar sadece kişinin kendi kişisel özelliklerinden kaynaklanan istenilmeyen davranışlar değildir. “Zorbaca davranışların kaynaklanmasında aile, kitle iletişim araçları, sosyal çevre büyük önem taşımaktadır ve zorba davranışın biçimlenmesinde önemli etkileri bulunmaktadır” (Alper, 2008, s. 11).

Bireysel Faktörler: Yapılan araştırmalar sonucunda zorba davranışların sergilenmesinde kişinin bireysel özelliklerinin büyük önem taşıdığı bulgusuna varılmıştır. Zorbalık yapan çocukların veya bireylerin, diğerlerine göre daha agresif, daha baskın karakter yapısına sahip olduğu, kurallara uyma sıkıntısı çektiği saptanmaktadır. Fiziksel özellik olarak da zorba erkek çocuklarının yaşlılarına göre daha kuvvetli ve daha kilolu olduğu görülmektedir.

Craig'e (2003) göre zorbalığı davranış olarak benimsemiş kişilerin genlerinin de bunda büyük etkileri olduğu hem fiziksel olarak hem de kişisel özellikler olarak saptanmıştır". Okullarda ise aynı yaş grubuna ait çocuklarda cinsiyetin de zorba davranışlarda büyük önem taşıdığı görülmektedir. Zorba ve kurban arasındaki ilişkilere bakıldığında aynı yaş gruplarında kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre siber zorbaca davranışlara olan yatkınlığı görece daha azdır (Genç ve Aksu, 2010).

Ailesel Faktörler: Bir birey olarak çocuğun yetişmesinde en büyük rol ve sorumluluk sahibi olan aileler, çocukları sergiledikleri davranışların oluşmasında büyük etken oluşturmaktadırlar. Ailelerin sergiledikleri tutum ve davranışlar çocuğun sergileyeceği davranışların biçimlenmesinde etkili olmaktadır. Sevgisiz, temel ihtiyaçları karşılanmadan büyüyen bir çocuk ileride zorba davranışları göstermeye olan yatkınlığı diğer çocuklara göre daha fazladır. "Bu nedenle özellikle kalabalık ailelerde ebeveynlerin çocuklarına göstereceği ilgi ve alaka azalmaktadır. Bu da çocuğun geliştirdiği tutum ve davranışları negatif olarak etkilemektedir" (Sönmezay, 2010, s. 76).

Ebeveynleri tarafından fiziksel şiddete maruz kalan çocukların da zorba davranışlara olan yatkınlığı gerçektir. Hayatı rollerle öğrenen çocukların ailelerinin bu davranışlarını taklit ederek, bu davranışın sıradan olası bir davranış olarak kabul edilmesine neden olacaktır. Bu nedenle zorbaca davranış sergilemesi diğer çocuklara veya bireylere göre daha kolaydır.

Kitle İletişim Araçlarından Kaynaklanan Faktörler: Teknolojinin gelişmesiyle birlikte çocukların bilgisayar, televizyon, internet gibi yayın organlarına ulaşabilirliği kolaylaşmaktadır. Bu da özellikle internet ortamında kontrol edilmeden her türlü davranış içeren videolara veya resimlere ulaşmasını kolaylaştırmaktadır. İzlenen bu videolar, filmler çocukların zorbaca davranışlara karşı duyarsızlaşmasına neden olmaktadır. "Kazanılan bu duyarsızlık zorbaca davranışları kullanmaya meyilli olan çocukların ve bireylerin bu davranışları sergilemesini ve içselleştirmesine yardımcı olmaktadır" (Sönmezay, 2010). Özellikle Amerika'da yapılan araştırmalar sonucunda bilgisayar oyunlarının çocukların zorba davranışları sergilemesinde büyük etkileri olduğu saptanmıştır. Bu nedenle bu oyunları aileler tarafından seçilmesi önerilmektedir.

Arkadaş Çevresi ve Okuldan Kaynaklanan Faktörler: Özellikle okul yaşamlarında bir grup olarak hareket eden çocuklar, grup içerisinde sergilenen davranışlardan çok fazla etkilenmektedir. "Okul ve mahalle arkadaşlığı sırasında çocukların oluşturduğu oyun grupları, çocukların sosyal eğilimlerinin şekillenmesinde büyük önem arz etmektedir"

(İrfaner, 2009). Zorbaca davranış sergileyen çocukların grup içerisinde öne çıkmaları diğer grup içerisinde yer alan çocukların da bu davranışlardan etkilenmelerine neden olmaktadır. “Ailenin ve okulun bulunduğu çevrenin sosyoekonomik düzeyine göre zorbaca davranışların karşılaşıma olasılıkları da farklılık göstermektedir” (Genç ve Aksu, 2010, s. 63). Okullar zorbaca davranışların nedenlerinin ve gözlemlerinin yapılabileceği en iyi ortamlar olarak saptanmaktadır. “Öğretmenlerin kendi aralarında ve öğrencilere karşı destekleyici, paylaşımcı, gözlemleyici ve kabul edici oldukları, sorunlarını şiddete başvurmadan çözdükleri okullarda zorbalık davranışlarının daha az gerçekleştiği belirtilmektedir” (Bulgurcu, 2011, s. 76).

Teknolojik Zorbalığın Nedenleri: Siber zorbalığa maruz kalma veya siber zorbaca davranışlar sergileyerek başkalarını mağdur etme davranışları teknolojinin gelişmesi, sosyal ağların öneminin giderek artması gibi nedenlerle Türkiye’de ve dünyada önemi artan bir konu haline almıştır. “Siber zorbalıkla birlikte toplumların ahlaki değerleri, mağdurların duygusal tutum ve davranışları negatif yönde etkilenmektedir” (Patchin ve Hinduja, 2006, s. 35).

Bireylerin ve özellikle çocukların sanal ortamlarda geçirdikleri vakitlerin artmasıyla birlikte siber zorbalıkla karşılaşıma olasılıkları artış göstermektedir. “Ebevenylerin internet kullanma sıklığını azaltmalarına rağmen, özellikle siber zorbalık bu sürenin de oldukça yeterli olabileceğini savunmaktadır” (Ybarra ve Mitchell, 2004, s. 12).

Arkadaşlık ilişkilerinin bozulması, duygusal tatminsizlik ve çelişkiler nedeniyle zorba ve kurban ilişkilerinde artmalara neden olmaktadır. Bunların yanı sıra kişilerdeki intikam duyguları, kıskançlık ve farklı kimliklere olan merak nedeniyle teknolojik zorbalık giderek artış göstermektedir (Akar ve Özdemir, 2011).

Sosyal ortamlarda veya farklı platformlarda teknolojik zorbalık yapan kişinin ve teknolojik zorbalığa uğrayan mağdurların davranışlarının ardında yatan psikolojik nedenler bulunmaktadır. İnsanların birbirlerine karşı duydukları öfke ve nefret sanal ortamda daha kolay bir şekilde zorbalığa dönüşmektedir.

Zorbalarda zayıf iletişim, madde ve aşırı alkol kullanımı, karşısındaki bireye duygusal veya fiziksel zarar verme eğilimi diğer kişilere göre daha fazla rastlanmaktadır. Ailesinde şiddet gören veya akranları arasında zorbalığa maruz kalan kişilerin teknolojik zorbalığa olan yatkınlıkları çok daha fazladır. Ayrıca, bir bireyin internette geçirdiği süre ne kadar çok artarsa o kişinin teknolojik zorbalığa maruz kalması veya teknolojik zorba olarak

davranması, interneti daha az kullanan kişilere göre çok fazla olduğu görülmektedir. Peker ve Eroğlu'na (2011, s. 98) göre siber zorbaları diğer kişilerden ayıran belirli özellikler bulunmaktadır. Bunlar;

Siber zorba kişiler internet ortamlarında diğer kişilere karşı çok daha saldırganca ve agresif davranmaktadır.

- Yargı ve öfke ile hareket etmektedirler.
- Diğer kişilere karşı baskı yaratabilmek için interneti araç olarak seçmiş kişilerdir.
- Ebeveynleri ve akranları ile olan ilişkileri çok problemlidir.
- Ders notları ve okuldaki başarıları düşüktür.
- Madde ve aşırı alkol kullanımı fazladır.
- Siber zorbaların diğer kişilere göre bilgisayar kullanma becerileri fazladır.

Siber zorbalar karşısındaki insanlara yaşattıkları duygusal rahatsızlığı anlayabilecek empati ve beceriye sahip değildirler. Bu nedenle mağdurlara yaşattıkları sıkıntıları ve çöküşü anlayamadıkları için davranışlarına son verme düşünceleri bulunmamaktadır. Bu da yaşatılan mağduriyetinin derecesini ve sıklığını arttırmaktadır. Bu nedenle siber zorbaların kişisel özelliklerinden bir tanesi de empati eksikliğidir. Yapılan araştırmalar sonucunda erkek çocukların kız çocuklarına göre empati yeteneklerinin daha az olduğu görülmektedir.

2.1.6 Roller Bakımından Zorbalığın Sonuçları

2.1.6.1 Zorba

Fiziksel olarak güçlü fakat psikolojik olarak bazı problemler yaşayan insanlar, kendi istekleri ile zorbalığı başlatan, uygulayan, devam ettiren ve kurbanı zarar veren ancak zorbalığa uğramayan kişilerdir.

Zorba öğrencilerin davranışları Olweus'a göre tanımlanmıştır (Olweus,1999, s.25);

- Diğer öğrencilerin zorla kendi istediklerini yapmalarını sağlarlar ve diğer öğrencileri davranışları ile bastırırlar.
- Öfkelidirler ve kolayca tepki gösterirler.
- Yetişkinlere karşı savunmacı ve saldırganlardır.
- Empati yetenekleri zayıftır ve duygusal olarak daha güçsüzdürler.
- Fiziksel olarak diğer öğrencilere göre daha baskındırlar.

Bazı araştırmacılar zorbaların özelliklerini sıralarken “zorbaların sadece kendi duygu, düşünce ve istekleri ile ilgilendiklerini, sosyal zekâlarının daha yüksek olduğunu ancak bunu

anti sosyal bir biçimde gösterdiklerini, sorun çözme becerilerinden yoksun, kurbanlarla empati kurabilme düzeylerinin düşük olduğunu belirtmektedirler” (Banks, 1997, s. 43).

Zorba davranışlar sergileyen çocukların sadece okul ortamında veya arkadaş ortamında değil, aile içerisinde de zorba davranışlar sergilediği görülmektedir. Bu nedenle aile fertleri çocuklarının davranışlarını ve nedenlerini iyi gözlemlemeli ve araştırmalıdır.

Araştırmalar sonucunda zorbalar iki kısma ayrılmaktadır. Bunlar; (Besag, 1995, s. 65)

Endişeli Zorbalar: Zorbaca davranışlar sergileyen bireylerin ve çocukların her zaman kendilerini güçlü hissettikleri söylenemez çünkü insanlar kendilerinde eksik olarak gördükleri özellikleri veya davranışları saklayabilmek için olduklarından çok farklı şekilde kendilerini göstermektedirler. Gerçekte korkak ve güçsüz olmalarına rağmen başkalarına karşı kendilerini güçlü gösterebilmek için zorbaca davranışlarda bulunurlar. “Endişeli zorba çocukların aileleri ile aralarında problemler bulunmaktadır ve okul başarıları da yaşitlarına göre düşüktür” (Besag,1995, s. 66). Özellikle bu çocukların kendilerine ve çevrelerine olan güvenleri çok düşüktür.

Yardımcı Zorbalar: Olweus’a göre yardımcı zorba olarak tanımlanan zorba davranışlarını sergileyen çocuklar genellikle kendilerine karşı güvensiz ve mutsuzdurlar. Genellikle yardımcı zorbalar, zorbalık eylemlerini başlatan fakat bu davranışlara önderlik etmeyen çocuklar veya bireylerdir.

Özellikle başkalarının etkileri altında çok fazla kaldıkları için genellikle ondan daha güçlü olarak gördüğü kişilerin dediklerini yapmaya meyillidirler. Saldırganlık ve şiddet temel özelliklerinden değildir ve ayrıca empati yetenekleri diğer zorbalara göre daha gelişmiş olduğu için yaptıkları davranışlar sonucunda mutsuz ve pişman olabilirler.

“Zorbaca davranışların sergilenmesinin ardında yatan en önemli nedenlerden biri arkadaş grubunda yer edinebilme isteğidir” (Pearce, 1992, s. 10).

2.1.6.2 Mağdur

Kendini karşılaştığı zorba davranışa karşı güçsüz, korumasız ve savunmasız hissettiği için karşılık veremeyen ve zorbanın istenilmeyen davranışlarına tekrar tekrar maruz kalan bireyler mağdur olarak tanımlanmaktadır. Olweus’a (1995, s. 26) göre mağdurlar dört grupta sınıflandırılmaktadır.

Pasif Mağdurlar: Özellikle anne ve babası tarafından sürekli koruma davranışları ile karşı karşıya kaldıkları için sosyal çevrede güçsüz ve içe dönük kişilerdir. Saldırganlık, şiddet ve

bunlarla mücadele etmekten korkan, güvensiz ve yaşlılarından yardım alma konusunda eksik davranışlar sergileyen çocuklardır. Arkadaşlık kurma becerileri düşük genellikle sınıfta tek başına oturma ve oynama eğilimi gösteren içedönük çocuklar pasif mağdurlardır çünkü kendilerine karşı gösterilen zorbaca davranışı kabullenen, bununla mücadele etmeyi reddeden çocuklardır.

Kışkırtıcı Mağdurlar: Kışkırtıcı mağdurlar özellikle başkalarının düşmanlığını kendi üzerlerine çekmekten mutluluk duyan çocuklardır. Bu çocuklar diğer çocuklar ile dalga geçen, alay eden ve diğerlerinin istemediği davranışları özellikle yapan mağdurlardır. Bu davranışları sonucunda kendilerine misilleme yapıldığında ise bu davranıştan şikâyetçi olan kendi davranışlarını gizleyen çocuklardır. Olweus'a göre bu çocuklar sinirli, hiperaktif, dikkat problemi yaşayan, alıngan ve yalancı çocuklardır.

Gönüllü Mağdurlar: Okul ortamında oluşturulan arkadaş gruplarına girebilmek veya gruptan dışlanmamak için mağdur rolünü üstlenen çocuklardır. Gruptan dışlanmamak için kendi var olan kişisel özelliklerini saklama yolunu tercih etmektedirler.

Sahte Mağdurlar: Özellikle mağdur davranışlar altında kalınmadan bile gereken ilgiyi kendi üzerlerine çekebilmek için mağdur rolü oynayan çocuklardır. Gönüllü mağdurlar ile aralarındaki belirgin fark bu çocuklar genellikle ağlayarak veya yalan söyleyerek mağdur olduklarını hissettirirler fakat gönüllü mağdurlar ise mağdur davranışlar altında kalan fakat bunlara cevap vermemeyi tercih eden mağdurlardır.

Zorba mağdurlar: Evde baskıcı disiplin ile yetiştirilen ve aileleri tarafından zorba davranışlara maruz kalan çocuklar, okul ortamında daha güçsüz ve sessiz çocuklar üzerinde zorbaca davranışlar sergilemektedirler. Bu çocuklar hem zorba hem de mağdur çocuklardır. Zorbalığa uğrayan çocuklar zorbaca davranışları başka çocuklar üzerinde uygulamaya oldukça yatkındır.

Zorba ve Mağdurların Özellikleri

Çizelge 2.2 Kişilik özellikleri

Mağdur	Zorba
Ev yaşamından hoşlanır, ailesi ile yakın ilişkiler içindedir.	Evde az zaman geçirir ve aile içinde olumlu etkileşim azdır.
Çekingen, endişeli, pasif, cimridir. Başkalarına az ilgi gösterir ve iletişim becerileri zayıftır.	Güvenli, hazırcevap, dalgacı ve alaycıdır. İletişimde başarılıdır.

Sosyal olarak duyarsızdır. Obsesif davranışlar gösterir, sosyal becerileri etkili değildir ve yetenekleri az ve zayıftır, kolay boyun eğer.	Kendi sosyal idealine uygun olan baskın ve güçlü erkelere uyum gösterir, özellikle maço imajı taşıyan erkekler buna örnektir.
Uyum sorunları, etkili olamam, depresyon gibi kaygı sorunları vardır.	Kaygı düzeyleri genel olarak düşüktür fakat endişeli zorbalarda kaygı daha sık rastlanır.
Kendilerine duydukları saygı ortalamanın altındadır.	Güce dayalı geliştirdikleri bir benlik algısına sahiptirler.
Kendini çaresiz ve etkisiz hissetme dönemlerine çok sık rastlanır.	Sıkıntıları ile baş etme becerileri yüksektir, bağımsızdır ve kendini güvenle ortaya koyabilir.
Zorba davranışını hak ettiğini düşünür.	Mağdurların zorbalığı hak ettiğini düşünür.
Tehdide karşı duyarlı olarak tanımlanır.	Sosyal açıdan cüretli olarak tanımlanır.

Kaynak: Nevin, Dölek, Öğrencilerde Zorbaca Davranışlar, Ankara, s.7

Çizelge 2.3 Okul özellikleri

Mağdur	Zorba
Okula yönelik tutumları olumludur.	Okul çalışmaları, öğretmenler ve otorite figürlerine karşı daha az olumlu tutumları vardır.
Popüleriteleri düşüktür, yaşıtlarınca dışlanmış ve yalnız olabilirler.	Popüleriteleri düşüktür fakat mağdura göre daha yüksek popüleriteleri vardır. Baskınlığa dayalı liderlik gösterirler. Liderlikte çelişkili oldukları için yaşları yükseldikçe popüleriteleri düşer ama dışlanmazlar.
Yaşıt ilişkilerine bakış açıları olumsuzdur, destek bulamazlar ve arkadaşlık kuramazlar.	Kendi destekleyicileri dışındaki yaşıt ilişkilerine olumsuz tutum gösterirler, öte yandan kurbanı nazaran yaşıtlarından daha fazla destek elde edebilirler.
Zihinsel becerileri ortalama seviyededir.	Ortalama zihinsel becerilere sahip olmalarına rağmen okul başarıları düşüktür.
Saldırganlığa karşı olumsuz tutum gösterirler; tahrik etmezler, tahrik edildiklerinde korkarlar ve ağlarlar. Çeşitli okul kaygılarına ve duygusal problemlere sahiptirler.	Saldırganlığa olumlu tutum gösterirler, maço erkek belirgin sosyal idealdir. Güçlü ve serttirler; saldırgan güdülerinin kontrolü zayıftır. Suçluluk ve utanma duymazlar.

	Zayıf öğrencilerin rahatsızlığı ve paniğinden hoşlanırlar, bela ararlar, güç dışındaki güduları zayıftır.
	Antisosyal ve başkalarına rahatsızlık veren problemlere sahiptirler.
	Kendi sosyal beklentilerini karşılar, diğerlerine duyarsızdırlar. Kendilerini, tepkisel ve güdülerini kontrol edilemez bulurlar.

Kaynak: Nevin, Dölek, Öğrencilerde Zorbaca Davranışlar, Ankara, s.8

Çizelge 2.4 Fiziksel özellikleri

Mağdur	Zorba
Fiziksel güçleri zayıftır, intikam alamazlar.	Fiziksel olarak güçlü ve saldırı güvenleri yüksektir.
20 kişiden 17'sinin koordinasyon problemi vardır. Spor yetenekleri yoktur.	Koordinasyonları yüksektir, sporda ve bahçe oyunlarında başarılıdır.
Enerji düzeyleri düşüktür.	Enerjiktirler.
Acıya dayanma eşikleri düşüktür, güvensiz oldukları için korkarlar.	Ayrıca dayanma eşikleri yüksektir, gözüpektirler.
Zorbalardan yaşça ve bedence küçüktürler.	Mağdurlardan yaşça ve bedence büyüktürler.
Fiziksel bir bozuklukları olabilir.	Görünümleri normaldir.
Fiziksel çekicilikleri ortalamanın altındadır.	Fiziksel olarak çekicidirler.

Kaynak: Nevin, Dölek, Öğrencilerde Zorbaca Davranışlar, Ankara, s.9

Çizelge 2.5 Aile özellikleri

Mağdur	Zorba
Aşırı koruyucu anne baba tutumları, aileye bağımlılık görülür.	Evdeki denetim ve yönlendirme zayıftır. Örneğin, eve geliş saatleri denetlenmez.
Aile içinde yakın ilişkiler görülür, bağlılık açısından.	Anne babaya yönelik olumsuz duygular taşırlar, aile içindeki empati düzeyi, sevgi ve şevkat düşüktür.
Anne babalarının beklentilerini karşılayamayacaklarını inanırlar.	Tutarsız kontrol ve disiplin yöntemleri ile büyürler. Örneğin, aşırı rahat veya cezalandırıcı. Özellikle fiziksel ceza kullanılır.

	Saldırganlığa göz yumulur, güçlü ve sert imajı güçlendirilir.
	Anne babaların da geçmişte zorba olma ihtimalleri yüksektir.
	Anne baba arasında evlilik problemleri ve kaotik ev ortamı vardır.

Kaynak: Nevin, Dölek, Öğrencilerde Zorbaca Davranışlar, Ankara, s.9

2.1.6.3 İzleyiciler

Zorba ve mağdurların arasındaki ilişkileri gözlemleyen kişilerin, zorba davranışları engelleme yoluna gitmemeleri ile aslında bu davranışları kabullendikleri ve pasif bir şekilde olsa bile bu davranışı benimsedikleri görülmektedir.

“Zorbalık anında izleyiciler tarafından mağdurun savunulması ile zorbanın davranışlarından vazgeçtiği görülmektedir” (Rolve ve Munthe, 1989, s. 32). Özellikle aynı yaşta olan çocukların kurdukları gruplardan dışlanmak istememe nedenleri ile birçok zorba davranışa göz yumduğu ve sessiz kaldığı görülmektedir. Aslında burada izleyici olan kişinin veya kişilerin kendi kişisel çıkarları devreye girmektedir. Çünkü aynı yaşta olan kişilerin birbirileri içerisinde karşıt görüşleri savunabilmesi cesaret ve güç isteyen kavramlardır. Zorba davranışlar, izleyicileri de negatif yönde etkileyen davranışlardandır. Örneğin, kırgınlık, intikam ve çaresizlik duygusu en belirgin hissedilen duygulardır.

2.2 Yaşlara ve Sosyokültürel Yapılara Göre Zorbalık

2.2.1 İlköğretim Düzeyinde Öğrenciler Arasındaki Zorbalık

Özellikle ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinde daha sık gözlenen siber zorbalık düzeyleri öğrencilerin buldukları okula, cinsiyetine, sınıf düzeyine, internet kullanım sıklığına, aile ilişkilerine, kişisel özelliklerine göre farklılık göstermesine rağmen, yapılan araştırmaların sonucunda öğrencilerin büyük bir kısmının siber zorbalığa maruz kaldığı görülmektedir. İlköğretim düzeyindeki öğrencilerde, cinsiyet ayrımı ve gruplaşmalar büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle bu yaş grubu öğrenciler için cinsiyet ayrımına göre yorum yapmak büyük önem taşımaktadır. Yapılan araştırmalar sonucunda kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre siber zorbalık düzeylerinin daha düşük olduğu görülmektedir. Erkek öğrenciler kızlara göre daha fazla siber zorba olarak davranmaktadırlar. Ayrıca, kız öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalma sıklıkları erkeklere göre daha azdır. Li tarafından yapılan araştırmalar sonucunda “ siber zorbalık davranışı sergileyen erkek öğrencilerin %22,3, siber zorbalık

davranışı sergileyen kız öğrencilerin ise %11,6 olarak saptanmıştır” (Li, 2005, s. 32). Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla siber zorba olma nedenlerinin başında ilk ergenlik dönemindeki cinsiyete özgü duygusal ve psikolojik gelişim süreçlerinin farklılık göstermesi yatmaktadır.

Sınıf düzeylerine göre de siber zorbalık davranışlarında farklılıklar gözlenmektedir. Özellikle sınıf düzeyleri artan öğrenciler ile siber zorba davranışları sergileme de doğru bir orantı bulunmaktadır. Öğrencilerin sınıf düzeyleri arttıkça, siber zorbalık düzeylerinde de artış gözlenmektedir. Yurt içinde ve yurt dışında yapılan araştırmalarda bu bulguyu desteklemektedir. “Ergenlik dönemindeki öğrencilerde akranları arasındaki kendini kabul ettirme isteği, güçlü olduğunu diğerlerine kanıtlama isteği, ilgi çekme ve beğenilme isteği büyük önem taşımaktadır” (Satan, 2006, s. 56). Bu nedenle sınıf düzeyleri ve yaşları arttıkça güç kullanımına olan ihtiyaç fazlaşmaktadır. Sanal ortam gerçek hayata göre kişilerin davranışlarını daha rahat sergileyebileceği bir ortam yarattığı için okul ortamında sergilenemeyen davranışların sanal ortamda rahatlıkla sergilenebildiği gerçeği güç ihtiyacını göstermek isteyen çocuklar için fırsat vermektedir. Bunun yanı sıra sınıf düzeyleri artan öğrencilerin, internet kullanım sıklığı da artış göstermektedir. Daha küçük yaşlarda aile koruması ile sanal ortamı kullanan çocuklar, yaşlarının artmasıyla birlikte kendi başına sanal ortamlarda gezinebilme fırsatı yakalamaktadır. Sınıf düzeylerinin artmasıyla birlikte öğrencilerin teknolojiyi kullanabilme becerilerinde de artış gözlenmektedir. Bu nedenle öğrencilerin internet sitelerine daha rahat erişebildiği ve rahatça gezinebildiği görülmektedir. Cinsiyet ve sınıf düzeylerine ek olarak öğrencilerin girdikleri internet sitelerine göre de siber zorbalık düzeyleri farklılık göstermektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda sosyal paylaşım sitelerini kullanan öğrencilerin sergiledikleri siber zorbaca davranışları eğitim-ödev gibi daha farklı formatta olan sitelerde kullanma sıklıkları farklılık göstermektedir. Sosyal paylaşım sitelerinde siber zorba davranışları sergileme yüzdeleri diğer sitelere göre çok daha fazladır. Gotfried (2011, s. 87) tarafından yapılan bir araştırmaya göre “ araştırmaya katılanların yüzde 60’nın siber zorbalığın Facebook gibi sosyal ağ sitelerinde ve yüzde 40’ının sohbet odalarında yaygın olduğunu algıladıkları saptamıştır”. Özellikle sosyal paylaşım sitelerinde siber zorbaca davranışların sergilenmesi diğer sitelere göre çok daha fazladır. Facebook, Twitter gibi sosyal paylaşım sitelerinde diğer sitelere göre çok daha fazla kişisel bilgiler yer almaktadır. Kullanıcıların ad, soyad, yaşadıkları yerler, düşünceleri, kişisel resimlerine ulaşabilmek bu siteler aracılığıyla oldukça kolaydır. Ayrıca, bu tarz sosyal

paylaşım sitelerinde kişilerin birbirini ekleyebilmesi ve yorumlarına karşı yorumlar yapabilmesi oldukça kolaydır. Bu nedenle siber zorbaca davranışları sergileyebilmek veya maruz kalabilmek oldukça sık rastlanan davranışlardandır. Bu tarz sosyal paylaşım sitelerinde kişiler kendilerine ait olmayan bilgiler ve fotoğraf ile kayıt olabilmekte ve kendilerini o kişiler gibi göstererek başkalarını kandırabilmektedir. Çünkü bilgilerin doğruluğunu kontrol eden herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Kullanım özelliklerinden ve kullanım şartlarından dolayı bu tarz sosyal ağ sitelerinde; siber zorbalık davranışını sergileme fırsatı ve imkânı kullanıcılara sunulmaktadır.

İnterneti kullanma sıklığına göre siber zorbaca davranışları sergileme oranı da artış göstermektedir. İnterneti her gün kullanan öğrencilerin siber zorba olma düzeyleri, interneti haftada birkaç gün kullanan öğrencilere göre çok daha yüksektir. Burada öğrencilerin buldukları aile ilişkilerine, sosyoekonomik seviyelerine göre siber zorbaca davranışları gösterme sıklıkları farklılık göstermektedir. Fakat bu durum sadece ilköğretim öğrencileri için değil tüm bireyler için geçerlidir. İlköğretim öğrencilerinde görülen siber zorbaca davranışların giderilebilmesi için okula ve öğretmenlere büyük görev düşmektedir. Özellikle rehber öğretmenlerin siber zorbalığı önleyebilmek için öğrencilere bu davranışlarının sonuçları hakkında bilgilendirme dersleri yapması oldukça önemlidir çünkü öğrenciler zorbaca davranışları sonucunda nelerle karşılaşabilecekleri hakkında yeterli bilgiye sahip değildir. Öğrencilerin yanı sıra veliler de rehber öğretmen tarafından siber zorbaca davranışları ve nedenleri hakkında bilgilendirilebilir. Yapılan araştırmalar sonucunda şiddet içerikli dizi/film izleyen öğrencilerin siber zorbaca davranışları daha kolay sergileyebildikleri saptanmıştır. Bu tarz davranışları sergileyen öğrencilerin takibi ve bunlara yönelik engelleme çalışmaları da rehber öğretmenler ve aileler tarafından gerçekleştirilmelidir. Özellikle teknoloji öğretmenleri tarafından internet kullanımları ve kuralları hakkında öğrenciler bilgilendirilmelidir. Bu tarz verilecek eğitimler ile sadece siber zorbaca davranışları sergileyen öğrenciler değil aynı zamanda da siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerinde korunması sağlanmaktadır.

2.2.2 Lise Düzeyinde Öğrenciler Arasındaki Zorbalık

Öğrenciler arasında yapılan akran zorbalığı giderek sanal ortam üzerinden yapılmaya başlanmıştır. Bu da akranlar arasında yaşanan zorbalık ortamlarında farklılıklara neden olarak incelenme nedenlerini ortaya çıkarmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda lise

öğrencilerinin %90'ının hayatlarının belirli bir döneminde, %50'sinin ise her gün internet kullanıldığı saptanmıştır. Bu durum da siber zorbalığa maruz kalma veya siber zorba davranışları sergileme oranlarını artırmaktadır. Özellikle bu yaş grubu içerisinde yer alan öğrencilerin siber zorbalık yapma nedenleri olarak bozulan arkadaşlıklar, duygusal ilişkilerin sona ermesi, kıskançlık ve farklı alt kimliklere olan ilgi örnek olarak verilebilir. Lise öğrencilerinde de cinsiyete göre zorba davranışlar sergileme düzeyi ilköğretimde olduğu gibidir. Bu yaş grubunda da erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre siber zorba davranışlar gösterme düzeyi yüksektir. Fakat burada diğer gruptan farklı olarak kız öğrencilerin ise siber zorba durumlara maruz kalma oranları erkeklere göre daha yüksektir. Yapılan araştırmalar ve incelemeler sonucunda özellikle öğrenciler arasında siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorba davranışlar sergileme oranları gittikçe artış göstermektedir. 2002 yılında bir anket sonucunda öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalma oranları %6 olarak ifade edilirken, günümüzde yapılan araştırmalarda bu oran %43'e kadar çıkmaktadır. Araştırmalar sonucunda lise öğrencilerinin Facebook adlı sosyal paylaşım sitesinde mağdur veya siber zorba oldukları ile karşılaşmıştır. "Facebook ve benzeri sosyal paylaşım sitelerinin bireylerin siber ortamda tanıştıkları, anlık ileti ile sohbet ettikleri, sesli ve görsel beğenilerini paylaştıkları sosyal bir platform olması özellikle ergenlik döneminde olan öğrenciler için cazip bir ortam oluşturmaktadır" (Demirel, 2010, s. 64). Özellikle yalnızlık duygusuna kapılan gençlerin ve alt kimliklere özenerek onları sergilemek isteyen öğrenciler için sosyal paylaşım siteleri çok kullanılan platformlar halini almıştır. Özellikle zorba eğilimleri sergilemeye meyilli olan öğrencilerin siber ortamları tercih etmesinin altında yatan en büyük neden mağdur ile yüz yüze bir iletişim sergilenmemesidir. Bu şekilde kendi vicdanı ile yüzleşmesi ile korkuları azalmaktadır. Bu tarz davranışların engellenebilmesi için özellikle bilişim suçlarının arttırılması ve tespitinin daha kolay yapılabilmesi için çözümler geliştirilmelidir.

Lise çağlarında yaşı siber zorba mağduru veya siber zorba olma durumlarını etkilemediği vurgulanmaktadır çünkü bu yaş grubu içerisindeki öğrencilerde belirgin olarak ergenlik süreci yaşanmaktadır ve yaşlar arasındaki geçiş ilköğretimde olduğu kadar kesin çizgilerle ayıramamaktadır. Bu nedenle bu yaş düzeyinde sınıf farklılıkları ve yaş farklılıkları çok büyük bir belirleyici değildir fakat bu dönemde öğrencilerin sosyoekonomik durumları daha etkin rol oynamaktadır çünkü bu dönemdeki öğrenciler grup içerisindeki gücünü ailesinin ve kendisinin sahip olduğu sosyoekonomik durumdan almaktadır. O nedenle

sosyoekonomik gücü olan öğrencilerin siber zorba davranışları sergilemeye daha meyilli olduğu görülmektedir.

İnterneti kullanma sıklığı ile siber zorba davranışı sergileme sıklığı doğru orantılı olarak değişmektedir. Günlük yaşam içerisinde interneti kullanma sıklığı artan kişilerin siber zorba davranışları gösterme sıklığını etkilenmektedir. Bunların yanı sıra internete girilen yer de siber zorbalığın gözlenmesinde büyük önem taşımaktadır. Özellikle internet kafelerde aile denetiminden uzak yerlerde bilgisayar kullanımı öğrencilerin siber zorba davranışları sergilemesine fırsat sunmaktadır.

Öğrencilerin aileleri ile olan ilişkileri de zorba davranışların sergilenmesinde büyük önem taşımaktadır. Ailesi ile ilişkileri problemlili, sevgi ve ilgi göremeyen öğrencilerin bu eksikliği giderebilmek için sanal ortamda farklı davranışlar ve tutumlar göstermesine neden olmaktadır. Burada yine diğer yaş grubunda olduğu gibi okul yöneticilerine ve öğretmenlere büyük sorumluluk düşmektedir. Öğrencilerin sergiledikleri bu davranışları azaltabilmek ve yanlışlıklarını gösterebilmek için eğitimlerin ve seminerlerin yapılması ve düzenlenmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra güvenli internet kullanımı hakkında öğrenciler, veliler bilgilendirilmelidir.

2.2.3 Lise Sonrası Zorbalık

Özellikle lise sonrası bireylerin zorba davranışları sergilemesindeki en önemli neden kendi kimliklerini gizleyerek başkalarını kandırma ve karalama davranışlarını içermektedir. Ergenlerdeki siber zorba davranışlarının görülmesi nedenlerinden biri olarak cinsel olarak bastırılmışlık ve şiddete olan eğilim olarak görülmektedir. Özellikle yetişkin bireylerde karşılaşılan en büyük siber zorbalık cinsellik üzerine kurulmaktadır. Burada durum ilköğretim ve lise düzeyinden farklılaşmaktadır.

Ergenlerin oldukça büyük bir kısmı eğlenmek, karşısındakini küçük düşürmek, aşağılamak, utandırmak ve can sıkıntısını gidermek için zorba davranışlar sergiledikleri görülmektedir. Siber zorbalık ve geleneksel zorbalık nedenleri benzerlik göstermektedir. Özellikle siber ortamda yapılan zorbalığın tespitinin zor olması zorbaya bu davranışı yapmakta cesaret vermektedir. Siber zorbalığın karşılaşılmadaki en büyük nedenlerden biri kin, nefret ve intikamdır. Özellikle geleneksel zorbalığa maruz kalan bireylerin sanal ortamda güç dengesizliğini giderme olanağı sağladığını öne sürmektedir (Juvonen ve Gross, 2008).

Araştırmada bazı bireylerin ilgi çekme, kendini birilerine beğendirme, popüler çevre, arkadaş bulabilme gibi nedenlerle siber zorbaca davranışlar sergilediğine dikkat çekilmiştir. Bunun yanı sıra akranlarından gelen motive edici ifadeler ile bu davranışlarına devam ettikleri de saptanmıştır.

İnternet ortamında, kolaylıkla geniş kitlelere ulaşma imkânı söz konusudur. Buna bağlı olarak sanal zorbalık, sanal ortamda geniş çevrelerin dikkatini çekebilir. Üstelik bu geniş çevre, kendilerinin düşünce, tutum ve önyargılarını paylaşan bireylerden oluşabilir. Bu nedenle sanal ortamda sergilenen zorbaca davranışların yapılması ve tekrarlanması, zorbanın elde ettiği sosyal kazanımlar olması beklendiği bir bulgudur.

Ergenlerin zorbaca davranışları sergilemesinin bir nedeni ise bu davranışlarından dolayı para kazanabiliyor oluşudur. Örneğin, dijital oyunlarda geliştirilen oyun karakterlerinin ve oyun sırasında kullanılan eşyaların alınıp satılmasıyla gerçekleşen durumlardır. Kayıt dışı ekonomi ve oyunların aşırı şiddet içermesi siber zorbalığı tetikleyen faktörler arasındadır. Bazı zorba kişiler tarafından mağdurlara ait olan görüntülerin, belgelerin veya videoların internet ortamında paylaşılacağı ile tehditle para istenebilmektedir.

Siber zorbalıkların, internetin aşırı kullanımı, sanal bağımlılık, uygun olmayan çevrimiçi ilişkiler, yüz yüze iletişimin azalması, olumsuz sosyal davranışların cesaretlendirilmesi ve sosyal olarak izole olma gibi risklerle karşı karşıya kalabileceklerini öne sürmektedir (Moore, 2001). Zorbaca davranışların en sık görüldüğü sosyal paylaşım sitesi olan Facebook'ta herkese açık profile sahip olduklarını bildiren ülkelerden biri Türkiye'dir. Herkese açık olan profiller karşından gelebilecek zorbalığa açık durumdadır. Bu durumda ülkemizde hızlıca gelişen sosyal ağlar kullanımı hakkında genel bilgiler hakkında eksikliklerimiz bulunmaktadır. Bu nedenle de siber zorbalığa olan meyil artmaktadır. Özellikle üniversite öğrencilerine yapılan bir araştırmada, 10 katılımcıdan 4'ü maruz kaldığı ya da gözlemlediği siber zorbalığın nedenini ilişkilerinden ayrılma sonucunda olduğunu vurgulamıştır. Bunlara ek olarak karşı cinse duyulan cinsel arzu ve ilgi de siber zorbalığı arttıran etkenlerden biridir. Gerçek ortamda ifade edilemeyen sözcüklerin veya davranışların sanal ortamda daha kolay ifade edilebilmesinden doğan rahatlıkla daha kolay yapılabildiği görülmektedir.

Bireylerin kendilerini zorba davranışlardan koruyabilmeleri için interneti etkin bir şekilde kullanmaları gerekmektedir. Gezdiği sitelerdeki güvenlik ayarlarını yapabilmeyi, kendine

dıştan gelen istenilmeyen mesajlara karşı nasıl koruyabileceği gibi kullanım gerekliliklerini bilmesi gerekmektedir.

Sanal zorbalığa maruz kalan kişilerin yetkili kişilere bildirmesi bu davranışların azalmasında büyük etken oluşturmaktadır. Fakat sanal zorbalıkla karşılaşan kişilerin yetkili kimselere veya polise bildirme oranları çok düşüktür çünkü bildiri yapılacak kişiler hakkında bilgi eksiklikleri bulunmaktadır. Bu nedenle özellikle okullarda güvenli internet kullanımı hakkında bilgilendirme eğitimleri yapılmalıdır. Bazı bireyler ise sanal zorbalığı kabullenmeyi tercih etmektedirler. Bu durumu göz ardı etme, iletişimi kesme gibi kabullenme davranışını sergilemektedir. “Hem okul ortamında hem de sanal ortamda gerçekleşen zorbalık davranışlarının bir arada ele alındığı bir çalışmada bireyler, bilgisayarı kapatırım, e-posta adresimi değiştiririm gibi bu davranışı yok sayarak kaçmayı tercih etmektedirler” (Riebel, 2009, s. 298).

Cinsiyet, yaş farklılıkları, eğitim seviyeleri, aile içerisindeki durumlar, sosyoekonomik durum, kişilik özellikleri siber zorba davranışları etkilediği birçok kanıt ve araştırma ile desteklenmektedir.

2.3 Öğrencilerde Saldırganlık

“Bazı bilim adamları saldırganlığı doğuştan getirdiğimiz kendimizi koruma içgüdüğü olarak tanımlasa da, kimilerine göre denetlenebilir ve önceden tahmin edilebilir sosyal davranış olarak tanımlamaktadırlar” (Uysal, 2008, s. 76).

Bir davranış sadece fiziksel saldırganlık olarak algılanmamalıdır çünkü saldırganlığın içerisinde jestler, mimikler, eleştiriler, ironi yer almaktadır. Saldırganlık birçok farklı şekilde tanımlansa da, saldırganlığın herkes tarafından kabul edilen en önemli özelliklerinden biri karşı tarafa isteyerek ve bilerek fiziksel veya psikolojik olarak zarar verme isteğidir. Saldırganlık öfke ve kızgınlık duygusuyla ortaya çıkan ve karşısındakine zarar vermeyi amaçlayan istenmeyen davranıştır.

Saldırganlık sözel (bağırma, küfür etme) ve fiziksel (vurma, nesne fırlatma) olarak ikiye ayrılmaktadır. Bunun yanı sıra saldırganlık aktif ve pasif olmak üzere de ikiye ayrılmaktadır. Fiziksel saldırganlık özellikle aktif saldırganlığa örnek oluşturmaktadır. Pasif saldırganlıkta ise kişi saldırganca davranışı kişiye değil de etrafındaki insanlara yaparak o kişinin psikolojik olarak etkilenmesini amaçlamaktadır. Özellikle çocuklarda görülen saldırganlık fiziksel ve aktiftir.

Öğrencilerdeki saldırganlık nedenlerinin başında aileleri ve yetiştikleri çevre gelmektedir. Özellikle ailelerdeki baskıcı-otoriter veya aşırı koruyucu disiplin anlayışı, çocuklarda saldırganlığa neden olmaktadır. Duygu ve düşüncesini rahatça ifade edemeyen bireyler ve çocuklar özellikle saldırganca davranışlara başvurmaktadır. Ailenin yanı sıra okulda da çocukların saldırganca davranışlar sergilemesine neden olmaktadır. Kalabalık sınıflar, yetersiz fiziki koşullar, fazla ders saati ve yoğun ders programının getirdiği sıkıntılara ders dışı etkinliklerin ve sosyal faaliyetlerin yetersiz olması, öğrencinin rahatlayabileceği, enerjisini kullanabileceği alanların sınırlılığı saldırganlığı artırmaktadır. Saldırganlığın nedenleri ile ilgili birçok farklı araştırma yapılmış ve belirli teoriler ortaya atılmıştır.

2.3.1 İçgüdü Teorisi

Freud'a göre saldırganlık davranışının temelinde yatan içgüdü veya dürtüdür. Freud'a göre içgüdüler; cinsel dürtüler ve kendini koruma içgüdüsü olarak iki sınıfta ele alınmıştır. "Ölüm içgüdüsü organizmanın kendisine yönelmiş kendini yıkıcı bir dürtüdür, dışa yönelmiş ise kendisinden çok başkalarını yıkıma uğratma eğilimindedir" (Fromme, 2003). Freud'un açıklamaya çalıştığı içgüdü teorisi dışsal nesnesinin saldırganlık üzerindeki etkisini açıklamada yetersiz kalmaktadır.

Freud gibi Lorenz de saldırganlığın dış uyaranlardan bağımsız, kendi içgüdüsel enerji kaynağına sahip bir davranış olduğunu savunmaktadır. "İnsanların baskı, haksızlık ve savaşlar nedeniyle saldırgan davranmadıklarını; saldırgan oldukları için bu tür mekanizmaları geliştirdiklerini öne sürmüştür" (Michaud, 1991, s.3). İnsanlar hayatta kalabilmek için bir yeri sahiplenmek ve orayı korumak içgüdüsü ile davranmaktadır. Hayvanlarda olduğu gibi insanlar da yaşama alanlarını savunmak için saldırganlığı benimsemişlerdir.

İnsanların doğuştan getirdikleri ve hayatları boyunca devam eden biyolojik ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu ihtiyaçlar açlık, susuzluk ve cinselliktir. Araştırma ve merak, kurcalama, temas etme gibi öğrenilmemiş güdüler de bulunmaktadır. Bu güdüler her ne kadar öğrenilmemiş de olsalar dış uyarıcılar sonucunda şekillenmektedir. Bir de insanın öğrenerek güdü haline getirdiği bazı davranışlar bulunmaktadır. Özellikle bebeklik zamanlarında öğrenilerek kişilerin hayatları boyunca sergiledikleri davranışlar bu grup içerisinde yer almaktadır. Saldırganlık, başarı bu güdülere örnek olmaktadır.

Saldırganlığa neden olan biyolojik etkilerden biri de fazla salgılanan verojen hormonudur. Bu hormon beyin üzerindeki etkilerin yanı sıra, fiziksel olarak da kas gelişimini ve fiziksel büyümeyi hızlandırdığı tespit edilmiştir. Bu fiziksel değişimler de saldırganlığı artırmaktadır. “Beyin üzerinde yapılan bazı araştırmalar sonucu, beyinde saldırganlık merkezlerinin bulunduğu saptanmıştır. Bu çalışmalarda beyin bazı bölgelerinin uyarılması ile saldırgan davranışın ortaya çıktığı, diğer bazı bölgelerinin uyarılması ile sakin davranışların ortaya çıktığı görülmüştür” (Uysal, 2008, s. 76).

İçgüdü teorilerini açıklayan farklı görüşler bulunmaktadır. Bunlar,

Özendirici Uyarıcı Kuramı: Çevredeki uyarıcıların dolaylı ya da fiziksel etkileri kişiyi davranışa güdüleyebilmektedir. Bu güdülemeler kişileri belirli bir olaya karşı güdüleyerek bu davranışların fiziksel olarak sonuçlanmasına neden olmaktadır.

Optimal Düzeyde Uyarılma Kuramı: İnsanlar yaratılışları gereği optimal bir düzeyde uyarılma ihtiyacı duyabilmektedirler. Bu uyarılma düzeyinin üstüne çıktığında veya altına indiğinde istenilen optimum seviyeye ulaşabilmek için beklenen davranış gerçekleştirilebilirler.

İçgüdü teorisinde genel olarak kişilerin sosyal ortamları ve sosyal davranışları göz ardı edilmiştir. Bu nedenle farklı teoriler de ortaya çıkmaya başlamıştır.

2.3.2 Dürtü Teorisi

Son yıllarda yapılan araştırmalarda içgüdüleri ile yaşayan insanların içgüdüleri ile birlikte güdülerini de kullandıkları ve giderek dürtülerin davranışlarda büyük rolleri oldukları tespit edilmiştir. Kişilerin saldırgan davranışlarının ardında sadece içgüdülerin değil aynı zamanda engellenmenin neden olduğu dürtülerin de saldırganlık için etki ettiği görülmüştür. Dollard’a göre (1939, s.34), “dürtü teorisini ortaya çıkaran kuramcılar, Freud’dan farklı düşünerek, saldırganlığın içgüdüsel olarak değil, tepkisel olan bir davranış biçimi olduğunu vurgulamışlardır”. Dürtü, fizyolojik temelli güdüler olarak tanımlanmaktadır. Fizyolojik olarak eksikliği yaşanan bir ihtiyaç kişide uyarılmış bir gerginlik yaşanmasına neden olmaktadır. Bu eksiklik de kişinin kendini ihtiyaca doğru güdüler. Bu nedenle, engellenme ve saldırgan davranış sergileme arasında doğru orantılı bir ilişki bulunmaktadır. İnsanların davranışları bir başkası tarafından engellendikçe, kişiler bu engellenen davranışları için engelleyen kişiye saldırganca davranışlar sergilemektedir. Engellemeler farklı insanlardan

veya örgütlerden gelebileceği gibi “kişilerin kendi içlerindeki çelişki, istek ve eğilimler sonucunda da ortaya çıkabilir” (Dollard, 1939, s.34).

Bugüne kadar engelleme ve saldırganlık üzerinde farklı birçok tarzda ve ülkede araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalar sonucunda, “engelleme-saldırganlık kuramı değiştirilerek, engelleme ile saldırganlık arasında duygusal tepkiler yerleştirilmiştir” (Worchel ve Cooper, s.65) çünkü yapılan her engelleme davranışının ardından saldırganlık görülmemektedir. Bu nedenle kişilerin doğuştan getirdikleri kişisel özellikleri ve büyüdüğü çevrenin etkisi doğrultusunda saldırganca davranış farklı şekil ve biçimde ortaya çıkmaktadır veya çıkmamaktadır.

Dürtü teorsinin en büyük eksiklerinden biri ortaya çıkan saldırganca davranışların ortaya çıktıktan sonra nasıl kontrol edileceği ve nasıl engellenebileceği hakkında herhangi bir bilgi vermemesi ve yol göstermemesidir. Bununla birlikte dürtü teorisinde tüm saldırganca davranışların ardında yatan neden olarak engellemeler gösterilmektedir fakat burada sosyal bir canlı olan insanın yaşadığı çevre ve kişisel özellikleri göz ardı edilmiştir. Bu nedenle saldırganca davranışların nedenlerini araştıran farklı kuram ve araştırmacılar ortaya çıkmıştır.

2.3.3 Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramcıları insanı çevre ile sürekli iletişim ve etkileşim halinde olan bir canlı olarak tanımladıkları için içgüdüler ve dürtüler yerine saldırganca davranışların nedenlerini çevrede davranışlara etki eden uyarıcılar olarak tanımlamışlardır. “Davranışlar çevreyi etkileyip değiştirdiği gibi çevre de davranışları etkisi altına alıp, değiştirir” (Bureau, 1977, s. 54). Sosyal öğrenme kuramcılarına göre saldırganca davranışların büyük çoğunluğu öğrenilmiş davranışlar olarak ortaya çıkmaktadır. Saldırganca davranışların çevreden öğrenilmesinde ve bu davranışın sergilenmesini cesaretlendiren etkiler ve pekiştireçler olması gerekmektedir. Atkinson (1995, s. 54) kuram öğrenmeyi iki farklı boyutta ele almaktadır.

Araçsal Öğrenme Kuramı: Araçsal öğrenme kuramına göre yapılan bir davranış ne kadar çok ödüllendirilirse bu davranışın ortaya çıkma ve yenilenme süreçleri ödüllendirme sıklığına bağlı olarak artacaktır ve bu davranışın söndürülmesi zorlanacaktır. Modelin sergilediği saldırganca davranışlar ödüllendirildikçe dolaylı pekiştirme yoluyla bu davranışları taklit etme isteği ve sergileme olasılığı artacaktır. Sosyal öğrenme kuramcılarına

göre insanlar iyi ve akıllı olarak doğmaktadırlar fakat yaşadığı ve büyüdüğü çevrenin olumsuz etkileri nedeniyle insanlar yetiştikçe istenilmeyen davranışları sergilemeye yatkın olacaktır. Örneğin, ailesinden istedikleri şeyleri ağlayarak veya anne ve babasına vurarak elde eden çocuklar, diğer kişilere de aynı şekilde davranarak istediklerini elde etme yolunu seçecektir. Özellikle çocuklar için istediklerinin yapılması istenilmeyen davranışların pekiştirilmesine neden olmaktadır. Ödüllendirme insanın karşından alacağı onay olarak tanımlansa da aynı zamanda ödüllendirme kişilerin içlerinde yaşadığı doyum olarak da tanımlanmaktadır. İnsanlar hem içsel olarak hem de dışsal olarak onay alarak ödüllendirilebilirler. Özellikle saldırganlık içsel olarak doyum sağladığı için ödül kaynağı olarak görülebilmektedir.

Örneğin, kişinin toplumdaki saygınlığı, gücü, erkekliği özellikle bazı batı toplumlarında saldırganlık aracılığıyla doyum sağlanan gereksinimler arasında yer alabilir.

Gözlem ve Model Alma Yoluyla Öğrenme Kuramı: Saldırganca davranışların oluşmasında pekiştirmenin ve ödüllendirmenin yanı sıra taklit edilmesi de önemli bir süreci oluşturmaktadır. Sosyal bir varlık olan insan doğumuyla birlikte sosyal bir çevrenin içerisinde yer almaktadır. Bu da özellikle çocukların çevrelerini gözlemleyerek öğrenmelerine neden olmaktadır. Yapılan birçok deneysel çalışmada ve araştırmada özellikle çocukların taklit yoluyla öğrendikleri görülmektedir. Bu nedenle ailelerin, çocuklarının sergilediği her davranışı onaylamaması ve ödüllendirmemesi gerekmektedir çünkü ödüllendirilen her davranış için özellikle saldırganca davranışlara rastlanma oranı çok yüksektir. Toplumun en küçük birimi olan ailenin toplumdaki suç oranının gelişmesine katkı sağladığı kaçınılmaz bir gerçektir. Suç oranın yüksek olduğu bir toplumda çocukların saldırganca davranışlar sergileyen birçok olaya tanık olduklarını görülmektedir. Bu durum da çocukların bu davranışları sergilemesini kolaylaştırmaktadır. Özellikle sosyal medya aracılığıyla birlikte çocuklar izlememesi gereken birçok görüntü ve davranış izlemekte ve taklit etme ihtiyacı duymaktadır. “Televizyonun şiddet eylemleri ve saldırgan davranışlara etkisi konusunun araştırıldığı çalışmalarda da gözlem yoluyla ve örnek alarak öğrenme kuramlarından faydalanılmıştır” (Bureau, 1977, s.34).

Bureau’ya (1977, s.54) göre, model almaya dayalı davranışların oluşmasında öğrenmenin gerçekleşmesini sağlayan üç temel süreç bulunmaktadır. Bunlar;

Dikkat süreci; kişiler model aldıkları davranışları önemsemediği sürece davranışlar asla öğrenilmeyecektir. Bu nedenle istenilmeyen davranışların belirlenmesi ve kişilere özellikle

ergenlere bunların aktarılması sağlanmalıdır. Gözlemlenen davranış ne kadar basit ve kolay olursa, o davranışın taklit edilme kolaylığı artacaktır. Hatırda tutma süreci; bir davranış ne kadar çok tekrar edilirse ve taklit alındığı ortamlar ne kadar yaratılırsa o davranışın akılda kalma ve taklit edilme sıklığı artar. Güdüleme sürecinde ise davranışın tekrar edilmesi için gereken ve beklenen tepkilerin karşıdan gelmesi beklenmektedir. Eğer gelen tepkiler olumlu yönde ise kişi bu davranışı daha sık tekrarlayacaktır. Bu nedenle hayatı taklit ederek ve gözlemleyerek öğrenen insanın yetiştiği çevre büyük önem taşımaktadır. Medyanın, özellikle gelişim döneminde olan çocuklar üzerinde etkisi çok fazladır. Medya ortamında görülen her davranışı taklit etme eğilimde olan çocukların özellikle aileleriyle birlikte televizyon izlemeleri büyük önem taşımaktadır. Aile kontrolü altında televizyon izleyen çocuklar özellikle saldırganca davranışların oluşmasına neden olabilecek birçok davranışı izlemeyecektir. Ailelerinde bu konularda bilinçli olması gerekmektedir.

Medya ve televizyonun yanı sıra okul ve eğitim sistemi ise çocuk ve ergenler üzerinde öfke yaratan ve saldırganlığa yol açan ortamlar oluşmasına neden olabilmektedir. Özellikle ergenlik dönemindeki öğrencilerde saldırganca davranışlar sergileme sıklıkları öğretmenler tarafından gözlenmelidir. “Ergenlik dönemindeki çocuklarda kendilerini topluma kabullendirme isteği toplumdaki yargılardan dolayı güç gösterme veya güçlenme olarak tanımlanmaktadır. Özellikle bağırma, küfür etme, vurma, hırpalama olarak gösterilen saldırganca üstünlük kurma çabaları sık rastlanılan davranışlardandır” (Bureau, 1977, s. 65). Burada öğretmenlere ve yöneticilere büyük rol ve görev düşmektedir. Öğrencilerin saldırganca davranışları cezalandırılmalıdır. Bir davranış ne kadar çok cezalandırılırsa karşılaşılma sıklıkları o derece azalmaktadır. Fakat burada dikkat edilmesi gereken nokta öğrencinin davranışının sadece okul içerisinde değil tüm yaşamında gözlenmesidir. Bu nedenle aile ile birlikte ortak olarak çalışılabilmektedir.

2.4 Saldırganlık ve Sosyal Medya İlişkisi

2.4.1 Sosyal Medyadaki Saldırganlığın Yansımaları

İnsanların çevresinde olup bitenleri öğrenme isteği ve merakı insanların belirgin özelliklerinin başında gelmektedir. Bu nedenle insanların olup bitenleri öğrenebileceği ve bilgilendirilebileceği sosyal medya araçları ortaya çıkmıştır. Teknolojinin ve internetin hızla gelişmesiyle birlikte insanlar istemediği kadar fazla bilgi ve haber ile yüz yüze kalmaktadır. Bu nedenle güvenilir bir bilgi alışverişi sağlanabilmesi için kişilerin bilinçli ve akıllı

davranması gerekmektedir. Fakat özellikle öğrencilerdeki kontrolsüz sosyal medya ulaşımı özellikle ergenlik dönemindeki bireylerde farklı sorunlara neden olmaktadır.

Yapılan araştırmalar sonucunda sürekli olarak internet ortamında olan kişilerin gerçek hayatta diğer insanlar ile konuşma sıklıklarının giderek azaldığını öne sürmektedir. Bilgisayar oynama nedenleri üzerine yapılan bir araştırmada ise, öğrencilerin yüzde 34'ünün merak nedeni ile bilgisayar oyunu oynadığı, yüzde 66'sının ise can sıkıntısı ve stresten kurtulma nedeni ile oynadıkları ortaya çıkmıştır. Bu oran arasındaki uçurum ve bilgisayar oynama nedeni tamamen çocukların öfkelerini oyun üzerinde yansıtma yöntemi olarak gösterilmektedir. Şiddet içerikli bilgisayar oyunu oynayan öğrencilerin düşmanca kaygı ve saldırganlık içgüdüleri oluşturdukları görülmektedir. Bu araştırmalar, bilgisayar oyunları ile çocukların şiddet ve öfkeye olan eğilimlerinin artabileceğini göstermektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda özellikle çocukların şiddet ve düşmanlık içeren oyunları oynamayı tercih ettikleri görülmektedir. “1989 yılında yapılan bir değerlendirmede, ele alınan 176 bilgisayar oyununun %55,7'sinin yüksek derecede şiddet içerdiği belirtilmiştir. Bu oyunlardan yalnızca %20'si eğitici düzeydedir” (National Coalition on Television Violence, 1995).

Bu oran günümüzde daha yüksek seviyelere çıkmıştır. Yapılan bir araştırma da çocukların şiddet içerikli oyunlar oynadıktan sonra hissettikleri üzerinedir. Şiddet içerikli bilgisayar oyunu oynayan çocuklarda ve ergenlerde oyundan sonra baş ağrısı, mide bulantısı, saldırganca davranışlarla karşılaşmaktadır.

Yapılan araştırmaların büyük bir kısmında internet ortamında veya bilgisayar oyunları ile oynanan şiddet ve düşmanlık içeren oyunların çocuklar ve yetişkinler üzerinde hem fiziksel, hem duygusal etkiler bıraktıkları görülmektedir.

Oyunların yanı sıra televizyon veya internet ortamında izlenen saldırganca davranışları içeren videoların izlenmesi de izleyicilerde bu davranışları sergilemeye veya bu davranışları onaylanmış davranış olarak görmelerine neden olmaktadır.

2.4.2 Sosyal Biliş ya da Gözleme ve İdol Alma Yönünden Sosyal Medyanın Salırganlık Üzerindeki Etkisi

Medyanın, toplumların ve bireylerin gelişmesinde ve farklılaşmasında tartışılmaz bir etkisi olduğu günümüzde kabul edilen en önemli kavramlardan bir tanesidir. “Medyanın önemli bir formu olan televizyon; bireylerin davranışlarını şekillendirme, onlara çeşitli konularda

model sunma, bilgi ve bilinç sağlama gibi konularda en çok dikkati çeken bir iletişim aracıdır” (Dönmezer, 1978, s. 98). Günümüzde teknolojinin gelişmesiyle birlikte hayatın vazgeçilmez bir parçası olan internetin toplum üzerindeki özellikle gençlerin üzerindeki etkisi çok büyüktür. Gençlerin davranışlarının şekillenmesinde ve istenilmeyen davranışların sergilenmesinde bilinçsiz olarak internet kullanımının payı büyüktür. İnternet ve televizyonun çocuklar ve gençler üzerindeki etkilerini gösteren yerli ve yabancı olmak üzere çok farklı araştırmalar yapılmıştır. “Yapılan araştırmalar sonucunda televizyonun gençler ve çocuklar üzerindeki suç ve şiddet davranışların negatif yönde biçimlenmesine neden olduğu vurgulanmıştır” (Mutlu, 1997, s. 76). Çocukların ve gençlerin televizyon ve internet aracılığıyla, şiddet ve saldırganlık içeren davranışları sergilenmesindeki en önemli neden, medya araçlarında saldırganlık ve şiddet içeren videoların saldırganlığı meşru hale getirmeleridir. Sosyal öğrenme kuramı içerisinde yer alan taklit ederek öğrenme ile saldırganlık ve öfke öğrenilmektedir. “İnsan kendi tecrübelerinden değil, başkalarının bilgi ve tecrübelerinden faydalanarak, onları taklit ederek öğrenir. Konuşmada, cinsiyet rollerinde, giyinmede, yemede-içmede ve başka birçok konuda örnek kişi ve davranışlar taklit edilir. Bu taklitlerde ödül ve ceza, takdir ve yerme önemli rol oynar. Bu tür öğrenmeye modelleme yoluyla öğrenme denir” (Çelik, 2003, s.12). İnternet ve televizyon ortamında kontrol edilmeden yayınlanan videolarda çocuklar ve bireyler saldırganlık davranışlarını sergilemenin yanlış olmadığını ve sergilenebileceğini düşünebilirler. Bu durumda davranışın meşrulaşmasına neden olmaktadır. Bu nedenle özellikle belirli bir yaş grubu içerisinde yer alan çocukların televizyon ve internet kullanımında büyükleri tarafından denetlenmesi gerekmektedir. Buna ek olarak istenilmeyen davranışların sergilenmesinde aileler çocuklarının davranışlarının sönmesine neden olacak ceza verme yöntemlerini uygulamalıdır. Bu ceza yöntemleri asla çocukların gelecekteki kişisel gelişimini etkileyecek şekilde olmamalıdır. Buradaki amaç sadece istenilmeyen davranışının sönmesine neden olacak cezaların verilmesidir.

2.5 İlgili Araştırmalar

2.5.1 Yerli Kaynaklı Araştırmalar

Dünyada olduğu kadar ülkemizde de siber zorbalık üzerine yapılan birçok araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmalar sonucunda elde edilecek olan en önemli çıktılar öğretmenler ve yöneticiler için olmaktadır çünkü günümüzde siber zorbalık ve saldırganlık her geçen gün

artmaktadır. Bu istenilmeyen davranışların kaldırılması için öğretmenlere ve yöneticilere büyük görev ve sorumluluklar düşmektedir. Bu bağlamda ailelerin bilinçlendirilmesi de bu davranış ile mücadele etmekte fayda sağlayacaktır.

2014-2015 eğitim yılında 489 lise seviyesindeki öğrenciler üzerinde siber zorbalık düzeylerindeki görülme sıklığını belirlemek amacı ile gerçekleştirilen bir araştırmada; siber zorbalık ile cinsiyet arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunduğu saptanmıştır. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre siber zorba olmasında daha istekli oldukları ortaya atılmıştır. Bu ifadenin en önemli destekçilerinden biri de erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla internet kullanmalarındır. Yine yapılan araştırma sonucunda öğrencilerin yaşları ile siber zorba veya mağdur olma ilişkilerinin anlamlı olmadığı vurgulanmıştır. Özellikle belirli bir yaş grubun üzerinde yapılan bu araştırmada yaş farkı olmaması anlamlı olarak açıklanabilir. Fakat bu araştırma hem ortaokul hem de lise öğrencilerini içerseydi, yapılan araştırmada yaşlara göre siber zorba veya mağdur olma durumları farklılaşabilirdi. Lise seviyesinde okul türüne göre siber zorbalık davranışlarının farklılaştığı fakat mağdur olma durumunda ise bir etkisi olmadığı görülmektedir. Özellikle düz lise ve teknik liselerde eğitim gören çocukların siber zorba olma olasılıkları, fen lisesi ve anadolu lisesinde eğitim gören çocuklara göre çok yüksektir. Aileler ile ergenler arasındaki iletişim sıklığı ve kalitesi ile siber zorba veya mağdur olma durumlarının yakın ilişki içerisinde olduğu vurgulanmıştır. Özellikle anne eğitim seviyesi düşük olan ergenlerde siber zorba olma veya mağdur olma oranları diğer gruba göre çok daha yüksektir. İnternet kullanma açısından bilinçsiz bir ebeveyn çocuklarını internet üzerinden gelebilecek saldırılara karşı koruyamamaktadır (İskender, 2013).

İskender'in yapmış olduğu araştırma 9. ve 10. sınıfa giden öğrenciler üzerinde yapılmıştır. Yapılan bu araştırma sonucunda siber mağduriyetin cinsiyet ile ilişkisinde anlamlı bir farklılık bulunmazken, siber zorba olmada cinsiyetin önemli bir rol oynadığı tespit edilmiştir. Ayrıca ailesi ile duygusal sıkıntı yaşayan bireylerin, siber mağdur olma veya siber zorba olmada diğer gruba göre daha yatkın olduğu özellikle vurgulanmıştır. Bu nedenle öğrencilerin özellikle siber mağdurluk yaşamamaları için duygusal ihtiyaçlarını ailenin içerisinde karşılanmasının ne kadar önemli ve son derece gerekli olduğu özellikle vurgulanmıştır (İskender, 2013).

Çalışgan tarafından yapılan araştırma ise ilköğretim öğrencilerindeki siber zorbalık ve internet alışkanlıklarını ölçmektedir. 632 8. sınıf öğrencisine uygulanan anket İstanbul'un

Arnavutköy ilçesindeki ilköğretim okullarının %37'sinde uygulanmıştır. Erkek öğrencilerin, kız öğrencilere göre internet kullanma oranları daha yüksektir. İlköğretim öğrencilerinde aile kontrolü ile internet kullanımı diğer yaş gruplarına göre daha baskın olmaktadır. Bu nedenle internet kontrollü olarak belirli saatlerde kullanılmaktadır. İlköğretim öğrencilerinin siber zorba olma ve mağdur olma oranları arasında fark olmakla birlikte bu fark düşüktür. İlköğretim öğrencilerinin %8,2'si siber zorba ve %8,1 ise siber mağdur oldukları sonucuna varılmıştır. Yine yapılan araştırmada siber zorbalığın en yüksek olarak karşılaşıldığı sosyal paylaşım sitesi “ facebook” olarak ifade edilmiştir. Özellikle kullanım yaşının ülkemizde daha küçük yaşlarda da görülmesi ilköğretim öğrencilerin siber zorba olarak bu platformda boy göstermelerine neden olmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %40,38'inin siber mağdur ve %39,22'sinin siber zorba olduğu sosyal paylaşım sitesi “facebooktur” (Çalışgan, 2013).

Serin tarafından yapılan araştırma, 5, 6, 7,ve 8 . sınıf öğrencileri üzerinde uygulanmıştır. 4291 öğrenci, 727 yönetici ve 916 öğretmen çalışmanın içerisinde yer almıştır. Okul yöneticilerinin öğrencilerde şahit oldukları siber zorbalık davranışlarının başında %16,09 oranında küfürlü yazışmalar, %11,42' sinde alay etmek ve %11,42'sinde ise izinsiz video fotoğraf paylaşımı ilk üç sırayı almaktadır. Diğer araştırmalarda olduğu gibi bu araştırmada da erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha fazla siber zorbalık davranışları sergilediği belirtilmiştir. Ayrıca, internette daha fazla vakit geçiren öğrencilerin, daha az vakit geçiren öğrencilere göre daha fazla mağduriyet yaşadıkları belirtilmiştir (Serin, 2012).

Topçu siber zorbalığın toplumsal cinsiyete göre olan ilişkisini incelemek için yaptığı araştırmada yaş ortalamaları 16,83 olan ergenlerin %47,6'sının siber zorbalık yaptığı, erkeklerin %57,6'sının, kızların ise %40,1'nin siber zorbaca davranışlar sergilediği belirtilmiştir. Empati düzeylerine göre erkeklerde ve kızlardaki siber zorbalık oranlarındaki değişimde farklılıklar bulunmaktadır. Kızların erkeklere göre daha fazla empati yaparak davranışlarını engelledikleri görülmektedir (Topçu, 2008).

2.5.2 Yabancı Kaynaklı Araştırmalar

American Life Project tarafından yapılan araştırmada, araştırmaya katılan ve internet kullanan gençlerin %32'sinin dolaylı ya da direk olarak rahatsız edici ve tehdit içerikli mesajlar aldığı ve siber mağdur oldukları ortaya çıkmıştır. Özellikle belirli bir yaş grubu

içerisinde tehdit mesajları yolu ile karşı tarafı rahatsız etme Amerika’da çok sık karşılşın bir siber zorbalık örneğidir (American Life Project, 2010).

Schenk ve Fremouw tarafından Amerika’da yapılan bir araştırmada, öğrencilerin %8,6’sının siber mağdur oldukları ve bu mağduriyet sonucunda intihar etme düşüncesi, girişimi veya planlanması öne çıkmaktadır (Schenk ve Fremouw 2012, s 21).

Bolman ve Völlink tarafından yapılan araştırma ilkokul son sınıf öğrencileri ile ortaokul birinci sınıf öğrencilerini kapsamaktadır. Yapılan bu araştırma öğrencilerin siber zorbalık düzeyleri ve ailelerinin bu siber zorbalık dereceleri ile ilgili farkındalıklarına odaklanmaktadır. Yapılan araştırmada öğrencilerin yaş gruplarından dolayı siber zorbalık yapmaktansa siber mağdur oldukları görölmektedir. Siber mağdur olma oranları %23’tür. Ebeveynlerin çocuklarının siber mağdur olma durumları hakkında bilgi seviyelerine bakıldığında, ailelerin çok dikkatli ve özenli olmadıkları görölmektedir (Dehue, Bolman ve Völlink 2008).

Slonje ve Smith tarafından İsveç’de yapılan bir araştırma sonucunda 12-20 yaş arasındaki gençlerin siber mağdurluğa maruz kaldıklarını ve bunu sadece arkadaşlarına anlatmayı tercih ettikleri görölmektedir. Bu nedenle ailelerin bu konuda daha dikkatli ve özverili olması gerekmektedir (Slonje ve Smith 2008).

Ybarra ve Mitchell, 17 yaş grubu içerisinde yaptığı araştırmada, %6’sının sık sık siber zorbalık yaptığı, %6’sının ara sıra siber zorbalık yaptığı ve %17’sinin de sınırlı siber zorbalık yaptıkları belirtilmiştir. Siber zorbaca davranışı sergileme nedeni olarak genellikle psikolojik sıkıntılar belirtilmiştir (Ybarra ve Mitchell 2007).

Ülkemizde yapılan araştırmalarla yurt dışında yapılan araştırmalar birçok yönden benzerlik göstermektedir. İnternetin ve teknolojinin yayılması globalleşen dünyanın her ülkesinde her ne kadar kültürler ve alışkanlıklar farklılıklar gösterse de siber zorbalık ve siber mağdurluk aynı sonuçları doğurmaktadır.

Kanada’da da 264 ilköğretim öğrencisi üzerinde siber zorbalık düzeyinin görölme sıklığını belirlemek amacıyla gerçekteştirilen bir araştırmada; öğrencilerin yarısına yakınının zorbalık kurbanı olduğu ve yaklaşık dörtte birine siber zorbalık yapıldığı; “öğrencilerin yarısının siber zorbalık yapılan birini tanıdığı, erkek öğrencilerin yüzde 22.3, kız öğrencilerin ise yüzde 11,6’sının siber zorbalık davranışı sergilediği; erkek öğrencilerin yüzde 25’inin, kız öğrencilerin ise yüzde 25,6’sının siber zorbalık davranışına maruz kaldığı saptanmıştır” (Li 2005, s. 46). Agatston ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimden

toplam 148 öğrenci üzerinde siber zorbalığın etkisini daha iyi anlayabilmek için yaptığı araştırmada; özellikle kız öğrencilerin siber zorbalığı bir problem olarak gördüğünü, siber zorbalık söz konusu olduğunda öğrencilerin okul personelini yardımcı kaynak olarak görmediğini saptamışlardır. Ayrıca öğrencilerin siber zorbalık durumlarıyla karşılaştıkları anlarda okul dışında oldukları ancak siber zorbalığın okulda olumsuz etkilerinin olduğunu, öğrencilere zararlı çevrimiçi davranışlara maruz kaldıklarında nasıl tepki verecekleri konusunda faydalı stratejiler önerilerek başarılı olduğunu ancak öğrencilerin sakıncalı web sitelerin kapatılması düşüncesini pek onaylamadıklarını saptamıştır (Agastston, 2012) Kowalski ve Limber Amerika'daki 3767 ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinde siber zorbalık davranışının yaygınlığını inceledikleri araştırmalarında; öğrencilerin yüzde 11'inin son birkaç ay içinde en az bir kez siber zorbalık davranışına maruz kaldığını, yüzde 7'sinin hem siber zorba hem de siber kurban olduğunu, yüzde 4'ünün ise başkasına son birkaç ay içinde en az bir kez siber zorbalık davranışı sergilediğini saptamışlardır. Aynı araştırmada siber zorbalığın en yaygın yöntemlerinin anlık mesajlaşma, sohbet odaları ve e-postalar olduğu, siber zorbalık davranışına maruz kalanların yaklaşık yarısının failin kimliğini bilmediğini saptamışlardır (Kowalski ve Limber, 2012).

Li tarafından Kanada'da 432 ortaöğretim öğrencisi üzerinde yapılan araştırmada; siber zorbalık ve okul zorbalığı arasındaki ilişki incelenmiş; siber zorbalık ile okul zorbalığı arasında anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır. Aynı araştırmada öğrencilerin yüzde 42'sinin daha önce hiç siber zorbalık deneyimi yaşamadığı; yüzde 58'nin ise bir iki defa ya da daha sık siber zorbalık deneyimi yaşadığını saptamıştır. Ayrıca siber zorbalık davranışı sergileme ve siber zorbalık davranışına maruz kalma ile okul başarısızlığı ve dikkat eksikliği arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır (Li, 2005).

Shariff ve Hoff yapmış oldukları araştırmada; siber zorbalığın yaygınlığını, sebeplerini ve denetim metodlarını incelemişler, siber zorbalığa evdeki bilgisayarlarda ve kişisel cep telefonlarında çok sık rastlandığını siber zorbalık davranışlarını önlemek için sağlıklı bir denetim olmadığını ve bu denetimsizlik yüzünden sosyal yozlaşmanın ortaya çıkabileceğini saptamışlardır. Ayrıca en çok ergenler arasında yaygın olduğunu ve önemli miktarının cinsiyet temelli taciz ve homofobiden oluştuğunu; siber zorbalığın gerçek şiddete dönüştüğünü; siber zorbalığı önlemek için uygun politikaların geliştirilmesini, öğretmen eğitimlerinin, üniversite araştırmalarının ve internet bazlı eğitimlerin desteklenmesi

gerektiğini, ergenlerin interneti daha etkin ve verimli kullanmalarını sağlayacak eğitimlerin geliştirilmesi gerektiğini vurgulamışlardır (Shariff ve Hoff, 2007).

Slonje ve 360 ergen (12-20) üzerinde siber zorbalığın niteliğini ve kapsamını incelemek için yaş ve cinsiyet, başkalarına söyleme, algılanan etki ve yetişkinlerin farkındalık algısı ile ilgili dört kategoride (anlık ileti, e-posta, telefon görüşmesi ve fotoğraf/video klip) yaptıkları araştırmada; siber zorbalığın ilköğretim ikinci kademedeki altıncı sınıf öğrencilerinde daha az görülme sıklığı olduğunu, cinsiyetler arası farkın düşük olduğunu, fotoğraf/video klip araçları kullanılarak yapılan siber zorbalığın öğrenciler üzerinde son derece olumsuz bir etkisinin olduğunu; siber kurbanların ya arkadaşlarına söylemeyi ya da hiç kimseye söylememeyi tercih ettiğini; ayrıca yetişkinlerin siber zorbalığın ergenler tarafından nasıl algılandığının farkında olmadığını saptamışlardır (Slonje, 2008).

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümünde yapılan araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin toplanması ile verilerin analizi ve yorumlanması hakkında bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin sosyal medyaya ilişkin tutumları ile siber zorbalık ve internet saldırganlık düzeyleri ilişkisinin incelenmesine yönelik, ilişkisel tarama modeli kullanılarak yapılan bir araştırmadır.

Tarama modelinin bir türü olan ilişkisel tarama modeli, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelidir (Karasar, 1995; 81). Tarama modelinde yapılan araştırmalar, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu biçimiyle betimlemeyi amaçlarlar. Araştırmaya konu olan birey, olay veya nesne kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme etkileme çabası gösterilmez (Karasar, 2007).

Bu çalışmada ilişkisel tarama modeli ile ortaöğretim öğrencilerinin sosyal medyaya ilişkin tutumları ile siber zorbalık ve siber kurban olma düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Tarama modeline uygun olarak veri toplama amacıyla anket formları düzenlenmiş ve bu formlar katılımcılara uygulanarak elde edilen verilerden istatistiksel bulgulara ulaşılmıştır (Büyüköztürk, Kılıç, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2010).

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2014-2015 eğitim-öğretim yılı İstanbul İli Anadolu Yakası Çekmeköy İlçesinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak faaliyet gösteren özel ve resmi ortaöğretim kurumlarında eğitim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Çekmeköy’ de 12’si özel, 14’ü devlet okulu olmak üzere 26 sayıda ortaöğretim kurumu bulunmakta ve bu okullarda 12.131 sayıda öğrenci öğrenim görmektedir.

Araştırmanın örneklemini ise yukarıda tanımlanan okullar arasından tesadüfi oransız küme örnekleme yolu ile seçilen 10 okulda yer alan 779 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini oluşturan öğrencilerin demografik özellikleri Bulgular Bölümünde sunulmuştur (Çizelge 4.1. - Çizelge 4.13).

3.3. Veri Toplama Araçları

Ortaöğretim öğrencilerinin siber ve internet saldırganlığı düzeyleri ile sosyal medyaya ilişkin tutumları arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik olarak üç ayrı ölçme aracı kullanılmıştır. Bunlar sırasıyla; öğrencilerin demografik özelliklerini araştırmak üzere bir Kişisel Bilgi Formu, siber zorbalık düzeylerini belirlemek üzere Siber Zorbalık ve İnternet Saldırganlığını Tarama Ölçeği (SZİSTÖ) ve sosyal medyaya ilişkin tutumları belirlemek üzere Sosyal Medya Tutum Ölçeğidir.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Bu formda, araştırmaya katılan ortaöğretim öğrencilerinin demografik bilgilerini toplamak amacıyla, araştırmacı tarafından hazırlanan ve öğrencilerin cinsiyet, yaş, gelir durumu, anne-babanın birliktelik durumu, anne-babanın eğitim durumu, herhangi bir sosyal medya sitesine üyeliğın olması, sosyal medya sitelerini kullanma sıklığı, internete daha çok bağlanılan yer, ebeveynlerinin diğer insanlara nasıl davranılması gerektiğı ile ilgili konuşması, ebeveynlerin hangi sıklıkla öğrencilerin internette ne yaptıklarına baktığı, sosyal medya sitelerindeki üyeliklerinin gerçek veya takma adla mı olduğu ve interneti daha çok hangi amaçla kullandıklarının sorulduğu toplam 13 soru mevcuttur.

3.3.2. Siber Zorbalık ve İnternet Saldırganlığını Tarama Ölçeğı (SZİSTÖ)

Öğrencilerin siber zorbalık düzeylerini belirlemek için Hinduja ve Patchin (2009) tarafından geliştirilmiş ve Özdemir ve Akar (2011) tarafından Türkçeye adaptasyonu yapılan ‘Siber Zorbalık ve İnternet Saldırganlığını Tarama Ölçeğı (SZİSTÖ) kullanılmıştır. Ölçek, dokuzar maddeden oluşın ‘Siber Zorba Kurbanı Olma’ ve ‘Siber Zorba Olma’ olmak üzere iki ayrı alt-ölçekten oluşmaktadır.

Orijinal ölçeklerin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları iki lisede öğrenim gören 266 öğrenciden elde edilen veriler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada ‘Siber Zorba

Kurbanı Olma' alt-ölçeğinin alfa değeri. 74, 'Siber Zorba Olma' alt-ölçeğinin alfa değeri. 87 olarak hesaplanmıştır. Alt ölçeklerin yapı geçerliği ise faktör analizi (temel bileşenler analizi) ile sınıanmıştır. Bu sınıamalarda her iki alt-ölçeğın de 1 faktör altında toplandığı saptanmıştır. Siber Zorba Kurbanı Olma alt-ölçeğinin faktör yük değeri. 504 ile. 599 arasında olup, öz-değeri= 2.92'dir. Ölçeğın açıkladığı varyans oranı %68,0'dir. Siber Zorba Olma alt-ölçeğinin faktör yük değeri. 615 ile .800 arasında olup, öz-değeri=2.62'dir. Ölçeğın açıkladığı varyans oranı ise %81,0'dir. Türkçe uyarlaması Özdemir ve Akar (2007) tarafından yapılan ölçeğın, 'Siber Zorbalık Kurbanı Olma' alt ölçeği için güvenilirlik katsayısı .79 bulunmuş ve toplam varyansın %40,78'ini açıkladığı hesaplanmıştır. Ölçeğın ikinci alt ölçeği 'Siber Zorba Olma' için de güvenilirlik katsayısı .94 bulunmuş ve toplam varyansın %71,30'unu açıkladığı hesaplanmıştır (Özdemir ve Akar, 2011). Ölçekler, orijinal ölçeklerle uyumlu olarak 5 dereceli Likert ölçek formatına uygun hazırlanmıştır ve öğrencilerce 'Hiç' (1 puan) ile 'Pek çok defa' (5 puan) a derecelendirmelerinden biri seçilerek değerlendirilmiştir.

3.3.3. Sosyal Medya Tutum Ölçeği

Anketin üçüncü bölümünde, araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal medyaya ilişkin tutumları araştırmak üzere, Otrar ve Arğın (2013) tarafından geliştirilen 23 maddelik ve 5 seçenekli, Likert tipi Sosyal Medya Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğın ifadeleri, araştırmaya katılan öğrencilerce, 'Kesinlikle katılmıyorum' (1 puan) ile 'Kesinlikle katılıyorum' (5 puan) derecelendirmelerinden biri seçilerek değerlendirilmiştir.

23 maddeden oluşan Sosyal Medya Tutum Ölçeğinin (SMTÖ) dört alt boyutu bulunmaktadır. Birinci alt boyut 'Paylaşım İhtiyacı' 8 maddeden; ikinci alt boyut 'Sosyal Yetkinlik' 6 maddeden; üçüncü alt boyut 'Sosyal İzolasyon' 6 maddeden; dördüncü alt boyut 'Öğretmenlerle İlişki' alt boyutu ise 3 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınan puanın yüksek olması ölçek maddelerini yanıtlayan öğrencilerin sosyal medyaya ilişkin tutumlarının yüksek düzeyde olduğu anlamına gelmektedir. Öğrencilerin sosyal medya tutum ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar 'Sosyal İzolasyon' alt boyutundaki maddelerin olumsuz ifadelerden oluşmasından dolayı ters kodlanarak hesaplanmıştır. Güvenirlik (iç tutarlık) için yapılan analizlerde ölçeğın tümü için Cronbach α =.85 hesaplanmıştır. Alt boyutlar için alpha katsayıları Cronbach α_{\min} =.79 ile Cronbach α_{\max} =.81 arasında değişmektedir. Öte yandan madde-toplam ve madde-kalan korelasyonları anlamlı ve

maddelerin ayırt edici olduğu saptanmış ayrıca faktörler arasında korelasyonların anlamlı olduğu belirlenmiştir. Yine güvenilirlik için ölçek üç hafta arayla aynı gruba uygulanmış ve test-tekrar test korelasyon katsayısı da pozitif yönde anlamlı bulunmuştur ($r=.83$; $p<0,001$). Elde edilen bu bulgular ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğunu kanıtlar niteliktedir (Ökte, 2014; Otrar ve Argın, 2013; Otrar ve Argın, 2014).

3.4. Verilerin Toplanması

Bu araştırma Ocak 2015-Nisan 2015 tarihleri arasında, 2014-2015 eğitim öğretim yılında Çekmeköy ilçesindeki ortaöğretim öğrencilerine ulaşılması yoluyla gerçekleştirilmiştir. Resmi izinlerin alınmasının ardından uygulamalar doğrudan araştırmacı tarafından öğrencilerin öğrenim gördükleri okullarda gerçekleştirilmiştir. Öğrencilere kişisel bilgi formu, Siber Zorbalık ve İnternet Saldırganlığını Tarama Ölçeği (SZİSTÖ) ve Sosyal Medya Tutum Ölçeği'nin yer aldığı formlar örnekleme yöntemine uygun olarak belirlenen okul ve sınıflarda öğrencilerin doğru ve içten tepkide bulunabilmeleri için kimlik bilgisi istenmeden uygulanmıştır. Uygulama öncesinde araştırmanın amacına ve uygulama sürecine ait sözlü ve yazılı yönerge verilmiştir. Uygulamalar ortalama 40-45 dakika (1 ders saati) sürmüştür.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmaya katılan öğrencilerden anket (Kişisel Bilgi Formu, Siber Zorbalık ve İnternet Saldırganlığını Tarama Ölçeği ve Sosyal Medya Tutum Ölçeği) yoluyla elde edilen verilerin tümü SPSS 21.0 for Windows paket programı ile analize tabi tutulmuştur. Araştırmanın amacına uygun olarak, toplanan verilerle şu analizler yapılmıştır:

1. Örnekleme oluşturan öğrencilerin demografik özelliklerini özetlemek açısından değişkenlerinin frekans (f) ve yüzdeleri (%) hesaplanmıştır.
2. Öğrencilerin, Siber Zorbalık ve İnternet Saldırganlığını Tarama Ölçeği ve Sosyal Medya Tutum Ölçeği ile alt boyutlarına ilişkin algı düzeylerini incelemek üzere ortalama puanları (\bar{X}) ve standart sapmaları (ss) hesaplanmıştır.
3. Öğrencilerin, demografik özelliklerinden cinsiyet, anne-babanın beraberlik durumu, herhangi bir sosyal medyaya üyelik, ebeveynlerinin internette diğer insanlara nasıl

davranılması gerektiği ile ilgili konuşması ve sosyal medya sitelerindeki üyelik adına bağlı olarak Siber Zorbalık ve İnternet Saldırganlığını Tarama Ölçeği ve Sosyal Medya Tutum Ölçeği ile alt boyutlarına ilişkin algı düzeylerinde anlamlı farklılaşmalar olup olmadığını araştırmak üzere ilişkisiz (bağımsız) gruplar t-testi yapılmıştır.

4. Öğrencilerin demografik özelliklerinden yaş, aile geliri, anne-babanın eğitim durumu ebeveynlerin internette yapılına bakma sıklığı ve interneti kullanma amacına bağlı olarak Siber Zorbalık ve İnternet Saldırganlığını Tarama Ölçeği ve Sosyal Medya Tutum Ölçeği alt boyutlarına ilişkin algı düzeylerinde anlamlı farklılaşmalar olup olmadığını araştırmak üzere yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Tek yönlü varyans analizlerinde anlamlı fark bulunduğunda, farkın hangi gruplar arasında olduğunu araştırmak üzere post-hoc LSD testi yapılmıştır.
5. Öğrencilerin demografik özelliklerinden sosyal medyayı kullanım sıklığı ve internete daha çok girilen yere bağlı olarak Siber Zorbalık ve İnternet Saldırganlığını Tarama Ölçeği ve Sosyal Medya Tutum Ölçeği alt boyutlarına ilişkin algı düzeylerinde anlamlı farklılaşmalar olup olmadığını araştırmak üzere non-parametrik Kruskal-Wallis H testi uygulanmıştır. Anlamlı fark bulunan gruplarda, farkın hangi gruplar arasında olduğunu araştırmak üzere Mann-Whitney U testi yapılmıştır.
6. Öğrencilerin siber zorbalık ölçeği puanları ile sosyal medya tutum ölçeği ve alt boyutları puanları arasındaki ilişkiyi incelemek üzere Pearson momentler çarpımı korelasyonu katsayıları hesaplanmıştır.

Araştırma kapsamında elde edilen veriler SPSS 21.0 programıyla çözümlenmiştir. Tüm istatistiksel hesaplamalarda anlamlılık düzeyi $p < ,05$ olarak kabul edilmiştir ve uygulanan sonuçlar bu doğrultuda değerlendirilmiştir. Bu değerler araştırma doğrultusunda uygun tablolarla açıklanmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümde, özel ve devlet ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerinin siber zorbalık ve internet saldırganlık düzeyleri ile sosyal medyaya ilişkin tutumlarının incelenmesi amacıyla toplanan verilerle yapılan istatistiksel analizlerin sonunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bulgular, araştırmanın amacına uygun bir sıra izlenerek tablolaştırılmış ve ilgili yorumları eklenerek sunulmuştur.

4.1. Öğrencilerin Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Bu bölümde, öğrencilerin demografik özellikleri, anketin Kişisel Bilgi Formunda yer alan aynı sıra ile sunulmuştur.

Çizelge 4.1. Öğrencilerin Cinsiyet Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	<i>f</i>	%	Geç. %	Yığ. %
Kız	442	56,7	56,7	56,7
Erkek	337	43,3	43,3	100,0
Toplam	779	100,0	100,0	

Çizelge 4.1’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin 442’si (%56,7) kız; 337’si (%43,3) erkek olmak üzere toplam 779 öğrenci bulunmaktadır.

Çizelge 4.2. Öğrencilerin Yaş Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	<i>f</i>	%	Geç. %	Yığ. %
14	36	4,6	4,6	4,6
15	224	28,8	28,8	33,4
16	279	35,8	35,8	69,2
17 ve üzeri	240	30,8	30,8	100,0
Toplam	779	100,0	100,0	

Çizelge 4.2.’de görüldüğü gibi, öğrencilerin yaşa ilişkin dağılımlarına bakıldığında, en küçük grubu %4,6 ile 14 yaş grubunda yer alanların oluşturduğu görülmektedir. 15 yaş grubunda yer alanlar ise örneklemin %28,8’ini, 16 yaş grubunda olanlar örneklemin

%35,8'ini ve son olarak 17 yaş ve üzeri grupta yer alanlar örneklemin %30,8'ini oluşturmaktadır.

Çizelge 4.3. Öğrencilerin Gelir Durumu Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	<i>f</i>	%	Geç. %	Yığ. %
Düşük	48	6,2	6,2	6,2
Orta	645	82,8	82,8	89,0
Yüksek	86	11,0	11,0	100,0
Toplam	779	100,0	100,0	

Çizelge 4.3.'de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan öğrencilerin büyük bir kısmının gelir durumu 'orta' düzeydedir (%82,8). Öğrencilerin %6,2'sinin gelir durumu ise 'düşük' ve %11,0'inin yüksek'tir.

Çizelge 4.4. Öğrencilerin Anne-Babasının Beraberlik Durumu Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	<i>f</i>	%	Geç. %	Yığ. %
Birlikte	708	90,9	90,9	90,9
Ayrı	71	9,1	9,1	100,0
Toplam	779	100,0	100,0	

Çizelge 4.4.'de görüldüğü gibi, öğrencilerin %90,9'unun anne-babası birlikteyken %9,1'inin anne-babası ayrıdır.

Çizelge 4.5. Öğrencilerin Annesinin Eğitim Durumu Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	<i>f</i>	%	Geç. %	Yığ. %
İlkokul	295	37,9	37,9	37,9
Ortaokul	159	20,4	20,4	58,3
Lise	171	22,0	22,0	80,2
Ön lisans ve üstü	154	19,8	19,8	100,0
Toplam	779	100,0	100,0	

Çizelge 4.5.'de görüldüğü gibi, öğrencilerin %37,9'unun annesi ilkokul, %20,4'ünün annesi ortaokul, %22,0'sinin annesi lise ve kalan %19,8'inin annesi ön lisans veya üstü bir öğretim kurumundan mezundur.

Çizelge 4.6. Öğrencilerin Babasının Eğitim Durumu Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	<i>f</i>	%	Geç. %	Yığ. %
İlkokul	192	24,6	24,6	24,6
Ortaokul	172	22,1	22,1	46,7
Lise	203	26,1	26,1	72,8
Ön lisans ve üstü	212	27,2	27,2	100,0
Toplam	779	100,0	100,0	

Çizelge 4.6.'da görüldüğü gibi, araştırmaya katılan öğrencilerin %24,6'sının babası ilkökul, %22,1'inin babası ortaokul, %26,1'inin babası lise ve kalan %27,2'sinin babası ön lisans veya üstü bir öğretim kurumundan mezundur.

Çizelge 4.7. Öğrencilerin Sosyal Medya Sitelerine Üyeliği Olma Durumu Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	<i>f</i>	%	Geç. %	Yığ. %
Evet	689	88,4	88,4	88,4
Hayır	90	11,6	11,6	100,0
Toplam	779	100,0	100,0	

Çizelge 4.7.'de görüldüğü gibi, örneklem grubunda yer alan öğrencilerin %88,4'ü bir sosyal medyaya üye olduğunu belirtirken, %11,6'sı herhangi bir sosyal medyaya üye olmadıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 4.8. Öğrencilerin Sosyal Medya Sitelerini Kullanma Sıklıkları Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	<i>f</i>	%	Geç. %	Yığ. %
Her gün bir kereden fazla	429	55,1	55,1	55,1
Her gün bir kere	184	23,6	23,6	78,7
Haftada bir kereden fazla	65	8,3	8,3	87,0
Haftada bir kere	50	6,4	6,4	93,5
Ayda bir kereden fazla	12	1,5	1,5	95,0
Ayda bir kere	39	5,0	5,0	100,0
Toplam	779	100,0	100,0	

Çizelge 4.8.'de görüldüğü gibi, öğrencilerin sosyal medya sitelerini kullanma sıklıkları sorulduğunda, %55,1'i her gün bir kereden fazla, %23,6'sı her gün bir kere, %8,3'ü haftada

bir kereden fazla, %6,4'ü haftada bir kere, %1,5'i ayda bir kereden fazla ve kalan %5,0'i ayda bir kere cevabı vermişlerdir.

Çizelge 4.9. Öğrencilerin İnternete Daha Çok Bağlandığı Yer Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	<i>f</i>	%	Geç. %	Yığ. %
Ev	719	92,3	92,3	92,3
Okul	23	3,0	3,0	95,3
Arkadaş evi	18	2,3	2,3	97,6
İnternet cafe	19	2,4	2,4	100,0
Toplam	779	100,0	100,0	

Çizelge 4.9.'da görüldüğü gibi, öğrencilerin %92,3'ü internete evden, %3,0'ü okuldan, %2,3'ü arkadaşın evinden ve %2,4'ü internet cafeden bağlandığını belirtmiştir.

Çizelge 4.10. Öğrencilerin Ebeveynlerinin İnternette Diğer İnsanlara Nasıl Davranılması Gerektiği ile İlgili Konuşması Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	<i>f</i>	%	Geç. %	Yığ. %
Evet	520	66,8	66,8	66,8
Hayır	259	33,2	33,2	100,0
Toplam	779	100,0	100,0	

Çizelge 4.10.'da görüldüğü gibi, araştırmaya katılan öğrencilerin %66,8'i ebeveynlerinin internette diğer insanlara nasıl davranılması gerektiği ile ilgili kendileri ile konuştuklarını, %33,2'si ise konuşmadıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 4.11. Öğrencilerin Ebeveynlerinin İnternette Yaptıklarına Bakma Sıklıkları Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	<i>f</i>	%	Geç. %	Yığ. %
Sık sık	149	19,1	19,1	19,1
Bazen	397	51,0	51,0	70,1
Hiçbir zaman	233	29,9	29,9	100,0
Toplam	779	100,0	100,0	

Çizelge 4.11.'de görüldüğü gibi, öğrencilerinin ebeveynlerinin %51,0'ı çocuklarının internette yaptıklarına bazen baktığı, %29,9'u hiçbir zaman bakmadığı ve %19,1'inin sık sık kontrol ettiği saptanmıştır.

Çizelge 4.12. Öğrencilerin Sosyal Medya Sitelerindeki Adları Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	<i>f</i>	%	Geç. %	Yığ. %
Gerçek ad	681	87,4	87,4	87,4
Takma ad	98	12,6	12,6	100,0
Toplam	779	100,0	100,0	

Çizelge 4.12.'de görüldüğü gibi, örneklem grubunda yer alan öğrencilerin büyük bölümü (%87,4) sosyal medya sitelerine gerçek adları ile girdiklerini, %12,6'sı ise takma bir ad kullandıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 4.13. Öğrencilerin İnterneti Daha Çok Kullanma Amaçları Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	<i>f</i>	%	Geç. %	Yığ. %
Oyun	179	23,0	23,0	23,0
Sosyal sitelerde insanlarla tanışma	86	11,0	11,0	34,0
Araştırma ve ödev	159	20,4	20,4	54,4
Yeni şeyler öğrenmek ve sörf	110	14,1	14,1	68,5
Okul arkadaşlarıyla iletişim kurma	152	19,5	19,5	88,1
Diğer	93	11,9	11,9	100,0
Toplam	779	100,0	100,0	

Çizelge 4.13.'de görüldüğü gibi, öğrencilerin %23,0'ü interneti oyun amacıyla, %11,0'i sosyal sitelerde insanlarla tanışma amacıyla, %20,4'ü araştırma ve ödev için, %14,1'i yeni şeyler öğrenmek ve sörf için, %19,5'i okul arkadaşlarıyla iletişim kurmak için ve kalan %11,9'u diğer amaçlar için kullandıklarını belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalığa ilişkin algı düzeyleri Siber Zorbalık ve İnternet Saldırganlığını Tarama Ölçeği-SZİSTÖ ve sosyal medyaya karşı tutumu SMTÖ ve alt boyutları ile araştırılmıştır. SZİSTÖ ölçeğinin siber zorbalık kurbanı olma ve siber zorba olma olmak üzere iki alt boyutu; SMTÖ'nün, sosyal yetkinlik, paylaşım ihtiyacı, öğretmenler ile ilişki ve sosyal izolasyon olmak üzere dört alt boyutu vardır.

Çizelge 4.14. Öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği Alt Boyutları Puanlarına Ait Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Boyutlar	N	\bar{x}	ss
Siber zorbalık kurbanı olma	779	10,97	4,22
Siber zorba olma	779	10,50	4,53

Çizelge 4.14.'de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık ölçeği alt boyutlarından aldıkları puanlara ilişkin betimsel istatistikler verilmiştir. Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin siber zorbalık kurbanı olma alt boyut ölçek puan ortalaması $\bar{x}=10,97$ standart sapması $ss=4,22$ siber zorba olma alt boyut ölçek puan ortalaması $\bar{x}=10,50$ standart sapması $ss=4,53$ olarak hesaplanmıştır.

Çizelge 4.15. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği ve Alt Boyutları Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler

Boyutlar	N	\bar{x}	ss
Sosyal Yetkinlik	779	2,69	1,01
Paylaşım İhtiyacı	779	3,52	0,90
Öğretmenlerle İlişki	779	2,37	1,19
Sosyal İzolasyon	779	3,64	1,05
Toplam Puan	779	3,18	0,55

Çizelge 4.15.'de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal medya tutum ölçeğinin geneli ve alt boyutlarından aldıkları puanlara ilişkin betimsel istatistikler verilmiştir. Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal yetkinlik alt boyut ölçek puan ortalaması $\bar{x}=2,69$ standart sapması $ss=1,01$ paylaşım ihtiyacı alt boyut ölçek puan ortalaması $\bar{x}=3,52$ standart sapması $ss=0,90$ öğretmen ilişkileri alt boyut ölçek puan ortalaması $\bar{x}=2,37$ standart sapması $ss=1,19$ sosyal izolasyon alt boyut ölçek puan ortalaması $\bar{x}=3,64$ standart sapması $ss=1,05$ ve ölçeğin genel puan ortalaması $\bar{x}=3,18$ standart sapması $ss=0,55$ olarak hesaplanmıştır.

4.2. Öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği ve Alt Boyutları Puanlarının Demografik Özelliklere Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu alt bölümünde, özel ve devlet ortaöğretim kurumlarında eğitim gören öğrencilerin siber zorbalık ölçeği ve alt boyutlarından aldıkları puanlar önce genel olarak incelenmiş daha sonra ise cinsiyet, yaş, gelir durumu, anne-babanın birliktelik durumu, anne-babanın eğitim durumu, herhangi bir sosyal medya sitesine üyeliğın olması, sosyal medya sitelerini kullanma sıklığı, internete daha çok bağlanılan yer, ebeveynlerinin diğeri insanlara nasıl davranılması gerektiği ile ilgili konuşması, ebeveynlerin hangi sıklıkla öğrencilerin internette ne yaptıklarına baktığı, sosyal medya sitelerindeki üyeliklerinin gerçek veya takma adla mı olduğu ve interneti daha çok hangi amaçla kullandıklarına göre ölçek ve alt boyutlarına ilişkin puanlarının anlamlı bir şekilde farklılaşp farklılaşmadığına bakılmıştır. Aşağıda, öğrencilerin daha önce sayılan demografik özelliklerine göre siber zorbalık kurbanı olma ve siber zorba olma düzeyleri arasında anlamlı farklılaşmalar olup olmadığı incelenmiştir.

Çizelge 4.16. Öğrencilerin Siber Zorbalık Kurbanı Olma Puanlarının Cinsiyete Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin *t* Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{x}	ss	Sh $_{\bar{x}}$	<i>t</i> Testi		
						<i>t</i>	<i>sd</i>	<i>p</i>
Siber zorbalık kurbanı olma	Kız	442	10,87	3,78	0,18	-0,73	777	0,463
	Erkek	337	11,10	4,73	0,26			

Çizelge 4.16’da görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin siber zorbalık kurbanı olma alt boyut puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup *t* testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=-0,73$; $p>0,05$).

Çizelge 4.17. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının Cinsiyete Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin *t* Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{x}	ss	Sh $_{\bar{x}}$	<i>t</i> Testi		
						<i>t</i>	<i>sd</i>	<i>p</i>
Siber zorba olma	Kız	442	10,07	3,23	0,15	-3,11	777	0,002
	Erkek	337	11,05	5,50	0,30			

Çizelge 4.17’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin siber zorba olma alt boyut puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı saptanmıştır ($t=-3,11$; $p<0,01$). Öğrencilerin ortalama puanlarına bakıldığında, erkek öğrencilerin siber zorba olma puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çizelge 4.18. Öğrencilerin Siber Zorbalık Kurbanı Olma Puanlarının Yaşa Göre Farklılaşım Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	f , \bar{x} ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
		N	\bar{x}	ss	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P	
Siber zorbalık kurbanı olma	14	36	10,91	3,75	G. Arası	8,03	3	2,68	0,16	0,925	
	15	224	11,07	3,80	G. İçi	13162,12	775	16,98			
	16	279	10,83	3,53	Toplam	13170,16	778				
	17 ve üzeri	240	11,03	5,27							
	Toplam	779	10,97	4,22							

Çizelge 4.18’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Siber zorbalık kurbanı olma alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($F=0,16$; $p>0,05$).

Çizelge 4.19. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının Yaşa Göre Farklılaşım Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	f , \bar{x} ve ss Değerleri				ANOVA					
		N	\bar{x}	ss	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P	
Siber zorba olma	14	36	9,88	3,11	G. Arası	63,70	3	21,23	1,11	0,347	
	15	224	10,20	3,16	G. İçi	14906,79	775	19,24			
	16	279	10,51	4,27	Toplam	14970,50	778				
	17 ve üzeri	240	10,86	5,94							
	Toplam	779	10,50	4,53							

Çizelge 4.19’da görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Siber zorba olma alt boyut ölçeğinden aldıkları puanların yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda

grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($F=1,11$; $p>0,05$).

Çizelge 4.20. Öğrencilerin Siber Zorbalık Kurbanı Olma Puanlarının Gelire Göre Farklılaşım Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	f, \bar{x} ve ss Değerleri				ANOVA				
		N	\bar{X}	ss	Var. K.	KT	sd	KO	F	p
Siber zorbalık kurbanı olma	Düşük	48	12,60	6,74	G. Arası	281,90	2	140,95	8,49	0,000
	Orta	645	10,69	3,38	G. İçi	12888,26	776	16,61		
	Yüksek	86	12,08	6,27	Toplam	13170,16	778			
	Toplam	779	10,97	4,11						

Çizelge 4.20’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Siber zorbalık kurbanı olma alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların gelir değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($F=8,49$; $p<0,001$). Bu sonucun ardından farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlere geçilmiştir. Bu amaçla yapılan LSD testi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 4.21. Öğrencilerin Siber Zorbalık Kurbanı Olma Puanlarının Hangi Gelir Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-hoc LSD Testi

Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
Düşük	Orta	1,90	0,61	0,002
	Yüksek	0,52	0,73	0,478
Orta	Düşük	-1,90	0,61	0,002
	Yüksek	-1,38	0,47	0,003
Yüksek	Düşük	-0,52	0,73	0,478
	Orta	1,38	0,47	0,003

Çizelge 4.21’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Siber zorbalık kurbanı olma alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların gelir düzeyi değişkenine göre hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonucunda söz konusu farklılığın, orta düzey gelir grubunda bulunan öğrenciler ile gelir düzeyi düşük ve gelir düzeyi yüksek olan öğrencilerin siber zorbalık kurbanı olma puanları

arasında orta gelir lehine $p < 0,01$ düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır ($p > 0,05$).

Çizelge 4.22. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının Gelire Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Gelir	f, \bar{x} ve ss Değerleri			ANOVA					
		N	\bar{X}	ss	Var. K.	KT	sd	KO	F	p
Siber zorba olma	Düşük	48	12,19	6,86	G. Arası	354,71	2	177,36	9,42	0,000
	Orta	645	10,19	3,62						
	Yüksek	86	11,84	6,79	Toplam	14970,50	778			
	Toplam	779	10,50	4,38						

Çizelge 4.22.'de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Siber zorba olma alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların gelir değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($F=9,42$; $p < 0,001$). Bu sonucun ardından farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlere geçilmiştir. Bu amaçla yapılan LSD testi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 4.23. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının Hangi Gelir Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-hoc LSD Testi

Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	Sh $_{\bar{x}}$	p
Düşük	Orta	2,01	0,65	0,002
	Yüksek	0,35	0,78	0,655
Orta	Düşük	-2,01	0,65	0,002
	Yüksek	-1,65	0,50	0,001
Yüksek	Düşük	-0,35	0,78	0,655
	Orta	1,65	0,50	0,001

Çizelge 4.23'de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Siber zorba olma alt boyut ölçeğinden aldıkları puanların gelir düzeyi değişkenine göre hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonucunda söz konusu farklılığın, orta düzey gelir grubunda bulunan öğrenciler ile gelir düzeyi düşük ve gelir düzeyi yüksek olan öğrencilerin siber zorba olma puanları arasında orta gelir lehine $p < 0,01$ düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır ($p > 0,05$).

Çizelge 4.24. Öğrencilerin Siber Zorbalık Kurbanı Olma Puanlarının Anne ve Babanın Beraber Olma Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin *t* Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{X}	ss	s_h	<i>t</i> Testi		
						<i>t</i>	<i>sd</i>	<i>p</i>
Siber zorbalık kurbanı olma	Birlikte	708	10,84	3,88	0,15	-2,57	777	0,011
	Ayrı	71	12,15	5,84	0,69			

Çizelge 4.24’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin siber zorbalık kurbanı olma toplam puanlarının anne-babaların beraber olması değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup *t* testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($t=-2,57$; $p<0,05$). Öğrencilerin ortalama puanlarına bakıldığında, anne-babası ayrı olan öğrencilerin siber zorbalık kurbanı olma puanlarının daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Çizelge 4.25. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının Anne ve Babanın Beraber Olma Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin *t* Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{X}	ss	s_h	<i>t</i> Testi		
						<i>t</i>	<i>sd</i>	<i>p</i>
Siber zorba olma	Birlikte	708	10,34	4,02	0,16	-3,21	777	0,001
	Ayrı	71	12,08	6,91	0,89			

Çizelge 4.25’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin siber zorba olma alt boyut puanlarının anne-babaların beraber olması değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup *t* testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($t=-3,21$; $p<0,01$). Öğrencilerin ortalama puanlarına bakıldığında, anne-babası ayrı olan öğrencilerin siber zorba olma puanlarının daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Çizelge 4.26. Öğrencilerin Siber Zorbalık Kurbanı Olma Puanlarının Annenin Eğitim Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	<i>f</i> , \bar{x} ve <i>ss</i> Değerleri			ANOVA					
		<i>N</i>	\bar{X}	<i>ss</i>	Var. K.	<i>KT</i>	<i>sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Siber	İlkokul	295	10,31	3,10	G. Arası	567,77	3	189,25		
zorbalık	Ortaokul	159	10,52	2,75	G. İçi	12602,40	775	16,26		
kurbanı	Lise	171	11,02	4,06	Toplam	13170,16	778		11,63	0,000
olma	Ön lisans ve üstü	154	12,60	6,13						
	Toplam	779	10,96	4,11						

Çizelge 4.26.'de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Siber zorbalık kurbanı olma alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların annenin eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($F=11,63$; $p<0,001$). Bu sonucun ardından farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlere geçilmiştir. Bu amaçla yapılan LSD testi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 4.27. Öğrencilerin Siber Zorbalık Kurbanı Olma Puanlarının Annenin Hangi Eğitim Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-hoc LSD Testi

Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	<i>p</i>
İlkokul	Ortaokul	-0,21	0,39	0,597
	Lise	-0,71	0,38	0,069
	Ön lisans ve üstü	-2,29	0,40	0,000
Ortaokul	İlkokul	0,21	0,39	0,597
	Lise	-0,50	0,44	0,265
	Ön lisans ve üstü	-2,08	0,45	0,000
Lise	İlkokul	0,71	0,38	0,069
	Ortaokul	0,50	0,44	0,265
	Ön lisans ve üstü	-1,58	0,44	0,000
Ön lisans ve üstü	İlkokul	2,29	0,40	0,000
	Ortaokul	2,08	0,45	0,000
	Lise	1,58	0,44	0,000

Çizelge 4.27'de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Siber zorbalık kurbanı olma alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların Annesinin eğitim durumu değişkenine göre hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonucunda söz konusu farklılığın, annesinin eğitim durumu ön lisans ve üstü olan

öğrenciler ile annesinin eğitim durumu lise, ortaokul ve ilkokul olan öğrenciler arasında annesinin eğitimi durumu ön lisans ve üstü aleyhine $p < 0,01$ düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır ($p > 0,05$).

Çizelge 4.28. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının Annenin Eğitim Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	f, \bar{x} ve ss Değerleri			ANOVA						
		N	\bar{X}	ss	Var. K.	KT	sd	KO	F	p	
Siber zorba olma	İlkokul	295	9,97	3,32	G. Arası	543,25	3	181,08	9,72	0,000	
	Ortaokul	159	9,93	2,48							G. İçi
	Lise	171	10,46	4,03							
	Ön lisans ve üstü	154	12,13	6,97	14970,50	778					
	Toplam	779	10,50	4,38							

Çizelge 4.28.'de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Siber zorba olma alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların annenin eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($F=9,72$; $p < 0,001$). Bu sonucun ardından farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlere geçilmiştir. Bu amaçla yapılan LSD testi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 4.29. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının Annenin Hangi Eğitim Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-hoc LSD Testi

Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
İlkokul	Ortaokul	0,04	0,42	0,933
	Lise	-0,49	0,41	0,233
	Ön lisans ve üstü	-2,16	0,42	0,000
Ortaokul	İlkokul	-0,04	0,42	0,933
	Lise	-0,53	0,47	0,265
	Ön lisans ve üstü	-2,19	0,48	0,000
Lise	İlkokul	0,49	0,41	0,233
	Ortaokul	0,53	0,47	0,265
	Ön lisans ve üstü	-1,66	0,47	0,001
Ön lisans ve üstü	İlkokul	2,16	0,42	0,000
	Ortaokul	2,19	0,48	0,000
	Lise	1,66	0,47	0,001

Çizelge 4.29’da görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Siber zorba olma alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların Annesinin eğitim durumu değişkenine göre hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonucunda söz konusu farklılığın, annesinin eğitim durumu ön lisans ve üstü olan öğrenciler ile annesinin eğitim durumu lise, ortaokul ve ilkokul olan öğrenciler arasında annesinin eğitimi durumu ön lisans ve üstü aleyhine $p<0,01$ düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Çizelge 4.30. Öğrencilerin Siber Zorbalık Kurbanı Olma Puanlarının Babanın Eğitim Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	<i>f</i> , \bar{x} ve <i>ss</i>			ANOVA								
		<i>N</i>	\bar{x}	<i>ss</i>	Var. K.	<i>KT</i>	<i>sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>			
Siber zorbalık kurbanı olma	İlkokul	192	10,18	3,03	G. Arası G. İçi Toplam	541,08	3	180,36	11,07	0,000			
	Ortaokul	172	10,40	3,09							12629,07	775	16,29
	Lise	203	10,79	3,65							13170,16	778	
	Ön lisans ve üstü	212	12,28	5,85									
	Toplam	779	10,97	4,22									

Çizelge 4.30.’da görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Siber zorbalık kurbanı olma alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların babanın eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($F=11,07$; $p<0,001$). Bu sonucun ardından farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlere geçilmiştir. Bu amaçla yapılan LSD testi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 4.31. Öğrencilerin Siber Zorbalık Kurbanı Olma Puanlarının Babanın Hangi Eğitim Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-hoc LSD Testi

Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
İlkokul	Ortaokul	-0,23	0,42	0,586
	Lise	-0,60	0,40	0,134
	Ön lisans ve üstü	-2,09	0,40	0,000
Ortaokul	İlkokul	0,23	0,42	0,586
	Lise	-0,37	0,41	0,366
	Ön lisans ve üstü	-1,86	0,41	0,000
Lise	İlkokul	0,60	0,40	0,134
	Ortaokul	0,37	0,41	0,366
	Ön lisans ve üstü	-1,48	0,39	0,000
Ön lisans ve üstü	İlkokul	2,09	0,40	0,000
	Ortaokul	1,86	0,41	0,000
	Lise	1,48	0,39	0,000

Çizelge 4.31’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Siber zorbalık kurbanı olma alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların Babasının eğitim durumu değişkenine göre hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonucunda söz konusu farklılığın, babasının eğitim durumu ön lisans ve üstü olan öğrenciler ile babasının eğitim durumu lise, ortaokul ve ilkokul olan öğrenciler arasında babasının eğitimi durumu ön lisans ve üstü aleyhine $p < 0,01$ düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır ($p > 0,05$).

Çizelge 4.32. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının Babanın Eğitim Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	f, \bar{x} ve ss Değerleri				ANOVA				
		N	\bar{x}	ss	Var. K.	KT	sd	KO	F	p
Siber zorba olma	İlkokul	192	9,92	3,62	G. Arası G. İçi Toplam	434,21	3	144,73	7,71	0,000
	Ortaokul	172	9,77	1,81						
	Lise	203	10,46	4,03						
	Ön lisans ve üstü	212	11,64	6,22						
	Toplam	779	10,50	4,38						

Çizelge 4.32.’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Siber zorba olma alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların babanın eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir

farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($F=7,71; p<0,001$). Bu sonucun ardından farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlere geçilmiştir. Bu amaçla yapılan LSD testi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 4.33. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının Babanın Hangi Eğitim Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-hoc LSD Testi

Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
İlkokul	Ortaokul	0,14	0,45	0,749
	Lise	-0,54	0,43	0,213
	Ön lisans ve üstü	-1,72	0,43	0,000
Ortaokul	İlkokul	-0,14	0,45	0,749
	Lise	-0,68	0,44	0,125
	Ön lisans ve üstü	-1,87	0,44	0,000
Lise	İlkokul	0,54	0,43	0,213
	Ortaokul	0,68	0,44	0,125
	Ön lisans ve üstü	-1,18	0,42	0,006
Ön lisans ve üstü	İlkokul	1,72	0,43	0,000
	Ortaokul	1,87	0,44	0,000
	Lise	1,18	0,42	0,006

Çizelge 4.33’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Siber zorba olma alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların Babasının eğitim durumu değişkenine göre hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonucunda söz konusu farklılığın, babasının eğitim durumu ön lisans ve üstü olan öğrenciler ile babasının eğitim durumu lise, ortaokul ve ilkokul olan öğrenciler arasında babasının eğitimi durumu ön lisans ve üstü aleyhine $p<0,01$ düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Çizelge 4.34. Öğrencilerin Siber Zorbalık Kurbanı Olma Puanlarının Bir Sosyal Medyaya Üye Olma Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin *t* Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{X}	ss	sh	t Testi		
						t	sd	p
Siber zorbalık kurbanı olma	Evet	689	11,11	4,22	0,17	2,52	777	0,012
	Hayır	90	9,94	2,98	0,32			

Çizelge 4.34’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin siber zorbalık kurbanı olma alt boyut puanlarının sosyal medya sitesine üye olma değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($t=2,52$; $p<0,05$). Öğrencilerin ortalama puanlarına bakıldığında, bir sosyal medya sitesine üye olan öğrencilerin siber zorbalık kurbanı olma düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çizelge 4.35. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının Bir Sosyal Medyaya Üye Olma Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin *t* Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{X}	ss	sh	t Testi		
						t	sd	p
Siber zorba olma	Evet	689	10,56	4,43	0,17	1,19	777	0,234
	Hayır	90	9,98	3,96	0,42			

Çizelge 4.35’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin siber zorba olma alt boyut puanlarının sosyal medya sitesine üye olma değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=1,19$; $p>0,05$). Bir sosyal medya sitesine üye olan ve olmayan öğrencilerin siber zorba olma düzeyleri farklı değildir.

Çizelge 4.36. Öğrencilerin Siber Zorbalık Kurbanı Olma Puanlarının Sosyal Medyayı Kullanma Sıklığına Göre Farklaşıp Farklaşmadığına İlişkin Kruskal-Wallis Testi

Puan	Gruplar	<i>N</i>	$\bar{x}_{sıra}$	x^2	<i>sd</i>	<i>p</i>
Siber zorbalık kurbanı olma	Her gün bir kereden fazla	429	429,50	36,45	5	0,000
	Her gün bir kere	184	346,20			
	Haftada bir kereden fazla	65	353,46			
	Haftada bir kere	50	328,99			
	Ayda bir kereden fazla	12	314,83			
	Ayda bir kere	39	324,35			
	Toplam	779				

Çizelge 4.36’da görüldüğü gibi, örnekleme oluşturan siber zorbalık kurbanı olma alt boyutu puanlarının sosyal medyayı kullanma sıklığına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H testi sonucunda, grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($x^2=36,45$; $p<0,001$). Bu işlemin ardından Kruskal Wallis-H sonrası belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniklerine geçilmiştir. Bu amaçla kullanılan özel bir test tekniği bulunmadığından ikili karşılaştırmalarda tercih edilen Mann Whitney-U uygulanmış ve elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 4.37. Öğrencilerin Siber Zorbalık Kurbanı Olma Puanlarının Sosyal Medyayı Kullanma Sıklığının Hangi Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Mann-Whitney U Testi

Gruplar	Her gün bir kereden fazla	Her gün bir kere	Haftada bir kereden fazla	Haftada bir kere	Ayda bir kereden fazla	Ayda bir kere
Her gün bir kereden fazla	SO =429,50	p<0,05	p<0,05	p<0,001	p<0,001	p<0,001
Her gün bir kere		SO =346,20	$p>0,05$	$p>0,05$	$p>0,05$	$p>0,05$
Haftada bir kereden fazla			SO =353,46	$p>0,05$	$p>0,05$	$p>0,05$
Haftada bir kere				SO=328,99	$p>0,05$	$p>0,05$
Ayda bir kereden fazla					SO=314,83	$p>0,05$
Ayda bir kere						SO =324,35

Çizelge 4.37’de görüldüğü gibi, siber zorbalık kurbanı olma alt boyutu puanlarının sosyal medya kullanma sıklığı değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek

üzere yapılan Mann Whitney U testi sonucunda söz konusu farklılığın her gün bir kereden fazla sosyal medya kullananlar ile diğer tüm kullanma sıklıklarına göre istatistiksel olarak anlamlı olarak farklılaşmıştır ($p<0,05$). Dolayısıyla interneti çok sık kullananların siber zorbalık kurbanı olma olasılığının da arttığını görülmüştür. Diğer grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Çizelge 4.38. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının Sosyal Medyayı Kullanma Sıklığına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Kruskal-Wallis Testi

Puan	Gruplar	<i>N</i>	$\bar{x}_{sıra}$	χ^2	<i>sd</i>	<i>P</i>
Siber zorba olma	Her gün bir kereden fazla	429	418,56			
	Her gün bir kere	184	360,66			
	Haftada bir kereden fazla	65	352,95			
	Haftada bir kere	50	333,72	24,78	5	0,000
	Ayda bir kereden fazla	12	356,67			
	Ayda bir kere	39	358,47			
	Toplam	779				

Çizelge 4.38’de görüldüğü gibi, örnekleme oluşturan siber zorba olma alt boyutu puanlarının sosyal medyayı kullanma sıklığına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H testi sonucunda, grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($\chi^2=24,78$; $p<0,001$). Bu işlemin ardından Kruskal Wallis-H sonrası belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniklerine geçilmiştir. Bu amaçla kullanılan özel bir test tekniği bulunmadığından ikili karşılaştırmalarda tercih edilen Mann Whitney-U uygulanmış ve elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 4.39. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının Sosyal Medyayı Kullanma Sıklığının Hangi Gruplar Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Mann-Whitney U Testi

Gruplar	Her gün bir kereden fazla	Her gün bir kere	Haftada bir kereden fazla	Haftada bir kere	Ayda bir kereden fazla	Ayda bir kere
Her gün bir kereden fazla	SO.=418,56	p<0,05	p<0,001	p<0,001	p<0,001	p<0,05
Her gün bir kere		SO =360,66	p>0,05	p>0,05	p>0,05	p>0,05
Haftada bir kereden fazla			SO=352,95	p>0,05	p>0,05	p>0,05
Haftada bir kere				SO=333,72	p>0,05	p>0,05
Ayda bir kereden fazla					SO=356,67	p>0,05
Ayda bir kere						SO=358,47

Çizelge 4.39’da görüldüğü gibi, siber zorba olma alt boyutu puanlarının sosyal medya kullanma sıklığı değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan Mann Whitney U testi sonucunda söz konusu farklılığın her gün bir kereden fazla sosyal medya kullananlar ile diğer tüm kullanma sıklıklarına göre istatistiksel olarak anlamlı olarak farklılaşmıştır ($p<0,05$). Dolayısıyla interneti çok sık kullananların siber zorba olma olasılığının da arttığını görülmüştür. Diğer grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Çizelge 4.40. Öğrencilerin Siber Zorbalık Kurbanı Olma Puanlarının İnternete Daha Çok Girilen Yere Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Kruskal-Wallis Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{x}_{sira}	x^2	sd	p
Siber zorbalık kurbanı olma	Ev	719	387,23	3,20	3	0,362
	Okul	23	464,15			
	Arkadaş evi	18	394,86			
	İnternet cafe	19	400,32			
	Toplam	779				

Çizelge 4.40’da görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin internete daha çok nereden girdiğine bağlı olarak siber zorbalık kurbanı olma düzeylerinde anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmüştür. ($x^2=24,78$; $p>0,05$).

Çizelge 4.41. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının İnternete Daha Çok Girilen Yere Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Kruskal-Wallis Testi

Puan	Gruplar	<i>N</i>	$\bar{x}_{sıra}$	x^2	<i>sd</i>	<i>p</i>
Siber zorba olma	Ev	719	385,06			
	Okul	23	493,07			
	Arkadaş evi	18	363,00	12,92	3	0,005
	İnternet cafe	19	477,82			
	Toplam	779				

Çizelge 4.41’da görüldüğü gibi, örnekleme oluşturan siber zorba olma alt boyutu puanlarının internete daha çok girilen yere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H testi sonucunda, grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($x^2=12,92$; $p<0,01$). Bu işlemin ardından Kruskal Wallis-H sonrası belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniklerine geçilmiştir. Bu amaçla kullanılan özel bir test tekniği bulunmadığından ikili karşılaştırmalarda tercih edilen Mann Whitney-U uygulanmış ve elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 4.42. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının İnternete Daha Çok Girilen Yerin Hangi Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Mann-Whitney U Testi

Gruplar	Ev	Okul	Arkadaş evi	İnternet kafe
Ev	<i>SO</i> =385,06	p<0,05	<i>p</i> >0,05	p<0,05
Okul		<i>SO</i> =493,07	<i>p</i> <0,05	<i>p</i> >0,05
Arkadaş evi			<i>SO</i> =363,00	p<0,05
İnternet cafe				<i>SO</i> =477,82

Çizelge 4.42’de görüldüğü gibi, siber zorba olma alt boyutu puanlarının internete daha çok girilen yer değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan Mann Whitney U testi sonucunda söz konusu farklılığın okuldan internete bağlananlar ile ev ve arkadaş evinden bağlananlar arasında istatistiksel olarak anlamlı olarak farklılaşmıştır ($p<0,05$). Ayrıca internet kafeden bağlanan öğrenciler ile ev ve arkadaş evinden bağlananlar arasında istatistiksel olarak anlamlı olarak farklılaşmıştır ($p<0,05$). Dolayısıyla internete okul ve internet kafeden bağlanan öğrencilerin siber zorba olma olasılığının da arttığını

görülmüştür. Diğer grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Çizelge 4.43. Öğrencilerin Siber Zorbalık Kurbanı Olma Puanlarının Ebeveynlerinin İnternette Diğer İnsanlara Nasıl Davranılması Gerektiği ile İlgili Konuşma Durumuna Göre Farklaşım Farklaşmadığına İlişkin t Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{X}	ss	s_h	t Testi		
						t	sd	p
Siber zorbalık kurbanı olma	Evet	520	11,02	4,03	0,18	0,47	777	0,637
	Hayır	259	10,86	4,28	0,27			

Çizelge 4.43’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin siber zorbalık kurbanı olma alt boyut puanlarının ebeveynlerinin internette diğer insanlara nasıl davranılması gerektiği ile ilgili konuşması değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=0,47$; $p>0,05$).

Çizelge 4.44. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının Ebeveynlerinin İnternette Diğer İnsanlara Nasıl Davranılması Gerektiği ile İlgili Konuşma Durumuna Göre Farklaşım Farklaşmadığına İlişkin t Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{X}	ss	s_h	t Testi		
						t	sd	p
Siber zorba olma	Evet	520	10,35	3,86	0,17	-1,31	777	0,190
	Hayır	259	10,79	5,27	0,32			

Çizelge 4.44’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin siber zorba olma alt boyut puanlarının ebeveynlerinin internette diğer insanlara nasıl davranılması gerektiği ile ilgili konuşması değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=-1,31$; $p>0,05$).

Çizelge 4.45. Öğrencilerin Siber Zorbalık Kurbanı Olma Puanlarının Ebeveynlerin Ne Sıklıkta İnternette Ne Yapıldığına Baktığına Göre Farklaşım Farklaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	f, \bar{x} ve ss Değerleri				ANOVA				
		N	\bar{X}	ss	Var. K.	KT	sd	KO	F	p
Siber zorbalık kurbanı olma	Sık sık	149	10,43	2,83	G. Arası	80,13	2	40,06	2,37	0,094
	Bazen	397	10,93	3,55						
	Hiçbir zaman	233	11,38	5,45	Toplam	13170,16	778			
	Toplam	779	10,97	4,11						

Çizelge 4.45.'de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Siber zorbalık kurbanı olma alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların ebeveynlerinin ne sıklıkta internette ne yapıldığına bakmasına değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($F=2,37; p>0,05$).

Çizelge 4.46. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının Ebeveynlerin Ne Sıklıkta İnternette Ne Yapıldığına Baktığına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	<i>f</i> , \bar{x} ve <i>ss</i> Değerleri				ANOVA				
		<i>N</i>	\bar{X}	<i>ss</i>	Var. K.	<i>KT</i>	<i>sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Siber zorba olma	Sık sık	149	10,13	2,73	G. Arası	149,01	2	74,50		
	Bazen	397	10,24	3,56	G. İçi	14821,48	776	19,10	3,90	0,021
	Hiçbir zaman	233	11,16	6,12	Toplam	14970,50	778			
	Toplam	779	10,50	4,38						

Çizelge 4.46.'da görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Siber zorba olma alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların ebeveynlerinin ne sıklıkta internette ne yapıldığına bakmasına değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($F=3,90; p<0,05$). Bu sonucun ardından farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlere geçilmiştir. Bu amaçla yapılan LSD testi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 4.47. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının Hangi Sıklık Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-hoc LSD Testi

Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	<i>p</i>
Sık sık	Bazen	-0,11	0,41	0,778
	Hiçbir zaman	-1,03	0,45	0,024
Bazen	Sık sık	0,11	0,41	0,778
	Hiçbir zaman	-0,91	0,36	0,011
Hiçbir zaman	Sık sık	1,03	0,45	0,024
	Bazen	0,91	0,36	0,011

Çizelge 4.47'de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Siber zorba olma alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların Ebeveynleri tarafından internette ne yapıldığına

bakma sıklığı değişkenine göre hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonucunda söz konusu farklılığın ebeveynleri tarafından internette ne yaptıklarına sık sık ve bazen bakan ile hiçbir zaman bakılmayan arasında hiçbir zaman bakılmayan aleyhine $p < 0,01$ düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır ($p > 0,05$).

Çizelge 4.48. Öğrencilerin Siber Zorbalık Kurbanı Olma Puanlarının Sosyal Medya Sitelerine Üyelikte Gerçek veya Takma Ad Kullanmaya Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin t Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{X}	ss	s_h	t Testi		
						t	sd	p
Siber zorbalık kurbanı olma	Gerçek ad	681	10,69	3,37	0,12	-4,87	777	0,000
	Takma ad	98	12,83	7,20	0,72			

Çizelge 4.48’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin siber zorbalık kurbanı olma toplam puanlarının sosyal medya sitelerine üyelikte gerçek veya takma ad kullanma değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($t = -4,87$; $p < 0,001$). Takma ad kullananların aritmetik ortalaması gerçek ad kullananlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çizelge 4.49. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının Sosyal Medya Sitelerine Üyelikte Gerçek veya Takma Ad Kullanmaya Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin t Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{X}	ss	s_h	t Testi		
						t	sd	p
Siber zorba olma	Gerçek ad	681	10,18	3,50	0,13	-5,41	777	0,000
	Takma ad	98	12,70	7,92	0,80			

Çizelge 4.49’da görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin siber zorba olma toplam puanlarının sosyal medya sitelerine üyelikte gerçek veya takma ad kullanma değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($t = -5,41$; $p < 0,001$). Takma ad kullananların aritmetik ortalaması gerçek ad kullananlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çizelge 4.50. Öğrencilerin Siber Zorbalık Kurbanı Olma Puanlarının İnterneti Daha Çok Hangi Amaçla Kullandığına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	<i>f</i> , \bar{x} ve <i>ss</i>			ANOVA					
		<i>N</i>	\bar{X}	<i>ss</i>	Var. K.	<i>KT</i>	<i>sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Siber zorbalık kurbanı olma	Oyun	179	10,93	4,40	G. Arası	258,90	5	51,78		
	Tanışma	86	12,23	5,77	G. İçi	12911,25	773	16,70		
	Araştırma ve ödev	159	10,24	2,61	Toplam	13170,16	778			
	Öğrenmek ve sörf	110	10,80	3,34					3,10	0,009
	Okul ark. iletişim	152	10,80	3,40						
	Diğer	93	11,54	5,28						
	Toplam	779	10,97	4,11						

Çizelge 4.50.'de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Siber zorbalık kurbanı olma alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların interneti ne amaçla kullanma değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($F=3,10$; $p<0,01$). Bu sonucun ardından farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlere geçilmiştir. Bu amaçla yapılan LSD testi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 4.51. Öğrencilerin Siber Zorbalık Kurbanı Olma Puanlarının İnterneti Kullanma Amaçları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-hoc LSD Testi

Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	<i>p</i>
Oyun	Sosyal sitelerde insanlarla tanışma	-1,29	0,53	0,016
	Araştırma ve ödev	0,68	0,44	0,123
	Yeni şeyler öğrenmek ve sörf	0,12	0,49	0,800
	Okul arkadaşlarıyla iletişim kurma	0,12	0,45	0,785
	Diğer	-0,61	0,52	0,239
Sosyal sitelerde insanlarla tanışma	Oyun	1,29	0,53	0,016
	Araştırma ve ödev	1,98	0,54	0,000
	Yeni şeyler öğrenmek ve sörf	1,42	0,58	0,016
	Okul arkadaşlarıyla iletişim kurma	1,42	0,55	0,010
	Diğer	0,68	0,61	0,264
Araştırma ve ödev	Oyun	-0,68	0,44	0,123
	Sosyal sitelerde insanlarla tanışma	-1,98	0,54	0,000
	Yeni şeyler öğrenmek ve sörf	-0,56	0,50	0,267
	Okul arkadaşlarıyla iletişim kurma	-0,56	0,46	0,223
	Diğer	-1,30	0,53	0,015
Yeni şeyler öğrenmek ve sörf	Oyun	-0,12	0,49	0,800
	Sosyal sitelerde insanlarla tanışma	-1,42	0,58	0,016
	Araştırma ve ödev	0,56	0,50	0,267
	Okul arkadaşlarıyla iletişim kurma	-0,01	0,51	0,996
	Diğer	-0,74	0,57	0,198
Okul arkadaşlarıyla iletişim kurma	Oyun	-0,12	0,45	0,785
	Sosyal sitelerde insanlarla tanışma	-1,42	0,55	0,010
	Araştırma ve ödev	0,56	0,46	0,223
	Yeni şeyler öğrenmek ve sörf	0,56	0,51	0,996
	Diğer	-0,01	0,53	0,170
Diğer	Oyun	0,61	0,52	0,239
	Sosyal sitelerde insanlarla tanışma	-0,68	0,61	0,264
	Araştırma ve ödev	1,30	0,53	0,015
	Yeni şeyler öğrenmek ve sörf	0,74	0,57	0,198
	Okul arkadaşlarıyla iletişim kurma	0,73	0,53	0,170

Çizelge 4.51’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Siber zorbalık kurbanı olma alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların interneti kullanma amacı değişkenine göre hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonucunda söz konusu farklılığın, sosyal siteleri tanışma amaçlı kullananlar ile oyun, araştırma ve ödev, yeni şeyler öğrenmek ve okul arkadaşları ile iletişim kurma arasında sosyal siteleri tanışma amaçlı kullanan aleyhine $p < 0,01$ düzeyinde gerçekleştiği

saptanmıştır. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Çizelge 4.52. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının İnterneti Daha Çok Hangi Amaçla Kullandığına Göre Farklaşıp Farklaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	<i>f</i> , \bar{x} ve <i>ss</i> Değerleri				ANOVA				
		<i>N</i>	\bar{X}	<i>ss</i>	Var. K.	<i>KT</i>	<i>sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Siber zorba olma	Oyun	179	11,15	5,70	G. Arası	525,18	5	105,03		
	Tanışma	86	12,06	6,38	G. İçi	14445,82	773	18,68		
	Araştırma ve ödev	159	9,45	1,42	Toplam	14970,50	778			
	Öğrenmek ve sörf	110	10,09	2,61					5,62	0,000
	Okul ark. iletişim	152	10,01	3,35						
	Diğer	93	10,87	5,13						
	Toplam	779	10,50	4,38						

Çizelge 4.52.'de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Siber zorba olma alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların interneti ne amaçla kullanma değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($F=5,62$; $p<0,001$). Bu sonucun ardından farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlere geçilmiştir.

Çizelge 4.53. Öğrencilerin Siber Zorba Olma Puanlarının İnterneti Kullanma Amaçları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-hoc LSD Testi

Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
Oyun	Sosyal sitelerde insanlarla tanışma	-0,92	0,56	0,107
	Araştırma ve ödev	1,69	0,47	0,000
	Yeni şeyler öğrenmek ve sörf	1,05	0,52	0,045
	Okul arkadaşlarıyla iletişim kurma	1,13	0,47	0,018
	Diğer	0,27	0,55	0,616
Sosyal sitelerde insanlarla tanışma	Oyun	0,92	0,56	0,107
	Araştırma ve ödev	2,61	0,57	0,000
	Yeni şeyler öğrenmek ve sörf	1,97	0,62	0,002
	Okul arkadaşlarıyla iletişim kurma	2,04	0,58	0,000
	Diğer	1,19	0,64	0,065
Araştırma ve ödev	Oyun	-1,69	0,47	0,000
	Sosyal sitelerde insanlarla tanışma	-2,61	0,57	0,000
	Yeni şeyler öğrenmek ve sörf	-0,64	0,53	0,233
	Okul arkadaşlarıyla iletişim kurma	-0,56	0,49	0,253
	Diğer	-1,41	0,56	0,012
Yeni şeyler öğrenmek ve sörf	Oyun	-1,05	0,52	0,045
	Sosyal sitelerde insanlarla tanışma	-1,97	0,62	0,002
	Araştırma ve ödev	0,64	0,53	0,233
	Okul arkadaşlarıyla iletişim kurma	0,07	0,54	0,884
	Diğer	-0,77	0,60	0,203
Okul arkadaşlarıyla iletişim kurma	Oyun	-1,13	0,47	0,018
	Sosyal sitelerde insanlarla tanışma	-2,04	0,58	0,000
	Araştırma ve ödev	0,56	0,49	0,253
	Yeni şeyler öğrenmek ve sörf	-0,07	0,54	0,884
	Diğer	-0,85	0,56	0,134
Diğer	Oyun	-0,27	0,55	0,616
	Sosyal sitelerde insanlarla tanışma	-1,19	0,64	0,065
	Araştırma ve ödev	1,41	0,56	0,012
	Yeni şeyler öğrenmek ve sörf	0,77	0,60	0,203
	Okul arkadaşlarıyla iletişim kurma	0,85	0,56	0,134

Çizelge 4.53’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Siber zorba olma alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların interneti kullanma amacı değişkenine göre hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonucunda söz konusu farklılığın, sosyal siteleri tanışma amaçlı kullananlar ile oyun, araştırma ve ödev, yeni şeyler öğrenmek ve okul arkadaşları ile iletişim kurma arasında sosyal siteleri tanışma amaçlı kullanan aleyhine $p < 0,01$ düzeyinde gerçekleştiği

saptanmıştır. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

4.3. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği ve Alt Boyutları Puanlarının Demografik Özelliklere Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu alt bölümünde, resmi ve özel ortaöğretim kurumlarında eğitim gören öğrencilerin sosyal medya ölçeği ve alt boyutlarından aldıkları puanlar önce genel olarak incelenmiş daha sonra ise cinsiyet, yaş, gelir durumu, anne-babanın birliktelik durumu, anne-babanın eğitim durumu, herhangi bir sosyal medya sitesine üyeliğin olması, sosyal medya sitelerini kullanma sıklığı, internete daha çok bağlanılan yer, ebeveynlerinin diğer insanlara nasıl davranılması gerektiği ile ilgili konuşması, ebeveynlerin hangi sıklıkla öğrencilerin internette ne yaptıklarına baktığı, sosyal medya sitelerindeki üyeliklerinin gerçek veya takma adla mı olduğu ve interneti daha çok hangi amaçla kullandıklarına göre ölçek ve alt boyutlarına ilişkin puanlarının anlamlı bir şekilde farklılaşp farklılaşmadığına bakılmıştır.

Çizelge 4.54. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Alt Boyutu Puanlarının Cinsiyete Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin t Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{X}	ss	s_h	t Testi		
						t	sd	p
Sosyal Yetkinlik	Kız	442	2,60	1,02	0,05	-2,84	777	0,005
	Erkek	337	2,81	0,99	0,05			

Çizelge 4.54’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal yetkinlik alt boyutu puanlarının öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($t=-2,84$; $p<0,01$). Öğrencilerin ortalama puanlarına bakıldığında, erkek öğrencilerin kendilerini sosyal medyada daha yetkin algıladıkları görülmektedir.

Çizelge 4.55. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyutu Puanlarının Cinsiyete Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin t Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{X}	ss	s_h	t Testi		
						t	sd	p
Paylaşım İhtiyacı	Kız	442	3,55	0,91	0,04	0,94	777	0,348
	Erkek	337	3,49	0,89	0,05			

Çizelge 4.55’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin paylaşım ihtiyacı alt boyutu puanlarının öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=0,94$; $p>0,05$).

Çizelge 4.56. Öğrencilerin Öğretmenlerle İlişki Alt Boyutu Puanlarının Cinsiyete Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin t Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{X}	ss	s_h	t Testi		
						t	sd	p
Öğretmenlerle İlişki	Kız	442	2,36	1,20	0,06	-0,32	777	0,748
	Erkek	337	2,38	1,17	0,06			

Çizelge 4.56’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin öğretmenlerle ilişki alt boyutu puanlarının öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=-0,32$; $p>0,05$).

Çizelge 4.57. Öğrencilerin Sosyal İzolasyon Alt Boyutu Puanlarının Cinsiyete Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin t Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{X}	ss	s_h	t Testi		
						t	sd	p
Sosyal İzolasyon	Kız	442	3,68	1,01	0,05	1,10	777	0,271
	Erkek	337	3,59	1,03	0,06			

Çizelge 4.57’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal izolasyon alt boyutu puanlarının öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=1,10$; $p>0,05$).

Çizelge 4.58. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Cinsiyete Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin t Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{X}	ss	s_h	t Testi		
						t	sd	p
Ölçek Toplam Puanı	Kız	442	3,19	0,56	0,03	0,04	777	0,970
	Erkek	337	3,18	0,54	0,03			

Çizelge 4.58’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal medya tutum ölçeği toplam puanlarının öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=0,04$; $p>0,05$).

Çizelge 4.59. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Alt Boyutu Puanlarının Yaşa Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	<i>f</i> , \bar{x} ve <i>ss</i>			ANOVA					
		<i>N</i>	\bar{X}	<i>ss</i>	Var. K.	<i>KT</i>	<i>sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Sosyal Yetkinlik	14	36	2,81	0,98	G. Arası	17,36	3	5,78		
	15	224	2,90	0,94	G. İçi	791,62	775	1,02		
	16	279	2,63	1,09	Toplam	808,98	778		5,67	0,001
	17 ve üzeri	240	2,54	0,97						
	Toplam	779	2,69	1,02						

Çizelge 4.59.’da görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal yetkinlik alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların öğrencilerin yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($F=5,67$; $p<0,001$). Bu sonucun ardından farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlere geçilmiştir. Bu amaçla yapılan LSD testi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 4.60. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Alt Boyutu Puanlarının Hangi Yaş Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-hoc LSD Testi

Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
14	15	-0,08	0,18	0,626
	16	0,18	0,17	0,302
	17 ve üzeri	0,27	0,18	0,124
15	14	0,08	0,18	0,626
	16	0,27	0,09	0,003
	17 ve üzeri	0,36	0,09	0,000
16	14	-0,18	0,17	0,302
	15	-0,27	0,09	0,003
	17 ve üzeri	0,09	0,08	0,297
17 ve üzeri	14	-0,27	0,18	0,124
	15	-0,36	0,09	0,000
	16	-0,09	0,08	0,297

Çizelge 4.60’da görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal yetkinlik alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların öğrencilerin yaş durumu değişkenine göre hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonucunda söz konusu farklılığın, 15 yaşındaki öğrenciler ile 16 ve 17 ve üzeri yaş öğrenciler arasında 15 yaş lehine $p < 0,01$ düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır ($p > 0,05$).

Çizelge 4.61. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyutu Puanlarının Yaşa Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	f, \bar{x} ve ss				ANOVA				
		N	\bar{X}	ss	Var. K.	KT	sd	KO	F	p
Paylaşım İhtiyacı	14	36	3,95	0,60	G. Arası	17,36	3	5,78		
	15	224	3,66	0,85	G. İçi	791,62	775	1,02		
	16	279	3,46	0,94	Toplam	808,98	778		5,68	0,001
	17 ve üzeri	240	3,40	0,90						
	Toplam	779	3,52	0,90						

Çizelge 4.61’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin paylaşım ihtiyacı alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların öğrencilerin yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA)

sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($F=5,68$; $p<0,05$). Bu sonucun ardından farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlere geçilmiştir. Bu amaçla yapılan LSD testi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 4.62. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyutu Puanlarının Hangi Yaş Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-hoc LSD Testi

Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
14	15	0,29	0,16	0,071
	16	0,48	0,15	0,002
	17 ve üzeri	0,54	0,15	0,001
15	14	-0,29	0,16	0,071
	16	0,19	0,08	0,014
	17 ve üzeri	0,25	0,08	0,002
16	14	-0,48	0,15	0,002
	15	-0,19	0,08	0,014
	17 ve üzeri	0,06	0,07	0,440
17 ve üzeri	14	-0,54	0,15	0,001
	15	-0,25	0,08	0,002
	16	-0,06	0,07	0,440

Çizelge 4.62’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin paylaşım ihtiyacı alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların öğrencilerin yaş durumu değişkenine göre hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonucunda söz konusu farklılığın, 15 yaşındaki öğrenciler ile 16 ve 17 ve üzeri yaş öğrenciler arasında 15 yaş lehine $p<0,01$ düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Çizelge 4.63. Öğrencilerin Öğretmenlerle İlişki Alt Boyutu Puanlarının Yaşa Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	f, \bar{x} ve ss				ANOVA				
		N	\bar{x}	ss	Var. K.	KT	sd	KO	F	p
Öğretmenlerle İlişki	14	36	2,52	1,39	G. Arası	3,12	3	1,04		
	15	224	2,39	1,28	G. İçi	1105,77	775	1,46		
	16	279	2,96	1,21	Toplam	1108,89	778		0,73	0,534
	17 ve üzeri	240	2,41	1,12						
	Toplam	779	2,36	1,21						

Çizelge 4.63’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin öğretmenlerle ilişki alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların öğrencilerin yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($F=0,73$; $p>0,05$).

Çizelge 4.64. Öğrencilerin Öğretmenlerle İlişki Alt Boyutu Puanlarının Yaşa Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	f, \bar{x} ve ss			ANOVA					
		N	\bar{X}	ss	Var. K.	KT	sd	KO	F	p
Sosyal İzolasyon	14	36	3,94	0,86	G. Arası	4,19	3	1,39	1,35	0,257
	15	224	3,59	1,03	G. İçi	802,87	775	1,05		
	16	279	3,66	1,06	Toplam	807,06	778			
	17 ve üzeri	240	3,62	1,01						
	Toplam	779	3,64	1,02						

Çizelge 4.64’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal izolasyon alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların öğrencilerin yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($F=1,35$; $p>0,05$).

Çizelge 4.65. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Yaşa Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	f, \bar{x} ve ss			ANOVA					
		N	\bar{X}	ss	Var. K.	KT	sd	KO	F	p
Toplam Puan	14	36	3,45	0,47	G. Arası	6,12	3	2,04	6,88	0,000
	15	224	3,27	0,52	G. İçi	229,65	775	0,30		
	16	279	3,15	0,55	Toplam	235,77	778			
	17 ve üzeri	240	3,10	0,56						
	Toplam	779	3,18	0,55						

Çizelge 4.65.’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal medya tutum ölçeği toplam puanlarının öğrencilerin yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur

($F=6,88$; $p<0,001$). Bu sonucun ardından farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlere geçilmiştir. Bu amaçla yapılan LSD testi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 4.66. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Hangi Yaş Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-hoc LSD Testi

Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
14	15	0,17	0,09	0,078
	16	0,29	0,09	0,002
	17 ve üzeri	0,34	0,09	0,000
15	14	-0,17	0,09	0,078
	16	0,12	0,04	0,011
	17 ve üzeri	0,16	0,05	0,001
16	14	-0,29	0,09	0,002
	15	-0,12	0,04	0,011
	17 ve üzeri	0,04	0,04	0,358
17 ve üzeri	14	-0,34	0,09	0,000
	15	-0,16	0,05	0,001
	16	-0,04	0,04	0,358

Çizelge 4.66’da görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal medya ölçeğinden aldıkları puanların öğrencilerin yaş durumu değişkenine göre hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonucunda söz konusu farklılığın, 14 yaşındaki öğrenciler ile 16 ve 17 ve üzeri yaş öğrenciler arasında 14 yaş lehine $p<0,01$ düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Çizelge 4.67. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Alt Boyut Puanlarının Gelire Göre Farklaşım Farklaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Tartışma Puan	Grup	f, \bar{x} ve ss			ANOVA					
		N	\bar{X}	ss	Var. K.	KT	sd	KO	F	p
Sosyal Yetkinlik	Düşük	48	2,71	1,09	G. Arası	13,81	2	6,90	6,74	0,001
	Orta	645	2,64	0,99						
	Yüksek	86	3,06	1,12						
	Toplam	779	2,69	1,01	G. İçi	808,98	778			

Çizelge 4.67.'de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal yetkinlik alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların öğrencilerin gelir değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($F=6,74; p<0,01$). Bu sonucun ardından farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlere geçilmiştir. Bu amaçla yapılan LSD testi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 4.68. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Alt Boyutu Puanlarının Hangi Gelir Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-hoc LSD Testi

Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	<i>p</i>
Düşük	Orta	0,075	0,151	0,619
	Yüksek	-0,350	0,182	0,045
Orta	Düşük	-0,075	0,151	0,619
	Yüksek	-0,426	0,116	0,000
Yüksek	Düşük	0,350	0,182	0,045
	Orta	0,426	0,116	0,000

Çizelge 4.68'de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal yetkinlik alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların gelir düzeyi değişkenine göre hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonucunda söz konusu farklılığın, orta gelir düzeyi grubunda bulunan öğrenciler ile gelir düzeyi düşük ve gelir düzeyi yüksek olan öğrencilerin sosyal yetkinlik puanları arasında yüksek gelir lehine $p<0,05$ düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Çizelge 4.69. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyut Puanlarının Gelire Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	<i>f</i> , \bar{x} ve <i>ss</i>			ANOVA					
		<i>N</i>	\bar{X}	<i>ss</i>	Var. K.	<i>KT</i>	<i>sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Paylaşım İhtiyacı	Düşük	48	3,43	0,94	G. Arası	19,06	2	9,53	12,00	0,000
	Orta	645	3,47	0,90						
	Yüksek	86	3,97	0,74	Toplam	635,45	778			
	Toplam	779	3,52	0,90						

Çizelge 4.69.'da görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin paylaşım ihtiyacı alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların öğrencilerin gelir değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($F=12,00$; $p<0,001$). Bu sonucun ardından farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlere geçilmiştir. Bu amaçla yapılan LSD testi sonuçları aşağıda sunulmuştur

Çizelge 4.70. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyutu Puanlarının Hangi Gelir Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-hoc LSD Testi

Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
Düşük	Orta	-0,04	0,13	0,733
	Yüksek	-0,54	0,16	0,001
Orta	Düşük	0,04	0,13	0,733
	Yüksek	-0,49	0,10	0,000
Yüksek	Düşük	0,54	0,16	0,001
	Orta	0,49	0,10	0,000

Çizelge 4.70'de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin paylaşım ihtiyacı alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların gelir düzeyi değişkenine göre hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonucunda söz konusu farklılığın, orta düzey gelir grubunda bulunan öğrenciler ile gelir düzeyi düşük ve gelir düzeyi orta olan öğrencilerin paylaşım ihtiyacı puanları arasında yüksek gelir lehine $p<0,01$ düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Çizelge 4.71. Öğrencilerin Öğretmenlerle İlişki Alt Boyut Puanlarının Gelire Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	f, \bar{x} ve ss				ANOVA				
		N	\bar{x}	ss	Var. K.	KT	sd	KO	F	p
Öğretmenlerle İlişki	Düşük	48	2,31	1,19	G. Arası	2,10	2	1,05		
	Orta	645	2,35	1,18	G. İçi	1106,79	776	1,42	0,73	0,478
	Yüksek	86	2,51	1,28	Toplam	1108,89	778			
	Toplam	779	2,37	1,19						

Çizelge 4.71.'de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin öğretmenlerle ilişki alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların öğrencilerin gelir değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($F=0,73$; $p>0,05$).

Çizelge 4.72. Öğrencilerin Sosyal İzolasyon Alt Boyut Puanlarının Gelire Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	f, \bar{x} ve ss			ANOVA					
		Değerleri			Var. K.	KT	sd	KO	F	p
		N	\bar{X}	ss						
Sosyal İzolasyon	Düşük	48	3,69	0,99	G. Arası	0,27	2	0,13		
	Orta	645	3,63	1,01	G. İçi	806,79	776	1,04	0,13	0,877
	Yüksek	86	3,68	1,02	Toplam	807,06	778			
	Toplam	779	3,64	1,01						

Çizelge 4.72.'de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal izolasyon alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların öğrencilerin gelir değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($F=0,13$; $p>0,05$).

Çizelge 4.73. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Gelire Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	f, \bar{x} ve ss			ANOVA					
		Değerleri			Var. K.	KT	sd	KO	F	p
		N	\bar{X}	ss						
Toplam Puan	Düşük	48	3,14	0,61	G. Arası	6,38	2	3,19		
	Orta	645	3,16	0,53	G. İçi	229,38	776	0,29	10,81	0,000
	Yüksek	86	3,44	0,54	Toplam	235,77	778			
	Toplam	779	3,18	0,55						

Çizelge 4.73.'da görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal medya tutum toplam ölçeğinden aldıkları puanların öğrencilerin gelir değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($F=10,81$; $p<0,001$). Bu sonucun ardından farklılıkların kaynaklarını

belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlere geçilmiştir. Bu amaçla yapılan LSD testi sonuçları aşağıda sunulmuştur

Çizelge 4.74. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Hangi Gelir Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-hoc LSD Testi

Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	<i>p</i>
Düşük	Orta	0,02	0,08	0,713
	Yüksek	-0,31	0,09	0,001
Orta	Düşük	-0,02	0,08	0,713
	Yüksek	-0,28	0,06	0,000
Yüksek	Düşük	0,31	0,09	0,001
	Orta	0,28	0,06	0,000

Çizelge 4.74’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal medya tutum toplam ölçeğinden aldıkları puanların gelir düzeyi değişkenine göre hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonucunda söz konusu farklılığın, orta düzey gelir grubunda bulunan öğrenciler ile gelir düzeyi düşük ve gelir düzeyi yüksek olan öğrencilerin sosyal medya tutum puanları arasında yüksek gelir lehine $p < 0,01$ düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır ($p > 0,05$).

Çizelge 4.75. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Alt Boyut Puanlarının Anne-Babanın Beraberlik Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin *t* Testi

Puan	Gruplar	<i>N</i>	\bar{X}	<i>ss</i>	<i>s_h</i>	<i>t</i> Testi		
						<i>t</i>	<i>sd</i>	<i>p</i>
Sosyal Yetkinlik	Birlikte	708	2,68	1,02	0,04	-0,64	777	0,524
	Ayrı	71	2,76	0,99	0,12			

Çizelge 4.75’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal yetkinlik alt boyut ölçeği puanlarının öğrencilerin anne-babanın beraber olması değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup *t* testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t = -0,64$; $p > 0,05$).

Çizelge 4.76. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyut Puanlarının Anne-Babanın Beraberlik Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin *t* Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{X}	ss	s_h	<i>t</i> Testi		
						<i>t</i>	<i>sd</i>	<i>p</i>
Paylaşım	Birlikte	708	3,52	0,91	0,04	-0,70	777	0,487
İhtiyacı	Ayrı	71	3,59	0,78	0,10			

Çizelge 4.76’da görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin paylaşım alt boyut ölçeği puanlarının öğrencilerin anne-babanın beraber olması değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup *t* testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=-0,70$; $p>0,05$).

Çizelge 4.77. Öğrencilerin Öğretmenlerle İlişki Alt Boyut Puanlarının Anne-Babanın Beraberlik Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin *t* Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{X}	ss	s_h	<i>t</i> Testi		
						<i>t</i>	<i>sd</i>	<i>p</i>
Öğretmenlerle	Birlikte	708	2,36	1,19	0,05	-0,34	777	0,733
İlişki	Ayrı	71	2,41	1,17	0,14			

Çizelge 4.77’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin öğretmenlerle ilişki alt boyut ölçeği puanlarının öğrencilerin anne-babanın beraber olması değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup *t* testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=-0,64$; $p>0,05$).

Çizelge 4.78. Öğrencilerin Sosyal İzolasyon Alt Boyut Puanlarının Anne-Babanın Beraberlik Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin *t* Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{X}	ss	s_h	<i>t</i> Testi		
						<i>t</i>	<i>sd</i>	<i>p</i>
Sosyal İzolasyon	Birlikte	708	3,65	1,01	0,04	1,04	777	0,299
	Ayrı	71	3,52	1,03	0,12			

Çizelge 4.78’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal izolasyon alt boyut ölçeği puanlarının öğrencilerin anne-babanın beraber olması değişkenine göre

anlamli bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=1,04$; $p>0,05$).

Çizelge 4.79. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Anne-Babanın Beraberlik Durumuna Göre Farklaşp Farklaşmadığına İlişkin t Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{X}	ss	sh	t Testi		
						t	sd	p
Toplam Puan	Birlikte	708	3,18	0,56	0,02	-0,18	777	0,858
	Ayrı	71	3,20	0,47	0,06			

Çizelge 4.79'da görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal sosyal medya tutum toplam ölçeği puanlarının öğrencilerin anne-babanın beraber olması değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=-0,18$; $p>0,05$).

Çizelge 4.80. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Alt Boyut Puanlarının Annenin Eğitim Durumuna Göre Farklaşp Farklaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Annenin eğitim durumu	f, \bar{x} ve ss				ANOVA				
		Değerleri			Var. K.	KT	sd	KO	F	p
		N	\bar{X}	ss						
Sosyal Yetkinlik	İlkokul	295	2,62	1,06	G. Arası	3,22	3	1,07	1,04	0,376
	Ortaokul	159	2,77	1,04						
	Lise	171	2,66	0,91	Toplam	808,98	778	1,04	0,376	
	Ön lisans ve üstü	154	2,76	1,01						
	Toplam	779	2,69	1,01						

Çizelge 4.80.'de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal yetkinlik alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların annenin eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($F=1,04$; $p>0,05$).

Çizelge 4.81. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyut Puanlarının Annenin Eğitim Durumuna Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	f, \bar{x} ve ss				ANOVA				
		N	\bar{X}	ss	Var. K.	KT	sd	KO	F	p
Paylaşım	İlkokul	295	3,44	0,94	G. Arası	17,59	3	5,86		
İhtiyacı	Ortaokul	159	3,43	0,93	G. İçi	617,85	775	0,79		
	Lise	171	3,48	0,83	Toplam	635,45	778		7,35	0,000
	Ön lisans ve üstü	154	3,82	0,81						
	Toplam	779	3,52	0,90						

Çizelge 4.81.'de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin paylaşım ihtiyacı alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların annenin eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($F=7,35; p<0,001$). Bu sonucun ardından farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlere geçilmiştir. Bu amaçla yapılan LSD testi sonuçları aşağıda sunulmuştur

Çizelge 4.82. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyutu Puanlarının Annenin Hangi Eğitim Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-hoc LSD Testi

Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
İlkokul	Ortaokul	0,01	0,08	0,902
	Lise	-0,03	0,08	0,685
	Ön lisans ve üstü	-0,38	0,08	0,000
Ortaokul	İlkokul	-0,01	0,08	0,902
	Lise	-0,04	0,09	0,643
	Ön lisans ve üstü	-0,39	0,10	0,000
Lise	İlkokul	0,03	0,08	0,685
	Ortaokul	0,04	0,09	0,643
	Ön lisans ve üstü	-0,34	0,09	0,001
Ön lisans ve üstü	İlkokul	0,38	0,08	0,000
	Ortaokul	0,39	0,10	0,000
	Lise	0,34	0,09	0,001

Çizelge 4.82'de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin paylaşım ihtiyacı alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların Annesinin eğitim durumu değişkenine göre hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonucunda söz konusu farklılığın, annesinin eğitim durumu ön lisans ve üstü olan öğrenciler

ile annesinin eğitim durumu lise, ortaokul ve ilkokul olan öğrenciler arasında annesinin eğitimi durumu ön lisans ve üstü lehine $p < 0,01$ düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır ($p > 0,05$).

Çizelge 4.83. Öğrencilerin Öğretmenlerle İlişki Alt Boyut Puanlarının Annenin Eğitim Durumuna Göre Farklaşıp Farklaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	f, \bar{x} ve ss			ANOVA					
		N	\bar{X}	ss	Var. K.	KT	sd	KO	F	p
Öğretmenler le İlişki	İlkokul	295	2,52	1,21	G. Arası	18,62	3	6,20		
	Ortaokul	159	2,46	1,23	G. İçi	1090,26	775	1,40		
	Lise	171	2,21	1,15	Toplam	1108,89	778		4,41	0,004
	Ön lisans ve üstü	154	2,16	1,16						
	Toplam	779	2,37	1,21						

Çizelge 4.83.'de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin öğretmenlerle ilişki alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların annenin eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($F=4,41$; $p < 0,01$). Bu sonucun ardından farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlere geçilmiştir. Bu amaçla yapılan LSD testi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 4.84. Öğrencilerin Öğretmenlerle İlişki Alt Boyutu Puanlarının Annesinin Hangi Eğitim Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-hoc LSD Testi

Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
İlkokul	Ortaokul	0,05	0,116	0,658
	Lise	0,30	0,13	0,008
	Ön lisans ve üstü	0,35	0,13	0,003
Ortaokul	İlkokul	-0,05	0,11	0,658
	Lise	0,24	0,13	0,056
	Ön lisans ve üstü	0,30	0,13	0,024
Lise	İlkokul	-0,30	0,11	0,008
	Ortaokul	-0,24	0,13	0,056
	Ön lisans ve üstü	0,05	0,13	0,681
Ön lisans ve üstü	İlkokul	-0,35	0,09	0,003
	Ortaokul	-0,30	0,09	0,024
	Lise	-0,05	0,10	0,681

Çizelge 4.84’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin öğretmenlerle ilişki alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların Annesinin eğitim durumu değişkenine göre hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonucunda söz konusu farklılığın, annesinin eğitim durumu ön lisans ve üstü olan öğrenciler ile annesinin eğitim durumu ortaokul ve ilkokul olan öğrenciler arasında annesinin eğitimi durumu ön lisans ve üstü lehine $p < 0,01$ düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır ($p > 0,05$).

Çizelge 4.85. Öğrencilerin Sosyal İzolasyon Alt Boyut Puanlarının Annesinin Eğitim Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	f, \bar{x} ve ss Değerleri				ANOVA				
		N	\bar{X}	ss	Var. K.	KT	sd	KO	F	p
Sosyal İzolasyon	İlkokul	295	3,68	1,05	G. Arası	7,20	3	2,40	2,32	0,074
	Ortaokul	159	3,49	1,03						
	Lise	171	3,59	1,03	Toplam					
	Ön lisans ve üstü	154	3,77	0,88						
	Toplam	779	3,64	1,01						

Çizelge 4.85.'de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal izolasyon alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların annenin eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($F=2,32; p>0,05$).

Çizelge 4.86. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Annenin Eğitim Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	<i>f</i> , \bar{x} ve <i>ss</i>				ANOVA				
		<i>N</i>	\bar{X}	<i>ss</i>	Var. K.	<i>KT</i>	<i>sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Toplam	İlkokul	295	3,17	0,57	G. Arası G. İçi Toplam	3,89	3	1,29	4,34	0,005
Puan	Ortaokul	159	3,15	0,58						
	Lise	171	3,12	0,50						
	Ön lisans ve üstü	154	3,32	0,50						
	Toplam	779	3,18	0,55						

Çizelge 4.86.'da görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal medya tutum toplam ölçeğinin aldıkları puanların annenin eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($F=4,34; p<0,01$). Bu sonucun ardından farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlere geçilmiştir. Bu amaçla yapılan LSD testi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 4.87. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Annesinin Hangi Eğitim Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-hoc LSD Testi

Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
İlkokul	Ortaokul	0,01	0,05	0,719
	Lise	-0,05	0,05	0,305
	Ön lisans ve üstü	-0,15	0,05	0,006
Ortaokul	İlkokul	0,01	0,05	0,719
	Lise	-0,03	0,06	0,567
	Ön lisans ve üstü	-0,16	0,06	0,006
Lise	İlkokul	-0,05	0,05	0,305
	Ortaokul	-0,03	0,06	0,567
	Ön lisans ve üstü	-0,20	0,06	0,001
Ön lisans ve üstü	İlkokul	0,15	0,05	0,006
	Ortaokul	0,16	0,06	0,006
	Lise	0,20	0,06	0,001

Çizelge 4.87’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal medya tutum toplam ölçeğinin aldıkları puanların Annesinin eğitim durumu değişkenine göre hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonucunda söz konusu farklılığın, annesinin eğitim durumu ön lisans ve üstü olan öğrenciler ile annesinin eğitim durumu lise, ortaokul ve ilkokul olan öğrenciler arasında annesinin eğitimi durumu ön lisans ve üstü lehine $p < 0,01$ düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır ($p > 0,05$).

Çizelge 4.88. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Alt Boyut Puanlarının Babanın Eğitim Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	f, \bar{x} ve ss Değerleri				ANOVA					
		N	\bar{X}	ss	Var. K.	KT	sd	KO	F	p	
Sosyal Yetkinlik	İlkokul	192	2,69	1,12	G. Arası G. İçi Toplam	2,83	3	0,97	806,15	775	1,04
	Ortaokul	172	2,60	0,99							
	Lise	203	2,78	0,96							
	Ön lisans ve üstü	212	2,67	0,98							
	Toplam	779	2,69	1,01							

Çizelge 4.88.’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal yetkinlik alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların babanın eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi

(ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($F=0,90$; $p>0,05$).

Çizelge 4.89. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyut Puanlarının Babanın Eğitim Durumuna Göre Farklaşıp Farklaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	f, \bar{x} ve ss			ANOVA					
		N	\bar{x}	ss	Var. K.	KT	sd	KO	F	p
Paylaşım İhtiyacı	İlkokul	192	3,53	0,91	G. Arası	11,40	3	3,80		
	Ortaokul	172	3,33	0,90	G. İçi	624,05	775	0,80		
	Lise	203	3,52	0,86	Toplam	635,45	778		4,72	0,003
	Ön lisans ve üstü	212	3,68	0,89						
	Toplam	779	3,52	0,90						

Çizelge 4.89.'da görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin paylaşım ihtiyacı alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların babanın eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($F=4,72$; $p<0,01$). Bu sonucun ardından farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlere geçilmiştir. Bu amaçla yapılan LSD testi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 4.90. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyut Puanlarının Babanın Hangi Eğitim Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-hoc LSD Testi

Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
İlkokul	Ortaokul	0,19	0,09	0,040
	Lise	0,00	0,09	0,920
	Ön lisans ve üstü	-0,15	0,08	0,090
Ortaokul	İlkokul	-0,19	0,09	0,040
	Lise	-0,18	0,09	0,047
	Ön lisans ve üstü	-0,34	0,09	0,000
Lise	İlkokul	-0,00	0,09	0,920
	Ortaokul	0,18	0,09	0,047
	Ön lisans ve üstü	-0,16	0,08	0,068
Ön lisans ve üstü	İlkokul	0,15	0,08	0,090
	Ortaokul	0,34	0,09	0,000
	Lise	0,16	0,08	0,068

Çizelge 4.90’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin paylaşım ihtiyacı alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların babanın eğitim durumu değişkenine göre hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonucunda söz konusu farklılığın, babanın eğitim durumu ortaokul olan öğrenciler ile babasının eğitim durumu ilkokul, lise ve ön lisans ve üstü olan öğrenciler arasında babasının eğitimi durumu ortaokul lehine $p<0,01$ düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Çizelge 4.91. Öğrencilerin Öğretmenlerle İlişki Alt Boyut Puanlarının Babanın Eğitim Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	<i>f</i> , \bar{X} ve <i>ss</i>			ANOVA							
		<i>N</i>	\bar{X}	<i>ss</i>	Var. K.	<i>KT</i>	<i>sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>		
Öğretme nlerle İlişki	İlkokul	192	2,54	1,23	G. Arası	11,49	3	3,83	2,71	0,044		
	Ortaokul	172	2,39	1,19							G. İçi	
	Lise	203	2,35	1,17								Toplam
	Ön lis. ve üstü	212	2,21	1,16								
	Toplam	779	2,37	1,19								

Çizelge 4.91.’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin öğretmenlerle ilişki alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların babasının eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($F=2,71$; $p<0,05$). Bu sonucun ardından farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlere geçilmiştir. Bu amaçla yapılan LSD testi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 4.92. Öğrencilerin Öğretmenlerle İlişki Alt Boyut Puanlarının Babanın Hangi Eğitim Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-hoc LSD Testi

Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	<i>p</i>
İlkokul	Ortaokul	0,152	0,124	0,224
	Lise	0,194	0,119	0,105
	Ön lisans ve üstü	0,335	0,118	0,005
Ortaokul	İlkokul	-0,152	0,124	0,224
	Lise	0,042	0,123	0,732
	Ön lisans ve üstü	0,183	0,122	0,134
Lise	İlkokul	-0,194	0,119	0,105
	Ortaokul	-0,042	0,123	0,732
	Ön lisans ve üstü	0,140	0,116	0,229
Ön lisans ve üstü	İlkokul	-0,335	0,118	0,005
	Ortaokul	-0,183	0,122	0,134
	Lise	-0,140	0,116	0,229

Çizelge 4.92’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin öğretmenlerle ilişki alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların babasının eğitim durumu değişkenine göre hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonucunda söz konusu farklılığın, babasının eğitim durumu ön lisans ve üstü olan öğrenciler ile babasının eğitim durumu ilkokul olan öğrenciler arasında babasının eğitimi durumu ön lisans ve üstü lehine $p < 0,01$ düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır ($p > 0,05$).

Çizelge 4.93. Öğrencilerin Sosyal İzolasyon Alt Boyut Puanlarının Babanın Eğitim Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	<i>f</i> , \bar{x} ve <i>ss</i>			ANOVA					
		<i>N</i>	\bar{X}	<i>ss</i>	Var. K.	<i>KT</i>	<i>sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Sosyal İzolasyon	İlkokul	192	3,74	1,02	G. Arası	10,60	3	3,53	3,44	0,016
	Ortaokul	172	3,45	1,08						
	Lise	203	3,60	1,02	Toplam	807,06	778			
	Ön lisans ve üstü	212	3,74	0,93						
	Toplam	779	3,64	1,01						

Çizelge 4.93.'de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal izolasyon alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların babasını eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($F=3,44$; $p<0,05$). . Bu amaçla yapılan LSD testi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 4.94. Öğrencilerin Sosyal İzolasyon Alt Boyut Puanlarının Babanın Hangi Eğitim Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-hoc LSD Testi

Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
İlkokul	Ortaokul	0,29	0,10	0,006
	Lise	0,14	0,10	0,167
	Ön lisans ve üstü	0,01	0,10	0,989
Ortaokul	İlkokul	-0,29	0,10	0,006
	Lise	-0,15	0,10	0,154
	Ön lisans ve üstü	-0,29	0,10	0,005
Lise	İlkokul	-0,14	0,10	0,167
	Ortaokul	0,15	0,10	0,154
	Ön lisans ve üstü	-0,14	0,09	0,160
Ön lisans ve üstü	İlkokul	-0,01	0,10	0,989
	Ortaokul	0,29	0,10	0,005
	Lise	-0,14	0,09	0,160

Çizelge 4.94'de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal izolasyon alt boyut ölçeğinin aldıkları puanlarının babasının eğitim durumu değişkenine göre hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonucunda söz konusu farklılığın, babasının eğitim durumu ortaokul olan öğrenciler ile babasının eğitim durumu ilkokul ve ön lisans ve üstü olan öğrenciler arasında babasının eğitimi durumu ortaokul lehine $p<0,01$ düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Çizelge 4.95. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Babanın Eğitim Durumuna Göre Farklaşıp Farklaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	f, \bar{x} ve ss			ANOVA					
		N	\bar{X}	ss	Var. K.	KT	sd	KO	F	p
Toplam Puan	İlkokul	192	3,24	0,58	G. Arası	4,10	3	1,36		
	Ortaokul	172	3,05	0,52	G. İçi	231,67	775	0,30		
	Lise	203	3,20	0,54	Toplam	235,77	778		4,57	0,003
	Ön lisans ve üstü	212	3,23	0,52						
	Toplam	779	3,18	0,55						

Çizelge 4.95.'de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal medya tutum toplam ölçeğinin aldıkları puanların babasının eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($F=4,57; p<0,01$). Bu sonucun ardından farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlere geçilmiştir. Bu amaçla yapılan LSD testi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 4.96. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Babanın Hangi Eğitim Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-hoc LSD Testi

Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
İlkokul	Ortaokul	0,186	0,057	0,001
	Lise	0,042	0,055	0,255
	Ön lisans ve üstü	0,004	0,054	0,876
Ortaokul	İlkokul	-0,186	0,057	0,001
	Lise	-0,143	0,056	0,021
	Ön lisans ve üstü	-0,181	0,056	0,001
Lise	İlkokul	-0,042	0,055	0,255
	Ortaokul	0,143	0,056	0,021
	Ön lisans ve üstü	-0,037	0,053	0,313
Ön lisans ve üstü	İlkokul	-0,004	0,054	0,876
	Ortaokul	0,181	0,056	0,001
	Lise	0,037	0,053	0,313

Çizelge 4.96'da görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal medya tutum toplam ölçeğinin aldıkları puanların babasının eğitim durumu değişkenine göre hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan LSD testi

sonucunda söz konusu farklılığın, babasının eğitim durumu ortaokul olan öğrenciler ile babasının eğitim durumu ilkokul, lise ve ön lisans ve üstü olan öğrenciler arasında annesinin eğitimi durumu ortaokul lehine $p<0,01$ düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Çizelge 4.97. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Alt Boyut Puanlarının Sosyal Medya Sitesine Üye Olmaya Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin t Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{X}	ss	s _h	t Testi		
						t	sd	p
Sosyal Yetkinlik	Evet	689	2,73	0,99	0,04	3,40	777	0,001
	Hayır	90	2,35	1,13	0,12			

Çizelge 4.97’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal yetkinlik alt boyut puanlarının sosyal medya sitesine üye olma değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($t=3,40$; $p<0,01$). Öğrencilerin ortalama puanlarına bakıldığında, bir sosyal medya sitesine üye olan öğrencilerin sosyal yetkinlik düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çizelge 4.98. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyut Puanlarının Sosyal Medya Sitesine Üye Olmaya Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin t Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{X}	ss	s _h	t Testi		
						t	sd	p
Paylaşım İhtiyacı	Evet	689	3,61	0,85	0,03	7,81	777	0,000
	Hayır	90	2,85	0,99	0,10			

Çizelge 4.98’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin paylaşım ihtiyacı alt boyut puanlarının sosyal medya sitesine üye olma değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($t=7,81$; $p<0,001$). Öğrencilerin ortalama puanlarına bakıldığında, bir sosyal medya sitesine üye olan öğrencilerin paylaşım ihtiyacı düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çizelge 4.99. Öğrencilerin Öğretmenlerle İlişki Alt Boyut Puanlarının Sosyal Medya Sitesine Üye Olmaya Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin *t* Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{X}	ss	s_h	t Testi		
						t	sd	p
Öğretmenlerle İlişki	Evet	689	2,37	1,20	0,05	-0,01	777	0,992
	Hayır	90	2,38	1,21	0,13			

Çizelge 4.99’da görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin öğretmenlerle ilişki alt boyut puanlarının sosyal medya sitesine üye olma değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=-0,01$; $p>0,05$).

Çizelge 4.100. Öğrencilerin Sosyal İzolasyon Alt Boyut Puanlarının Sosyal Medya Sitesine Üye Olmaya Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin *t* Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{X}	ss	s_h	t Testi		
						t	sd	p
Sosyal İzolasyon	Evet	689	3,66	1,01	0,04	1,19	777	0,234
	Hayır	90	3,52	1,13	0,12			

Çizelge 4.100’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal izolasyon alt boyut puanlarının sosyal medya sitesine üye olma değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=1,19$; $p>0,05$).

Çizelge 4.101. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Sosyal Medya Sitesine Üye Olmaya Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin *t* Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{X}	ss	s_h	t Testi		
						t	sd	p
Toplam Puanı	Evet	689	3,23	0,55	0,02	6,55	777	0,000
	Hayır	90	2,84	0,64	0,07			

Çizelge 4.101’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal medya tutum toplam ölçek puanlarının sosyal medya sitesine üye olma değişkenine göre anlamlı

bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($t=6,55; p<0,001$). Öğrencilerin ortalama puanlarına bakıldığında, bir sosyal medya sitesine üye olan öğrencilerin sosyal medya tutum toplam düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çizelge 4.102. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Alt Boyut Puanlarının Sosyal Medyayı Kullanma Sıklığına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Kruskal-Wallis Testi

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	x^2	sd	p
Sosyal Yetkinlik	Her gün bir kereden fazla	429	427,58	27,77	5	0,000
	Her gün bir kere	184	341,57			
	Haftada bir kereden fazla	65	368,61			
	Haftada bir kere	50	330,01			
	Ayda bir kereden fazla	12	337,83			
	Ayda bir kere	39	333,77			
	Toplam	779				

Çizelge 4.102’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal yetkinlik alt boyutu puanlarının sosyal medyayı kullanma sıklığına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H testi sonucunda, grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($x^2=27,77; p<0,001$). Bu işlemin ardından Kruskal Wallis-H sonrası belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniklerine geçilmiştir. Bu amaçla kullanılan özel bir test tekniği bulunmadığından ikili karşılaştırmalarda tercih edilen Mann Whitney-U uygulanmış ve elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 4.103. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Alt Boyut Puanlarının Sosyal Medyayı Kullanma Sıklığının Hangi Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Mann-Whitney U Testi

Gruplar	Her gün bir kereden fazla	Her gün bir kere	Haftada bir kereden fazla	Haftada bir kere	Ayda bir kereden fazla	Ayda bir kere
Her gün bir kereden fazla	$SO=427,58$	$p<0,05$	$p<0,05$	$p<0,001$	$p<0,001$	$p<0,001$
Her gün bir kere		$SO=341,57$	$p>0,05$	$p>0,05$	$p>0,05$	$p>0,05$
Haftada bir kereden fazla			$SO=368,61$	$p>0,05$	$p>0,05$	$p>0,05$
Haftada bir kere				$SO=330,01$	$p>0,05$	$p>0,05$
Ayda bir kereden fazla					$SO=337,83$	$p>0,05$
Ayda bir kere						$SO=333,77$

Çizelge 4.103’de görüldüğü gibi, sosyal yetkinlik olma alt boyutu puanlarının sosyal medya kullanma sıklığı değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan Mann Whitney U testi sonucunda söz konusu farklılığın her gün bir kereden fazla sosyal medya kullananlar ile diğer tüm kullanma sıklıklarına göre istatistiksel olarak anlamlı olarak farklılaşmıştır ($p<0,05$). Dolayısıyla interneti çok sık kullanma sıklığı sosyal yetkinlik puanını artırdığını görülmüştür. Diğer grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Çizelge 4.104. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyut Puanlarının Sosyal Medyayı Kullanma Sıklığına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Kruskal-Wallis Testi

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	x^2	sd	p
Paylaşım İhtiyacı	Her gün bir kereden fazla	429	444,84	68,47	5	0,000
	Her gün bir kere	184	356,87			
	Haftada bir kereden fazla	65	317,98			
	Haftada bir kere	50	264,53			
	Ayda bir kereden fazla	12	300,13			
	Ayda bir kere	39	251,65			
	Toplam	779				

Çizelge 4.104’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin paylaşım ihtiyacı alt boyutu puanlarının sosyal medyayı kullanma sıklığına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H testi sonucunda, grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur

($\chi^2=68,47$; $p<0,001$). Bu işlemin ardından Kruskal Wallis-H sonrası belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniklerine geçilmiştir. Bu amaçla kullanılan özel bir test tekniği bulunmadığından ikili karşılaştırmalarda tercih edilen Mann Whitney-U uygulanmış ve elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 4.105. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyut Puanlarının Sosyal Medyayı Kullanma Sıklığının Hangi Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Mann-Whitney U Testi

Gruplar	Her gün bir kereden fazla	Her gün bir kere	Haftada bir kereden fazla	Haftada bir kere	Ayda bir kereden fazla	Ayda bir kere
Her gün bir kereden fazla	$SO=444,84$	$p<0,05$	$p<0,001$	$p<0,001$	$p<0,001$	$p<0,001$
Her gün bir kere		$SO=356,87$	$p>0,05$	$p<0,05$	$p>0,05$	$p>0,05$
Haftada bir kereden fazla			$SO=317,98$	$p>0,05$	$p>0,05$	$p>0,05$
Haftada bir kere				$SO=264,53$	$p>0,05$	$p>0,05$
Ayda bir kereden fazla					$SO=300,13$	$p>0,05$
Ayda bir kere						$SO=251,65$

Çizelge 4.105’de görüldüğü gibi, paylaşım ihtiyacı alt boyutu puanlarının sosyal medya kullanma sıklığı değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan Mann Whitney U testi sonucunda söz konusu farklılığın her gün bir kereden fazla sosyal medya kullananlar ile diğer tüm kullanma sıklıklarına göre istatistiksel olarak anlamlı olarak farklılaşmıştır ($p<0,05$). Dolayısıyla interneti çok sık kullanma sıklığı paylaşım ihtiyacını artırdığını görülmüştür. Diğer grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Çizelge 4.106. Öğrencilerin Öğretmenlerle İlişki Alt Boyut Puanlarının Sosyal Medyayı Kullanma Sıklığına Göre Farklaşıp Farklaşmadığına İlişkin Kruskal-Wallis Testi

Puan	Gruplar	<i>N</i>	$\bar{x}_{sıra}$	x^2	<i>sd</i>	<i>p</i>
Öğretmenlerle İlişki	Her gün bir kereden fazla	429	379,43	5,58	5	0,348
	Her gün bir kere	184	397,52			
	Haftada bir kereden fazla	65	404,92			
	Haftada bir kere	50	447,30			
	Ayda bir kereden fazla	12	421,04			
	Ayda bir kere	39	362,85			
	Toplam	779				

Çizelge 4.106'da görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin, öğretmenlerle ilişki alt boyutu puanlarının sosyal medyayı kullanma sıklıklarına bağlı olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı bulunmuştur ($x^2=5,58$; $p>0,05$).

Çizelge 4.107. Öğrencilerin Sosyal İzolasyon Alt Boyut Puanlarının Sosyal Medyayı Kullanma Sıklığına Göre Farklaşıp Farklaşmadığına İlişkin Kruskal-Wallis Testi

Puan	Gruplar	<i>N</i>	$\bar{x}_{sıra}$	x^2	<i>sd</i>	<i>p</i>
Sosyal İzolasyon	Her gün bir kereden fazla	429	378,30	6,60	5	0,252
	Her gün bir kere	184	421,53			
	Haftada bir kereden fazla	65	405,88			
	Haftada bir kere	50	388,55			
	Ayda bir kereden fazla	12	324,42			
	Ayda bir kere	39	365,55			
	Toplam	779				

Çizelge 4.107'de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal izolasyon alt boyutu puanlarının sosyal medyayı kullanma sıklıklarına bağlı olarak arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır. ($x^2=6,60$; $p>0,05$).

Çizelge 4.108. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Sosyal Medyayı Kullanma Sıklığına Göre Farklaşp Farklaşmadığına İlişkin Kruskal-Wallis Testi

Puan	Gruplar	<i>N</i>	$\bar{x}_{sıra}$	x^2	<i>sd</i>	<i>p</i>
Toplam Puan	Her gün bir kereden fazla	429	424,10	29,51	5	0,000
	Her gün bir kere	184	370,78			
	Haftada bir kereden fazla	65	364,12			
	Haftada bir kere	50	299,09			
	Ayda bir kereden fazla	12	300,13			
	Ayda bir kere	39	292,96			
	Toplam	779				

Çizelge 4.108’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal medya tutum toplam ölçek puanlarının sosyal medyayı kullanma sıklığına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H testi sonucunda, grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($x^2=29,51$; $p<0,001$). Bu işlemin ardından Kruskal Wallis-H sonrası belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniklerine geçilmiştir. Bu amaçla kullanılan özel bir test tekniği bulunmadığından ikili karşılaştırmalarda tercih edilen Mann Whitney-U uygulanmış ve elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 4.109. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Sosyal Medyayı Kullanma Sıklığının Hangi Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Mann-Whitney U Testi

Gruplar	Her gün bir kereden fazla	Her gün bir kere	Haftada bir kereden fazla	Haftada bir kere	Ayda bir kereden fazla	Ayda bir kere
Her gün bir kereden fazla	<i>SO</i> =424,10	$p<0,05$	$p<0,05$	$p<0,001$	$p<0,001$	$p<0,001$
Her gün bir kere		<i>SO</i> =370,78	$p>0,05$	$p<0,05$	$p>0,05$	$p<0,001$
Haftada bir kereden fazla			<i>SO</i> =364,12	$p>0,05$	$p>0,05$	$p<0,05$
Haftada bir kere				<i>SO</i> =299,09	$p>0,05$	$p>0,05$
Ayda bir kereden fazla					<i>SO</i> =300,13	$p>0,05$
Ayda bir kere						<i>SO</i> =292,96

Çizelge 4.109’da görüldüğü gibi, sosyal medya tutum toplam ölçek puanlarının sosyal medya kullanma sıklığı değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek

üzere yapılan Mann Whitney U testi sonucunda söz konusu farklılığın her gün bir kereden fazla sosyal medya kullananlar ile diğer tüm kullanma sıklıklarına göre istatistiksel olarak anlamlı olarak farklılaşmıştır ($p < 0,05$). Diğer yandan her gün bir kere kullananlar ile ayda bir kere internet kullanma sıklığı olan öğrenciler arasındaki fark da anlamlı bulunmuştur ($p < 0,05$). Dolayısıyla interneti çok sık kullanma sıklığı paylaşım ihtiyacını artırdığını görülmüştür. Diğer grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p > 0,05$).

Çizelge 4.110. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Alt Boyutu Puanlarının İnternete Daha Çok Girilen Yere Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Kruskal-Wallis Testi

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	x^2	sd	p
Sosyal Yetkinlik	Ev	719	384,66	7,96	3	0,047
	Okul	23	495,87			
	Arkadaş evi	18	382,81			
	İnternet cafe	19	470,55			
	Toplam	779				

Çizelge 4.110’da görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal yetkinlik alt boyutu puanlarının internete daha çok girilen yere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H testi sonucunda, grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($x^2=7,96$; $p < 0,05$). Bu işlemin ardından Kruskal Wallis-H sonrası belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniklerine geçilmiştir. Bu amaçla kullanılan özel bir test tekniği bulunmadığından ikili karşılaştırmalarda tercih edilen Mann Whitney-U uygulanmış ve elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 4.111. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Alt Boyutu Puanlarının İnternete Daha Çok Girilen Yere Göre Hangi Gruplar Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Mann-Whitney U Testi

Gruplar	Ev	Okul	Arkadaş evi	İnternet cafe
Ev	SO=384,66	p<0,05	p>0,05	p<0,05
Okul		SO=495,87	p<0,05	p>0,05
Arkadaş evi			SO=382,81	p<0,05
İnternet cafe				SO=470,55

Çizelge 4.111’de görüldüğü gibi, sosyal yetkinlik alt boyutu puanlarının internete daha çok girilen yer değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan Mann Whitney U testi sonucunda söz konusu farklılığın okul internete bağlananlar ile ev ve arkadaş evinden bağlananlar arasında istatistiksel olarak anlamlı olarak farklılaşmıştır ($p < 0,05$). Ayrıca internet kafeden bağlanan öğrenciler ile ev ve arkadaş evinden bağlananlar arasında istatistiksel olarak anlamlı olarak farklılaşmıştır ($p < 0,05$). Dolayısıyla internete okul ve internet kafeden bağlanan öğrencilerin sosyal yetkinlik olasılığının da arttığını görülmüştür. Diğer grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p > 0,05$).

Çizelge 4.112. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyutu Puanlarının İnternete Daha Çok Girilen Yere Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Kruskal-Wallis Testi

Puan	Gruplar	<i>N</i>	$\bar{x}_{sıra}$	x^2	<i>sd</i>	<i>P</i>
Paylaşım İhtiyacı	Ev	719	390,40	2,10	3	0,550
	Okul	23	435,76			
	Arkadaş evi	18	337,25			
	İnternet cafe	19	369,29			
	Toplam	779				

Çizelge 4.112’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin paylaşım ihtiyacı alt boyutu puanlarının internete daha çok girilen yere bağlı olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı bulunmamıştır ($x^2 = 2,10$; $p > 0,05$).

Çizelge 4.113. Öğrencilerin Öğretmenlerle İlişki Alt Boyutu Puanlarının İnternete Daha Çok Girilen Yere Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Kruskal-Wallis Testi

Puan	Gruplar	<i>N</i>	$\bar{x}_{sıra}$	x^2	<i>sd</i>	<i>P</i>
Öğretmenlerle İlişki	Ev	719	386,39	5,13	3	0,162
	Okul	23	375,39			
	Arkadaş evi	18	484,28			
	İnternet cafe	19	455,03			
	Total	779				

Çizelge 4.113’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin, öğretmenlerle ilişki alt boyutu puanlarının internete daha çok girilen yere bağlı olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı bulunmamıştır ($x^2 = 5,13$; $p > 0,05$).

Çizelge 4.114. Öğrencilerin Sosyal İzolasyon Alt Boyutu Puanlarının İnternete Daha Çok Girilen Yere Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Kruskal-Wallis Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{X} sıra	X^2	sd	p
Sosyal İzolasyon	Ev	719	391,18			
	Okul	23	354,02			
	Arkadaş evi	18	407,19	0,82	3	0,843
	İnternet cafe	19	372,66			
	Toplam	779				

Çizelge 4.114’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin, sosyal izolasyon alt boyutu puanlarının internete daha çok girilen yere bağlı olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı bulunmamıştır ($x^2=0,82$; $p>0,05$).

Çizelge 4.115. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının İnternete Daha Çok Girilen Yere Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Kruskal-Wallis Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{x} sıra	x^2	sd	p
Toplam Puan	Ev	719	386,79			
	Okul	23	435,43			
	Arkadaş evi	18	397,31	2,44	3	0,485
	İnternet cafe	19	449,55			
	Toplam	779				

Çizelge 4.115’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin, sosyal medya tutum ölçeği toplam puanlarının internete daha çok girilen yere bağlı olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı bulunmamıştır ($x^2=2,44$; $p>0,05$).

Çizelge 4.116. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Alt Boyutu Puanlarının Ebeveynlerinin İnternette Diğer İnsanlara Nasıl Davranılması Gerektiği ile İlgili Konuşma Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin t Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{X}	ss	s_h	t Testi		
						t	sd	p
Sosyal Yetkinlik	Evet	520	2,74	1,01	0,05	1,92	777	0,054
	Hayır	259	2,59	1,03	0,06			

Çizelge 4.116’da görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin, sosyal yetkinlik alt boyutu puanlarının ebeveynlerinin internette diğer insanlara nasıl davranılması gerektiği ile ilgili konuşması değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek

amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=1,92$; $p>0,05$).

Çizelge 4.117. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyutu Puanlarının Ebeveynlerinin İnternette Diğer İnsanlara Nasıl Davranılması Gerektiği ile İlgili Konuşma Durumuna Göre Farklaşp Farklaşmadığına İlişkin t Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{X}	ss	s_h	t Testi		
						t	sd	p
Paylaşım İhtiyacı	Evet	520	3,57	0,90	0,04	1,98	777	0,065
	Hayır	259	3,55	0,92	0,06			

Çizelge 4.117’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin, paylaşım ihtiyacı alt boyutu puanlarının ebeveynlerinin internette diğer insanlara nasıl davranılması gerektiği ile ilgili konuşması değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=1,98$; $p>0,05$).

Çizelge 4.118. Öğrencilerin Öğretmenlerle İlişki Alt Boyutu Puanlarının Ebeveynlerinin İnternette Diğer İnsanlara Nasıl Davranılması Gerektiği ile İlgili Konuşma Durumuna Göre Farklaşp Farklaşmadığına İlişkin t Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{X}	ss	s_h	t Testi		
						t	sd	p
Öğretmenlerle İlişki	Evet	520	2,37	1,19	0,05	0,03	777	0,973
	Hayır	259	2,37	1,20	0,08			

Çizelge 4.118’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin, öğretmenler ilişkisi alt boyutu puanlarının ebeveynlerinin internette diğer insanlara nasıl davranılması gerektiği ile ilgili konuşması değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=0,03$; $p>0,05$).

Çizelge 4.119. Öğrencilerin Sosyal İzolasyon Alt Boyutu Puanlarının Ebeveynlerinin İnternette Diğer İnsanlara Nasıl Davranılması Gerektiği ile İlgili Konuşma Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin *t* Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{X}	ss	s _h	t Testi		
						t	sd	p
Sosyal İzolasyon	Evet	520	3,63	1,01	0,05	-0,56	777	0,578
	Hayır	259	3,67	1,03	0,07			

Çizelge 4.119’da görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin, sosyal izolasyon alt boyutu puanlarının ebeveynlerinin internette diğer insanlara nasıl davranılması gerektiği ile ilgili konuşması değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=-0,56$; $p>0,05$).

Çizelge 4.120. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Ebeveynlerinin İnternette Diğer İnsanlara Nasıl Davranılması Gerektiği ile İlgili Konuşma Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin *t* Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{X}	ss	s _h	t Testi		
						t	sd	p
Toplam Puan	Evet	520	3,21	0,55	0,02	1,78	777	0,074
	Hayır	259	3,13	0,54	0,03			

Çizelge 4.120’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin, sosyal medya tutum toplam ölçeği puanlarının ebeveynlerinin internette diğer insanlara nasıl davranılması gerektiği ile ilgili konuşması değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=1,78$; $p>0,05$).

Çizelge 4.121. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Alt Boyutu Puanlarının Ebeveynlerin İnternette Yapılana Bakma Sıklığına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	<i>f</i> , \bar{x} ve <i>ss</i>				ANOVA						
		Değerleri				KT	sd	KO	F	p		
		N	\bar{X}	ss	Var. K.							
Sosyal Yetkinlik	Sık sık	149	2,79	1,01	G. Arası	6,35	2	2,17	2,07	0,105		
	Bazen	397	2,73	0,98							G. İçi	
	Hiçbir zaman	233	2,55	1,07								Toplam
	Toplam	779	2,69	1,01								

Çizelge 4.121.'de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal yetkinlik alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların ebeveynlerinin ne sıklıkta internette ne yapıldığına bakmasına değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($F=2,07$; $p>0,05$).

Çizelge 4.122. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyutu Puanlarının Ebeveynlerin İnternette Yapılana Bakma Sıklığına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	<i>f</i> , \bar{x} ve <i>ss</i> Değerleri				ANOVA				
		<i>N</i>	\bar{X}	<i>ss</i>	Var. K.	<i>KT</i>	<i>sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Paylaşım İhtiyacı	Sık sık	149	3,55	0,85	G. Arası	3,49	2	1,74		
	Bazen	397	3,57	0,86	G. İçi	631,95	776	0,81	2,14	0,117
	Hiçbir zaman	233	3,42	0,98	Toplam	635,45	778			
	Toplam	779	3,52	0,90						

Çizelge 4.122.'de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin paylaşım ihtiyacı alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların ebeveynlerinin ne sıklıkta internette ne yapıldığına bakmasına değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($F=2,14$; $p>0,05$).

Çizelge 4.123. Öğrencilerin Öğretmenlerle İlişki Alt Boyutu Puanlarının Ebeveynlerin İnternette Yapılana Bakma Sıklığına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	<i>f</i> , \bar{x} ve <i>ss</i> Değerleri				ANOVA				
		<i>N</i>	\bar{X}	<i>ss</i>	Var. K.	<i>KT</i>	<i>sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Öğretmenlerle İlişki	Sık sık	149	2,51	1,18	G. Arası	5,39	2	2,69		
	Bazen	397	2,38	1,17	G. İçi	1103,50	776	1,42	1,89	0,151
	Hiçbir zaman	233	2,27	1,22	Toplam	1108,89	778			
	Toplam	779	2,37	1,19						

Çizelge 4.123.'de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin öğretmenlerle ilişki alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların ebeveynlerinin ne sıklıkta internette ne yapıldığına bakmasına değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini

belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($F=1,89; p>0,05$).

Çizelge 4.124. Öğrencilerin Sosyal İzolasyon Alt Boyutu Puanlarının Ebeveynlerin İnternette Yapılana Bakma Sıklığına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	<i>f</i> , \bar{x} ve <i>ss</i>			ANOVA					
		<i>N</i>	\bar{X}	<i>ss</i>	Var. K.	<i>KT</i>	<i>sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Sosyal İzolasyon	Sık sık	149	3,52	1,07	G. Arası	2,92	2	1,46	1,41	0,245
	Bazen	397	3,66	0,97						
	Hiçbir zaman	233	3,69	1,04	Toplam	807,06	778			
	Toplam	779	3,64	1,01						

Çizelge 4.124.'de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal izolasyon alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların ebeveynlerinin ne sıklıkta internette ne yapıldığına bakmasına değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($F=1,41; p>0,05$).

Çizelge 4.125. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Ebeveynlerin İnternette Yapılana Bakma Sıklığına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Sıklık	<i>f</i> , \bar{x} ve <i>ss</i> Değ.			ANOVA					
		<i>N</i>	\bar{X}	<i>ss</i>	Var. K.	<i>KT</i>	<i>sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Toplam Puan	Sık sık	149	3,22	0,55	G. Arası	1,31	2	0,65	2,16	0,115
	Bazen	397	3,21	0,53						
	Hiçbir zaman	233	3,12	0,57	Toplam	235,77	778			
	Toplam	779	3,18	0,55						

Çizelge 4.125.'de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal medya tutum toplam ölçeğinin aldıkları puanların ebeveynlerinin ne sıklıkta internette ne yapıldığına bakmasına değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($F=2,16; p>0,05$).

Çizelge 4.126. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Alt Boyutu Puanlarının Sosyal Medya Sitelerine Üyelikte Gerçek veya Takma Ad Kullanmaya Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin *t* Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{X}	ss	s _h	t Testi		
						t	sd	p
Sosyal Yetkinlik	Gerçek ad	681	2,67	1,01	0,04	-1,08	777	0,279
	Takma ad	98	2,79	1,08	0,10			

Çizelge 4.126’da görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal yetkinlik alt boyut ölçeğinin aldıkları puanlarının sosyal medya sitelerine üyelikte gerçek veya takma ad kullanma değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=-1,08$; $p>0,05$).

Çizelge 4.127. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyutu Puanlarının Sosyal Medya Sitelerine Üyelikte Gerçek veya Takma Ad Kullanmaya Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin *t* Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{X}	ss	s _h	t Testi		
						t	sd	p
Paylaşım İhtiyacı	Gerçek ad	681	3,53	0,88	0,03	0,71	777	0,472
	Takma ad	98	3,46	1,01	0,10			

Çizelge 4.127’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin paylaşım ihtiyacı alt boyut ölçeğinin aldıkları puanlarının sosyal medya sitelerine üyelikte gerçek veya takma ad kullanma değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=0,71$; $p>0,05$).

Çizelge 4.128. Öğrencilerin Öğretmenlerle İlişki Alt Boyutu Puanlarının Sosyal Medya Sitelerine Üyelikte Gerçek veya Takma Ad Kullanmaya Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin *t* Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{X}	ss	s _h	t Testi		
						t	sd	p
Öğretmenlerle İlişki	Gerçek ad	681	2,37	1,18	0,04	0,33	777	0,476
	Takma ad	98	2,33	1,28	0,12			

Çizelge 4.128’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin öğretmenler ilişki alt boyut ölçeğinin aldıkları puanlarının sosyal medya sitelerine üyelikte gerçek veya

takma ad kullanma değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=0,33$; $p>0,05$).

Çizelge 4.129. Öğrencilerin Sosyal İzolasyon Alt Boyutu Puanlarının Sosyal Medya Sitelerine Üyelikte Gerçek veya Takma Ad Kullanmaya Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin t Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{X}	ss	sh	t Testi		
						t	sd	p
Sosyal İzolasyon	Gerçek ad	681	3,67	1,01	0,03	1,82	777	0,069
	Takma ad	98	3,47	1,04	0,10			

Çizelge 4.129’da görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal izolasyon alt boyut ölçeğinin aldıkları puanlarının sosyal medya sitelerine üyelikte gerçek veya takma ad kullanma değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=1,82$; $p>0,05$).

Çizelge 4.130. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Sosyal Medya Sitelerine Üyelikte Gerçek veya Takma Ad Kullanmaya Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin t Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{X}	ss	sh	t Testi		
						t	sd	p
Toplam Puanı	Gerçek ad	681	3,19	0,54	0,02	0,68	777	0,495
	Takma ad	98	3,15	0,57	0,06			

Çizelge 4.130’da görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal medya tutum toplam ölçeğinin aldıkları puanlarının sosyal medya sitelerine üyelikte gerçek veya takma ad kullanma değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=0,68$; $p>0,05$).

Çizelge 4.131. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Alt Boyutu Puanlarının İnterneti Daha Çok Kullanma Amacına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	<i>f</i> , \bar{x} ve <i>ss</i>				ANOVA				
		<i>N</i>	\bar{x}	<i>ss</i>	Var. K.	<i>KT</i>	<i>sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Sosyal Yetkinlik	Oyun	179	2,83	0,99	G. Arası	52,46	5	10,49		
	Tanışma	86	3,21	0,92	G. İçi	756,52	773	0,979		
	Araştırma ve ödev	159	2,32	1,06	Toplam	808,98	778			
	Öğrenmek ve sörf	110	2,51	1,01					10,72	0,000
	Okul ark. İletişim	152	2,74	0,96						
	Diğer	93	2,68	0,90						
	Toplam	779	2,69	1,01						

Çizelge 4.131.'de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal yetkinlik alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların interneti ne amaçla kullanma değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($F=10,72$; $p<0,001$). Bu sonucun ardından farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlere geçilmiştir. Bu amaçla yapılan LSD testi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 4.132. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Alt Boyutu Puanlarının İnterneti Daha Çok Kullanma Amacı Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-hoc LSD Testi

Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	<i>p</i>
Oyun	Sosyal sitelerde insanlarla tanışma	-0,36	0,13	0,007
	Araştırma ve ödev	0,55	0,11	0,000
	Yeni şeyler öğrenmek ve sörf	0,33	0,12	0,007
	Okul arkadaşlarıyla iletişim kurma	0,06	0,11	0,577
	Diğer	0,16	0,12	0,209
Sosyal sitelerde insanlarla tanışma	Oyun	0,36	0,13	0,007
	Araştırma ve ödev	0,91	0,13	0,000
	Yeni şeyler öğrenmek ve sörf	0,69	0,14	0,000
	Okul arkadaşlarıyla iletişim kurma	0,42	0,13	0,002
	Diğer	0,52	0,15	0,001
Araştırma ve ödev	Oyun	-0,55	0,11	0,000
	Sosyal sitelerde insanlarla tanışma	-0,91	0,13	0,000
	Yeni şeyler öğrenmek ve sörf	-0,21	0,12	0,084
	Okul arkadaşlarıyla iletişim kurma	-0,48	0,11	0,000
	Diğer	-0,38	0,13	0,003
Yeni şeyler öğrenmek ve sörf	Oyun	-0,33	0,12	0,007
	Sosyal sitelerde insanlarla tanışma	-0,69	0,14	0,000
	Araştırma ve ödev	0,21	0,12	0,084
	Okul arkadaşlarıyla iletişim kurma	-0,27	0,12	0,032
	Diğer	-0,17	0,14	0,228
Okul arkadaşlarıyla iletişim kurma	Oyun	-0,06	0,11	0,577
	Sosyal sitelerde insanlarla tanışma	-0,42	0,13	0,002
	Araştırma ve ödev	0,48	0,11	0,000
	Yeni şeyler öğrenmek ve sörf	0,27	0,12	0,032
	Diğer	0,10	0,13	0,451
Diğer	Oyun	-0,16	0,12	0,209
	Sosyal sitelerde insanlarla tanışma	-0,52	0,15	0,001
	Araştırma ve ödev	0,38	0,13	0,003
	Yeni şeyler öğrenmek ve sörf	0,17	0,14	0,228
	Okul arkadaşlarıyla iletişim kurma	-0,10	0,13	0,451

Çizelge 4.132’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal yetkinlik alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların interneti kullanma amacı değişkenine göre hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonucunda söz konusu farklılığın, sosyal siteleri tanışma amaçlı kullananlar ile oyun, araştırma ve ödev, yeni şeyler öğrenmek ve okul arkadaşları ile iletişim kurma arasında sosyal siteleri tanışma amaçlı kullanan lehine $p < 0,01$ düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır.

Ayrıca araştırma ve ödev amaçlı kullananlar ile oyun ve okul arkadaşları ile iletişim kurma arasında araştırma ve ödev amaçlı kullanan lehine $p<0,01$ düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Çizelge 4.133. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyutu Puanlarının İnterneti Daha Çok Kullanma Amacına Göre Farklaşp Farklaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	<i>f</i> , \bar{x} ve <i>ss</i>			ANOVA					
		<i>N</i>	\bar{X}	<i>ss</i>	Var. K.	<i>KT</i>	<i>sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Paylaşım İhtiyacı	Oyun	179	2,38	1,21	G. Arası	37,74	5	6,94		
	Tanışma	86	2,33	1,18	G. İçi	600,72	773	0,77		
	Araştırma ve ödev	159	2,46	1,23	Toplam	635,45	778		8,94	0,000
	Öğrenmek ve sörf	110	2,18	1,13						
	Okul ark. iletişim	152	2,54	1,20						
	Diğer	93	2,17	1,10						
	Toplam	779	2,37	1,19						

Çizelge 4.133.'de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin paylaşım ihtiyacı alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların interneti ne amaçla kullanma değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($F=8,94$; $p<0,001$). Bu sonucun ardından farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlere geçilmiştir. Bu amaçla yapılan LSD testi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 4.134. Öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı Alt Boyutu Puanlarının İnterneti Daha Çok Kullanma Amacı Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-hoc LSD Testi

Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	<i>p</i>
Oyun	Sosyal sitelerde insanlarla tanışma	-0,25	0,11	0,035
	Araştırma ve ödev	0,45	0,09	0,000
	Yeni şeyler öğrenmek ve sörf	0,20	0,11	0,059
	Okul arkadaşlarıyla iletişim kurma	-0,05	0,10	0,561
	Diğer	0,02	0,11	0,833
Sosyal sitelerde insanlarla tanışma	Oyun	0,25	0,11	0,035
	Araştırma ve ödev	0,70	0,12	0,000
	Yeni şeyler öğrenmek ve sörf	0,45	0,13	0,000
	Okul arkadaşlarıyla iletişim kurma	0,19	0,12	0,115
	Diğer	0,27	0,13	0,042
Araştırma ve ödev	Oyun	-0,45	0,09	0,000
	Sosyal sitelerde insanlarla tanışma	-0,70	0,12	0,000
	Yeni şeyler öğrenmek ve sörf	-0,25	0,11	0,026
	Okul arkadaşlarıyla iletişim kurma	-0,51	0,10	0,000
	Diğer	-0,43	0,11	0,000
Yeni şeyler öğrenmek ve sörf	Oyun	-0,20	0,11	0,059
	Sosyal sitelerde insanlarla tanışma	-0,45	0,13	0,000
	Araştırma ve ödev	0,25	0,11	0,026
	Okul arkadaşlarıyla iletişim kurma	-0,26	0,11	0,019
	Diğer	-0,18	0,12	0,151
Okul arkadaşlarıyla iletişim kurma	Oyun	0,05	0,10	0,561
	Sosyal sitelerde insanlarla tanışma	-0,19	0,12	0,115
	Araştırma ve ödev	0,51	0,10	0,000
	Yeni şeyler öğrenmek ve sörf	0,26	0,11	0,019
	Diğer	0,08	0,11	0,489
Diğer	Oyun	-0,02	0,11	0,833
	Sosyal sitelerde insanlarla tanışma	-0,27	0,13	0,042
	Araştırma ve ödev	0,43	0,11	0,000
	Yeni şeyler öğrenmek ve sörf	0,18	0,12	0,151
	Okul arkadaşlarıyla iletişim kurma	-0,08	0,11	0,489

Çizelge 4.134’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin paylaşım ihtiyacı alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların interneti kullanma amacı değişkenine göre hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonucunda söz konusu farklılığın, sosyal siteleri tanışma amaçlı kullananlar ile oyun, araştırma - ödev ve yeni şeyler öğrenmek arasında sosyal siteleri tanışma amaçlı kullanan lehine $p < 0,01$ düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Ayrıca araştırma ve ödev amaçlı kullananlar ile oyun, yeni şeyler öğrenmek ve okul arkadaşları ile iletişim kurma arasında

araştırma ve ödev amaçlı kullanan lehine $p < 0,01$ düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır ($p > 0,05$).

Çizelge 4.135. Öğrencilerin Öğretmenlerle İlişki Alt Boyutu Puanlarının İnterneti Daha Çok Kullanma Amacına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	f, \bar{x} ve ss				ANOVA				
		N	\bar{X}	ss	Var. K.	KT	sd	KO	F	p
Öğretmenlerle İlişki	Oyun	179	2,38	1,21	G. Arası	13,78	5	2,75		
	Tanışma	86	2,33	1,18	G. İçi	1095,11	773	1,41		
	Araştırma ve ödev	159	2,46	1,23	Toplam	1108,89	778			
	Öğrenmek ve sörf	110	2,18	1,13					1,94	0,085
	Okul ark. iletişim	152	2,54	1,20						
	Diğer	93	2,17	1,10						
	Toplam	779	2,37	1,19						

Çizelge 4.135.'de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin öğretmenlerle ilişki alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların interneti ne amaçla kullanma değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($F=1,94$; $p > 0,05$).

Çizelge 4.136. Öğrencilerin Sosyal İzolasyon Alt Boyutu Puanlarının İnterneti Daha Çok Kullanma Amacına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	f, \bar{x} ve ss				ANOVA				
		N	\bar{X}	ss	Var. K.	KT	sd	KO	F	p
Sosyal İzolasyon	Oyun	179	3,54	1,03	G. Arası	4,62	5	0,92		
	Tanışma	86	3,66	0,99	G. İçi	802,44	773	1,03		
	Araştırma ve ödev	159	3,65	1,09	Toplam	807,06	778			
	Öğrenmek ve sörf	110	3,79	1,00					0,89	0,487
	Okul ark. İletişim	152	3,66	1,01						
	Diğer	93	3,59	1,10						
	Toplam	778	3,64	1,04						

Çizelge 4.136.'da görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal izolasyon alt boyut ölçeğinin aldıkları puanların interneti ne amaçla kullanma değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($F=0,89$; $p > 0,05$).

Çizelge 4.137. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının İnterneti Daha Çok Kullanma Amacına Göre Farklaşıp Farklaşmadığına İlişkin ANOVA Testi

Puan	Grup	<i>f</i> , \bar{x} ve <i>ss</i>			ANOVA					
		<i>N</i>	\bar{x}	<i>ss</i>	Var. K.	<i>KT</i>	<i>sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Toplam	Oyun	178	3,21	0,54	G. Arası	12,96	5	2,59		
Puan	Tanışma	86	3,39	0,59	G. İçi	222,80	773	0,28		
	Araştırma ve ödev	159	2,95	0,64	Toplam	235,77	778			
	Öğrenmek ve sörf	110	3,09	0,56					8,99	0,000
	Okul ark. iletişim	152	3,27	0,55						
	Diğer	93	3,14	0,48						
	Toplam	778	3,16	0,58						

Çizelge 4.137.'de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal medya tutum toplam ölçeğinin aldıkları puanların interneti ne amaçla kullanma değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($F=8,99$; $p<0,001$). Bu sonucun ardından farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlere geçilmiştir. Bu amaçla yapılan LSD testi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 4.138. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının İnterneti Daha Çok Kullanma Amacı Grupları Arasında Anlamlı Farklılık Gösterdiğini Araştırmak Üzere Yapılan Post-hoc LSD Testi

Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	<i>p</i>
Oyun	Sosyal sitelerde insanlarla tanışma	-0,18	0,07	0,014
	Araştırma ve ödev	0,26	0,06	0,000
	Yeni şeyler öğrenmek ve sörf	0,12	0,06	0,068
	Okul arkadaşlarıyla iletişim kurma	-0,05	0,06	0,359
	Diğer	0,07	0,07	0,333
Sosyal sitelerde insanlarla tanışma	Oyun	0,18	0,07	0,014
	Araştırma ve ödev	0,44	0,07	0,000
	Yeni şeyler öğrenmek ve sörf	0,30	0,08	0,000
	Okul arkadaşlarıyla iletişim kurma	0,12	0,07	0,098
	Diğer	0,25	0,08	0,003
Araştırma ve ödev	Oyun	-0,26	0,06	0,000
	Sosyal sitelerde insanlarla tanışma	-0,44	0,07	0,000
	Yeni şeyler öğrenmek ve sörf	-0,13	0,07	0,047
	Okul arkadaşlarıyla iletişim kurma	-0,32	0,06	0,000
	Diğer	-0,19	0,07	0,009
Yeni şeyler öğrenmek ve sörf	Oyun	-0,12	0,06	0,068
	Sosyal sitelerde insanlarla tanışma	-0,30	0,08	0,000
	Araştırma ve ödev	0,13	0,07	0,047
	Okul arkadaşlarıyla iletişim kurma	-0,18	0,07	0,010
	Diğer	-0,05	0,08	0,490
Okul arkadaşlarıyla iletişim kurma	Oyun	0,05	0,06	0,359
	Sosyal sitelerde insanlarla tanışma	-0,12	0,07	0,098
	Araştırma ve ödev	0,32	0,06	0,000
	Yeni şeyler öğrenmek ve sörf	0,18	0,07	0,010
	Diğer	0,12	0,07	0,087
Diğer	Oyun	-0,07	0,07	0,333
	Sosyal sitelerde insanlarla tanışma	-0,25	0,08	0,003
	Araştırma ve ödev	0,19	0,07	0,009
	Yeni şeyler öğrenmek ve sörf	0,05	0,08	0,490
	Okul arkadaşlarıyla iletişim kurma	-0,12	0,07	0,087

Çizelge 4.138’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal medya tutum toplam ölçeğinin aldıkları puanların interneti kullanma amacı değişkenine göre hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonucunda söz konusu farklılığın, sosyal siteleri tanışma amaçlı kullananlar ile oyun, araştırma - ödev ve yeni şeyler öğrenmek arasında sosyal siteleri tanışma amaçlı kullanan lehine $p < 0,01$ düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Ayrıca araştırma ve ödev amaçlı kullananlar ile oyun, yeni şeyler öğrenmek ve okul arkadaşları ile iletişim kurma arasında

araştırma ve ödev amaçlı kullanan lehine $p<0,01$ düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

4.4. Öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği Puanları ile Sosyal Medya Tutum Ölçeği ve Alt Boyutları Puanları Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular

Bu alt bölümde, araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık ölçeği puanları ile sosyal medya tutum ölçeği ve alt boyutları puanları arasındaki ilişkileri araştırmak üzere yapılan Pearson momentler çarpımı korelasyonuna ait katsayılar sunulmuştur (Çizelge 4.139).

Çizelge 4.139. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Alt Boyut Puanları ile Siber Zorba Kurbanı Olma Puanları Arasındaki İlişkilere Yönelik Korelasyon Katsayıları

SMTÖ Alt Boyutları	SZKO Boyutu		
	N	r	P
Sosyal Yetkinlik	779	0,192	0,000
Paylaşım İhtiyacı	779	0,186	0,000
Öğretmenlerle İlişki	779	0,051	0,159
Sosyal İzolasyon	779	-0,091	0,011
SMTÖ Toplam Puanı	779	0,168	0,000

Çizelge 4.139’da görüldüğü gibi, SMTÖ Alt Boyut ve Toplam Puanları ile SZKO Alt Boyutu arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Pearson analizi sonucunda, SZKO Alt Boyutu ile SMTÖ Sosyal yetkinlik Alt Boyutu ($r=0,192$; $p<0,001$), Paylaşım ihtiyacı Alt Boyutu ($r=0,186$; $p<0,01$) ve SMTÖ Toplam Puanı ($r=0,168$; $p<0,01$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. SZKO alt boyutu ile SMTÖ alt boyutlarından Sosyal izolasyon Puanı ($r=-0,091$; $p<0,05$) arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır. SZKO alt boyutu ile SMTÖ alt boyutlarından öğretmenlerle ilişki puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$).

Çizelge 4.140. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği ile Siber Zorba Olma Puanları Arasındaki İlişkilere Yönelik Korelasyon Katsayıları

SMTÖ Alt Boyutları	SZO Alt Boyutu		
	N	r	P
Sosyal Yetkinlik	779	0,182	0,000
Paylaşım İhtiyacı	779	0,126	0,000
Öğretmenlerle İlişki	779	0,064	0,074
Sosyal İzolasyon	779	-0,148	0,000
SMTÖ Toplam Puanı	779	0,100	0,005

Çizelge 4.140’da görüldüğü gibi, SMTÖ Alt Boyut ve Toplam Puanları ile SZO Alt Boyutu arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Pearson analizi sonucunda, SZO Alt Boyutu ile SMTÖ Sosyal yetkinlik Alt Boyutu ($r=0,182$; $p<0,001$), Paylaşım ihtiyacı Alt Boyutu ($r=0,126$; $p<0,001$) ve SMTÖ Toplam Puanı ($r=0,100$; $p<0,05$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. SZO alt boyutu ile SMTÖ alt boyutlarından Sosyal izolasyon Puanı ($r=-0,148$; $p<0,001$) arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır. SZO alt boyutu ile SMTÖ alt boyutlarından öğretmenlerle ilişki puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$).

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar ve Tartışmalar

Yapılan araştırma sonucunda elde edilen bulgular ışığında sonuç ve önerilere yer verilmiştir. Yapılan araştırma kapsamında kişisel bilgi formu, sosyal medya tutum ölçeği, siber zorbalık ve internet saldırganlığı tarama ölçeği baz alınarak hazırlanmıştır. Hazırlanan çalışma 779 öğrenci kapsamında yapılmıştır ve bu sayının %56,7'si kız, %43,3 erkektir.

Siber zorbalık davranışlarında bulunma / siber zorba davranışlarına maruz kalma yaygınlığında, cinsiyete göre bakıldığında siber mağdur olma durumunda anlamlı bir farklılık bulunmamıştır fakat siber zorba davranışları sergileme durumunda ise cinsiyete göre anlamlı fark bulunmuştur. Erkek öğrenciler kız öğrencilere göre siber zorba davranışları sergilemeye daha yatkındır. Siber zorbalık davranışlarının cinsiyete göre farklılık göstermesi ya da göstermemesi konusunda farklı fikirler ortaya atılmıştır. Türkiye’de yapılan araştırmalar incelendiğinde araştırmaların büyük kısmı (Akbulut ve Erişti, 2011; Arıca, 2009; Arıca ve diğerleri, 2008) bu araştırmayla tutarlı biçimde erkeklerin daha çok siber zorbalık yaptığını ortaya koymuştur. Yapılan araştırmaların bazılarında ise siber zorbalık ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır. (Hinduja ve Patchin, 2008; Patchin ve Hinduja, 2006; Slonje ve Smith, 2008; Smith ve diğ., 2008; Stys, 2004; Williams ve Guerra, 2007).

Yapılan çalışma 14 ve 18 yaş arasındaki öğrencilere uygulanmıştır ve en küçük grubu %4,6 ile 14 yaş grubunda yer alanların oluşturduğu görülmektedir. 15 yaş grubunda yer alanlar ise örneklemin %28,8’ini, 16 yaş grubunda olanlar örneklemin %35,8’ini ve son olarak 17 yaş ve üzeri grupta yer alanlar örneklemin %30,8’ini oluşturmaktadır.

Siber zorbalık mağduru olma açısından yaş ilişkisine bakıldığında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Aynı zamanda da siber zorba olma açısından da yaş ilişkisine bakıldığında yaş ilişkisinde yine anlamlı bir farklılık tespit edilememektedir. Özdemir ve Akar (2011) yaptıkları çalışmada siber zorba olma ve siber zorbalık mağduru olmada sınıf düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmadığını belirtmiştir (akt; Pamuk ve Bavlı, 2013). (Olweus, 1991; Rigby, 1996) a göre genel zorbalık kavramı ve yaş üzerine yapılan çalışmalarda, zorbalığın ortaokul seviyesinde yükseldiği daha sonra ise düşüşe geçtiği görülmektedir.

Yapılan çalışmada öğrencilerin gelir durumları ele alındığında, 779 öğrencinin %82, 8'inin gelir durumunun orta, %6,2'sinin düşük ve %11, 0'nın ise yüksek olduğu saptanmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda orta gelir düzeyindeki öğrencilerin, düşük ve yüksek gelir düzeylerine göre daha fazla siber zorbalık kurbanı oldukları görülmektedir. Yine aynı şekilde siber zorba olma durumu da orta düzey öğrenciler lehine gerçekleşmektedir. Özellikle orta sınıf gelir düzeyine sahip öğrencilerin aileleri düzeyinde farklılıklar gözlemlendiği için bu düzeyde olan öğrencilerde siber zorba olma ve siber kurban olma olasılığı daha yüksektir. Özgür, Yörükoğlu, Arabacı (2011) da yaptıkları çalışmada öğrencilerin ailelerinin gelir durumları iyileştikçe, zorba olma puan ortalamalarının yükseldiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgu ailelerde yaşanan ekonomik sorunların zorbalık eğilimine neden olacağı görüşüyle örtüşmemektedir.

Diğer bir araştırma sorularından bir tanesi ise anne ve babaların beraberlik durumlarıdır. Öğrencilerin %90,9'unun anne-babası birlikteyken %9,1'inin anne-babası ayrıdır. Anne ve babası ayrı yaşayan öğrencilerin siber kurban olma olasılıkları diğer gruba göre daha yüksektir ve yine aynı şekilde anne ve babası ayrı yaşayan öğrencilerin siber zorba olma olasılıkları daha yüksektir. Özellikle öğrencilerin aile ortamından ayrı kalmaları öğrencileri farklı ortamlarda daha kolay kandırılabilir veya daha kolay kandırabilir yapmaktadır. Çifçi (2010) tarafından yapılan araştırmada bu araştırmadan farklı olarak lise 9. sınıf öğrencilerinin siber zorbalık düzeylerinin anne-babanın birliktelik durumuna göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Laftman ve diğerleri (2013) tarafından yapılan araştırmada ise anne veya babanın en az birisini kaybetmenin siber zorba, mağdur veya zorba/mağdur olma olasılığını artırdığı bulunmuştur. Bulguların birindeki farklılık, öğrencilerin yaşa bağlı olarak kabul süreçlerinin artması ile ilişkilendirilebilir.

Öğrencilerin annelerinin eğitim seviyelerine göre yapılan araştırmada, öğrencilerin %37,9'unun annesi ilkokul, %20,4'ünün annesi ortaokul, %22,0'sinin annesi lise ve kalan %19,8'inin annesi ön lisans veya üstü bir öğretim kurumundan mezundur. Öğrencilerin annelerinin eğitim seviyeleri, öğrencinin siber zorba veya siber mağdur olma durumlarında da belirleyici bir rol oynamaktadır. Özellikle annesi ilkokul, ortaokul ve lise mezunu olan öğrencilerin, annesi ön lisans veya üstü bir öğretim kurumundan mezun olma durumunda farklılık gözlenmektedir. Annesi ilkokul, ortaokul ve lise mezunu olan öğrencilerin siber zorba olma mağdurluğu daha yüksektir çünkü annelerin çocuklarını bilgisayar kullanımı ve internet kullanımı hakkında bilgilendirme girişimleri düşük seviyededir. Bu nedenle

öğrenciler kendilerini siber zorbalığa karşı nasıl koruyabileceklerini ve nasıl önlem alabileceklerini bilmemektedirler. Siber zorba olma durumu, yapılan araştırmalar sonucunda annelerin eğitim seviyeleri ile alakalı bulunmuştur. Annelerin eğitim seviyeleri düştükçe, öğrencilerin siber zorba olma yaklaşımları artmaktadır. Akbaba ve Eroğlu (2013) da bu araştırmaya paralel olarak annenin eğitim düzeyinin düşmesinin ilköğretim öğrencilerinin siber zorbalık düzeylerini arttırdığını bildirmiştir. Akbaba ve Eroğlu (2013) bu durumu annenin eğitim düzeyinin düşmesine bağlı olarak problem çözme becerisinin de düşmesi ve katı bir disiplin anlayışı benimsemesi ile açıklamaktadır. Sonuç olarak annenin eğitim düzeyi ile siber zorbalık ve mağduriyet arasındaki ilişkinin annenin çocuk yetiştirmede inandığı ve uyguladığı kurallar, annenin çocuğa bilinçli açıklamalar ve yönlendirmeler yapması gibi değişkenler göz önünde bulundurularak incelenmesi yararlı olacaktır.

Öğrencilerin babalarının eğitim seviyelerine göre yapılan araştırmada, araştırmaya katılan öğrencilerin %24,6'sının babası ilkokul, %22,1'inin babası ortaokul, %26,1'inin babası lise ve kalan %27,2'sinin babası ön lisans veya üstü bir öğretim kurumundan mezundur. Annelerde olduğu gibi babaların da eğitim durumları öğrencilerin siber zorba olma veya siber mağdur olma durumları ile yakın alakalıdır. Öğrencilerin babalarının eğitim durumları yükseldikçe siber zorba veya mağdur olma durumları azalmaktadır. Çünkü eğitim seviyelerine göre ailelerin çocuklarını internet kullanımı hakkında bilgilendirilmesi ve yönlendirmesi değişmektedir. Akbaba ve Eroğlu (2012) tarafından yapılan araştırmada da babanın eğitim düzeyinin düşmesinin öğrencilerin siber zorbalık düzeyini arttırdığı bulunmuştur. Akbaba ve Eroğlu'nun araştırması da bu araştırmadaki bulguları destekler niteliktedir.

Gelişen teknolojiyle birlikte öğrencilerin interneti kullanma sıklıkları ve sosyal medyada vakit geçirme sıklıkları artış göstermektedir. Yapılan araştırmada, öğrencilerin %88,4'ü bir sosyal medyaya üye olduğunu belirtirken, %11,6'sı herhangi bir sosyal medyaya üye olmadıklarını belirtmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin ortalama puanlarına bakıldığında bir sosyal medya aracına üye olan öğrencilerin siber zorbalık kurbanı olma düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir çünkü bu siteler içerisinde geçirilen vakit arttıkça siber kurban olma olasılıkları artmaktadır. Siber mağdur olma konusunda bir farklılık yaratırken bu durum siber zorba olma durumunda bir farklılık oluşturmamaktadır. Siber zorba olarak davranan öğrencilerin siber zorba davranışlar göstermek için sosyal medyayı kullanmaya gereksinim duymadıkları düşünülmektedir.

Sosyal medyayı kullanma sıklığı da öğrencilerin siber zorba olma veya mağdur olma durumları ile yakından ilişkilidir. Yapılan araştırmada, öğrencilerin sosyal medya kullanma sıklıkları sorulduğunda, %55,1'i her gün bir kereden fazla, %23,6'sı her gün bir kere, %8,3'ü haftada bir kereden fazla, %6,4'ü haftada bir kere, %1,5'i ayda bir kereden fazla ve kalan %5,0'i ayda bir kere cevabı verilmiştir. Yapılan detaylı testler sonucunda sosyal medyayı kullanma sıklığı arttıkça siber zorbalık kurbanı olma ve siber zorba olma olasılığının arttığı gözlenmektedir. Li (2005), tarafından yapılan araştırma sonuçları da bu araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Li'e (2005) göre internete günde beş saat ve daha fazla bağlı kalan öğrenciler interneti bundan daha az süre ile kullanan öğrencilerden daha fazla siber zorbalık davranışları göstermekte ve daha fazla siber mağdur olmaktadırlar. Bulguların birbirini destekler nitelikte olması internette daha fazla vakit geçirmenin sanal dünyada uzmanlaşma getirmesi ve bunun beraberinde zorbalığın da artış göstermesi ile ilişkilendirilebilir. Zorbalık mağduru olan birey sanal ortamda kendisi gibi zorbalık eğilimi olan bireylerle daha fazla karşılaşacağı için aynı zamanda siber zorba mağduru olma durumuna da düşeceği düşünülmektedir.

Ankete katılan öğrenciler, %92,3'ü internete evden, %3,0'ü okuldan, %2,3'ü arkadaşın evinden ve %2,4'ü internet kafeden bağlandığını belirtmiştir. Okul ile evden internete bağlanan öğrencilerin davranışları arasında farklılıklar gözlenmektedir. Özellikle denetlenmenin farkında olan öğrencilerde siber zorba davranışları sergileyebileceği sitelere girebilme oranlarında düşüşler meydana gelmektedir. Dolayısıyla internete okul ve internet kafeden bağlanan öğrencilerin siber zorba olma olasılığının da arttığı görülmüştür. Siber zorbalık kurbanı kapsamında öğrencilerin internete ulaşma alanlarına bakıldığında herhangi bir farklılaşma bulunmamaktadır. Türkiye'de Serin (2012) tarafından yapılan araştırmada da benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Öğrencilerin internete erişim sağladıkları yere göre siber zorbalık davranışlarında bulunmaları arasında anlamlı bir fark varken, siber mağduriyet puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Serin'e (2012) göre internet kafelerden erişim sağlayan öğrenciler, ev ortamına göre ebeveyn kontrolü olmadığı için kendilerini rahat hissedebilir ve bu tür davranışları sergilemekte daha cesur davranabilirler.

Öğrenci ailelerinin çocuklarını internet kullanımı hakkında bilgilendirmesi ve internette başkalarına nasıl davranılması ile ilgili bilinçlendirmesinin öğrenci davranışlarında farklılıklara neden olması beklenmektedir. Yapılan araştırmada, siber zorba kurbanı olma ile ebeveynlerin çocuklarını internet kullanımı hakkında bilgilendirmesi

arasında anlamlı bir farklılık bulunmazken, siber zorba olma durumunda da farklılık anlamlı bulunmamıştır.

Ailelerin çocuklarını internetteyken kontrol etme sıklıkları da çocukların internet kullanımında kısıtlanabilmelerine ya da daha da inatçı olmalarına neden olmaktadır. Yapılan araştırmada, ailelerin %51'nin bazen kontrol ettiği, %29,9 'nun hiçbir zaman kontrol etmediği ve %19,1'nin sık kontrol ettiğine ulaşılmıştır. Öğrencilerin siber zorbalık kurbanı olmada ebeveynlerin ne sıklıkta internette ne yaptığını kontrol ettiğinin araştırılmasında farklılık yaratabilecek bir sonuca ulaşılamamıştır. Fakat siber zorba olma durumunda bulunan bulgular bu ilişkiyi anlamlı hale getirmektedir. Hiçbir zaman öğrenciyi kontrol etmeyen ailelerin çocukları siber zorba davranışlar sergilemede daha cesurdur çünkü internet ortamında yaptıklarını kontrol eden herhangi bir üst güç bulunmamaktadır. Bu durum da öğrencilerin rahatça istedikleri sitelere girmesine ve istedikleri şekilde davranmalarına neden olmaktadır. Ebeveynlerin internet kullanımını kontrolü ile siber zorbalık ve mağduriyet arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaların (Wade ve Beran, 2011; Ybarra ve Mitchell, 2004a) bize gösterdiği ebeveyn kontrolünün siber zorbalık ve mağduriyeti önleme konusunda etkili olduğudur. Wade ve Beran (2011) etkili bir ebeveyn denetiminin çocukla internet aktiviteleri ile ilgili sohbet edilmesini ve çocuğun internette dolaştığı ve merak ettiği sitelerin kontrol edilmesini içerdiğini ifade etmektedir. İnternette kontrolün olması sadece siber zorba olma değil siber mağdur olma durumunda olan öğrencilerin de aileleri tarafından içinde oldukları durumların anlaşılmasını sağlayacaktır.

Öğrencilerin gerçek ad mı yoksa takma ad mı kullanıp kullanmadıkları da araştırma için önemli sonuçlar doğurabilecek bir sorudur. Bu nedenle detaylı bir şekilde incelenmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %87,4 gerçek adlarını kullanırken, %12,6'sı takma adları kullanmayı tercih etmektedir. Takma ad kullanan öğrencilerin, siber zorba olma veya mağdur olma olasılıklarının arttığı gözlenmektedir. Patchin ve Hinduja'ya (2006) göre siber zorbalıkta, zorbanın kimliğini gizleyebiliyor olması, mağdura rahatsızlık vermeyi ve onu korkutmayı hedefleyen siber zorbanın hedefine kolayca ulaşmasına ve ahlaki değerlere uymanın önemli olmadığı konusunda kendini özgür hisseden siber zorbanın siber zorba davranışlar sergileyebilmesine ortam hazırlamaktadır. Diğer bir deyişle kimliğin rahatlıkla gizlenebildiği sanal ortamda, siber zorba dedikodu yayma ve iftira atma gibi davranışları rahatlıkla gerçekleştirebilmekte ve davranışlarının sorumluluğunu almamaktadır (Beckerman ve Nocero, 2003).

Yapılan araştırma öğrencilerin interneti hangi amaçlar için kullandığını test etmek istemiştir. Katılan öğrencilerin %23'ü oyun, %11'i tanışma, %20,4'ü araştırma ve ödev, %14,1'i sörf, %19,5'i okul arkadaşlarıyla sohbet ve %11,9'u da başka amaçlar için interneti kullanmaktadır. Hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonucunda söz konusu farklılığın, sosyal siteleri tanışma amaçlı kullananlar ile oyun, araştırma ve ödev, yeni şeyler öğrenmek ve okul arkadaşları ile iletişim kurma arasında interneti tanışma amaçlı kullananların siber mağdur olma durumlarına daha sık rastlandığı yargısına varılmıştır. Yine aynı şekilde siber zorba olma durumları da özellikle başkalarıyla tanışma amacı güden öğrencilerde çok fazla karşılaşılmaktadır. Yapılan bazı araştırmalar siber zorbalık davranışlarının en çok internet üzerinden kullanılan sohbet odaları ve anlık mesajlaşmaya olanak sağlayan ağlar üzerinden gerçekleştirildiğini ortaya koymaktadır (Kowalski ve Limber, 2007; Li, 2007; Patchin ve Hinduja, 2006). Buradaki bulgularımız göstermektedir ki internet kullanım nedenleri arasında en fazla sosyal medya araçlarının kullanımı siber zorbalık yapma ya da siber mağdur olmaya sebebiyet vermektedir.

Bunların yanı sıra sosyal yetkinlikleri üzerinde de öğrenciler farklı özellikleri ile karşılaştırılmıştır. Cinsiyet olarak ele alındığında erkek öğrenciler, kız öğrencilere göre sosyal medyayı yetkinlik amaçlı kullanmaktadırlar. Kahyaoğlu ve Çelik (2011) tarafından yapılan bir araştırmada, öğrencilerin internet kullanımına yönelik tutumları ile cinsiyetleri arasındaki ilişki incelenmiş, erkeklerin kızlara oranla internet kullanmaya yönelik tutumlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Kahyaoğlu ve Çelik tarafından yapılan araştırma, bu çalışmanın bulgularını destekler niteliktedir.

Sosyal medya yetkinlikleri yaş grupları kapsamında incelendiğinde ise özellikle 15 yaş grubu öğrencilerinin sosyal medyada diğer yaş gruplarına göre daha yetkinlik sağlama eğiliminde oldukları görülmüştür. Bunun nedeninin yaş özelliği olarak ergenliğe geçişte kişinin kendisini sanal ya da sosyal çevrede kabul ettirme ihtiyacından olduğu düşünülmektedir. Öğrencilerin yaş bazında öğretmenleri ile ilişki ve sosyal izolasyon değerlendirmelerinde anlamlı bir farklılaşma bulunamamıştır. Otrar ve Arğın (2013) tarafından öğrencilerin sınıf düzeylerinin yükselmesiyle -yani yaşın artmasıyla- ters orantılı olarak sosyal medyaya ilişkin tutumlarının azaldığı bulunmuştur.

Öğrencilerin gelir düzeyleri ile sosyal medya yetkinliği üzerinde yapılan çalışmada ise orta gelir düzeyi grubunda bulunan öğrenciler ile gelir düzeyi düşük ve gelir düzeyi

yüksek olan öğrencilerin sosyal yetkinlik puanları arasında yüksek gelir lehine olduğu sonucuna varılmıştır. Gelir düzeyleri yüksek olan öğrencilerin sosyal medya yetkinlikleri diğer gruplara daha yüksektir. Gelir durumlarına göre diğer ölçümlerde farklılık anlamlı bulunmamıştır. Eroğlu (2014) de ise siber zorbalık ve mağduriyet ailenin aylık ortalama gelir durumu açısından farklılaşmamaktadır. Öte yandan Wang, Ianotti ve Nansel (2009) sosyoekonomik düzey ile siber zorbalık arasında pozitif yönlü bir ilişki gözlemiştir. Wang ve diğerlerine (2009) göre bunun nedeni sosyoekonomik düzey yükseldikçe bilişim ve iletişim teknolojilerine erişim olanağının artmasıdır.

Anne ve babanın eğitim seviyelerine göre sosyal medya üzerinden paylaşım ihtiyacının farklılık gösterdiği yargısına varılmıştır. Annesinin eğitim durumu ön lisans ve lisans üstü öğrenciler ile annesinin eğitim durumu lise, ortaokul ve ilkokul olan öğrenciler arasında annesinin eğitim durumu ön lisans ve üstü lehine olduğu sonucuna varılmıştır. Serin'e (2102) göre lisans üstü düzeyinde eğitim almış olan bir annenin kariyerine odaklı, çalışan ve belirli bir gelir seviyesine sahip biri olacağı düşünüldüğünde bu kişilerin çocuklarının da iletişim araçlarına daha rahat sahip olabildikleri ve bu nedenle sosyal medyayı daha sık kullandıkları, annenin çalışma düzeni yoğunluğundan dolayı çocuğunun internet kullanımını kontrol etmede zorluklar yaşayabileceği söylenebilir.

Babanın eğitim seviyelerine göre sosyal medya üzerinden paylaşım ihtiyacının farklılık gösterdiği yargısına varılmıştır. Babasının eğitim durumu ortaokul olan öğrenciler ile babasının eğitim durumu ilkokul, lise, ön lisans ve lisans üstü olan öğrenciler arasında babasının eğitim durumu ortaokul lehine olduğu sonucuna varılmıştır.

Öğrencilerin sosyal medya tutumları ile siber zorbalık puanları arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Sosyal medyayı kullanma toplam puanı ile siber zorba kurbanı olma ve siber zorba olma puanları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunduğu söylenebilir. Sonuç olarak ortaöğretim öğrencilerinden sosyal medya tutum puanları yüksek olanların siber zorbalık kurbanı olma ve siber zorba olma puanları da daha yüksektir. Singer ve ark., (1999) göre konu ile ilgili yapılan araştırmaların genel bulgusu göstermektedir ki sosyal medyadaki şiddet görüntüleri siber saldırganlık ile pozitif yönde ilişkilidir (akt; Balkıs, Duru ve Buluş, 2005). Campbell, 2007; Li, 2007; Bhat'a (2008) göre ise, sosyal medyada siber zorbalık yapan kişilerin başvurduğu yol ortak tanıdıklarını etkileyerek kurban öğrenciyi arkadaş listelerinden silmelerini ve bloke etmelerini yani sosyal olarak dışlamalarını sağlamaktır (akt; Akca ve ark.; 2014). Araştırmalardaki bulguların tutarlılık göstermesi

sosyal medya kullanımının siber zorba ve siber zorba kurbanı olmayı artırdığını göstermektedir.

Araştırma sonunda Siber Zorbalık ve İnternet Saldırganlığı Tarama Ölçeği alt boyutları olan siber zorba kurbanı olma ve siber zorba olma puanları ile sosyal medya tutum ölçeği alt boyut puanlarından öğretmenlerle ilişki puanı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır .

Öte yandan sosyal medya tutum ölçeği sosyal yetkinlik alt boyutu ile siber zorba kurbanı olma ve siber zorba olma alt boyutu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Bu bulgulardan hareketle sosyal medya siteleri sayesinde yeni bir kimlik kazanacağını, arkadaşları tarafından farkedileceğini, bu farkediliş sayesinde saygınlık kazanacağını ve daha fazla arkadaşı olacağını düşünen ergenlerin siber zorbalığa maruz kalma oranlarının da arttığı düşünülebilir. Ayas ve Horzum'a (2012) göre sanal zorbalığa maruz kalan öğrencilerin daha çok msn, sohbet odaları ve sosyal ağlar kullanılarak zorbalığa maruz kaldığı bulunmuştur. Bu bulgu Agatstan ve Carpenter (2006); Deneman (2008); Kowalski ve Limber'in (2007) bulgularıyla tutarlılık göstermektedir. Bu araştırma bulguları ile sosyal ağları daha fazla kullanan öğrencilerin daha fazla siber zorba ve siber zorba kurbanı oldukları ortaya konulmuştur.

Sosyal medya tutum ölçeği paylaşım ihtiyacı alt boyutu ile siber zorba kurbanı olma ve siber zorba olma olma alt boyutu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Sosyal medyada yazı, müzik, video gibi paylaşımlar yapmak ve paylaşımları yaparak beğeni almak için sosyal medyaya üye olan kişiler, gizlilik ayarlarını yapmadıkları takdirde siber zorbalık yapmak isteyen bireylerin hedefi durumuna gelmektedirler. Paylaşılan materyallere kolayca erişebilen zorbalık eğilimindeki kullanıcılar, ele geçirdikleri fotoğrafları, videoları ve diğer materyalleri kendi kişisel bilgisayarlarına rahatlıkla indirebilmektedirler. Hatta başkalarına ait izinsiz erişimi sağlanmış fotoğraf ve videoların sitelerde paylaşılması bile söz konusu olabilmektedir. Görüldüğü gibi paylaşım ihtiyacı siber kurban ve siber zorba olma ihtimalini de beraberinde getirmektedir. Özdemir ve Akar (2011) tarafından yapılan araştırma bu bulguları destekler niteliktedir. Özdemir ve Akar (2011) e göre öğrencilerin sosyal paylaşım sitelerinde en çok da Facebook üzerinden siber zorbalık mağduru oldukları saptanmıştır. Bunun nedeni Facebook ve benzeri sosyal paylaşım araçlarının, bireylerin siber ortamda tanıştıkları, anlık ileti göndermek sureti ile sohbet ettikleri, sesli ve görsel beğenilerini paylaştıkları sosyal bir platforma dönüşmüş olmasıdır. Bu durum paylaşım

ihtiyacı olan bireyi bir süre sonra siber zorbalık yapmak isteyen bireylerin hedefi durumuna getirmektedir. Özellikle yalnızlık duygusu yaşayan gençlerin daha fazla internet kullandıklarını, daha fazla sanal paylaşım yaptıklarını ortaya çıkartan bulgularla da karşılaşmak mümkündür (Erdoğan, 2008).

Sosyal medya tutum ölçeği alt boyutlarından sosyal izolasyon puanı ile siber zorba kurbanı olma ve siber zorba olma alt boyutu arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır. Makas (2008) yaptığı çalışmasında bireylerin artık eşle dostla buluşmak yerine evden sohbet odalarına girmeyi veya internet üzerinden karşılıklı oyun oynamayı tercih etmesinin sosyal izolasyona yol açtığını ifade etmektedir. İnternet ile sosyalleşme arasındaki ilişkinin sanıldığından daha karmaşık olduğu görülmektedir. İnternet aracılığıyla sosyalleşmeye çalışan birey, zaman geçtikçe toplumdan soyutlanabilmekte ve sosyal destek bulmak amacıyla tekrar internete yönelebilmektedir. Bu durum da problemlili internet kullanımıyla sonuçlanmaktadır. Bunun yanında internetin gerçek yaşamla karşılaştırıldığında güçlü sosyal bağlar yerine etkileşim düzeyi düşük sosyal ilişkiler sunması bireyin yeterince tatmin olamamasına neden olmaktadır (Günüç, 2009). İnternete bağımlı hale gelen bireylerin zaman içinde sosyalleşme sürecinde ciddi sorunlarla karşılaştıkları görülmektedir. Bu aşamada ailelerinde uzaklaşmakta, sosyal aktivitelere yeterince vakit ayıramamakta ve gerçek arkadaşlık ilişkilerinden uzaklaşmaktadırlar. Birey sosyal medyanın kendini izole ettiği gerçeğini anlayabildiği, yani kendine yönelik farkındalığı arttığı ölçüde, zorbalığının ve kurban olma durumunun düştüğü bu araştırmayla ortaya konmuştur.

5.2. Öneriler

5.2.1 Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Siber zorbalık davranışları, bu davranışların sebep ve sonuçları, siber mağdurların yaşadıkları sıkıntılar ve mağdurluklar ve bu sorunlara yönelik çözüm yolları çok önemlidir. Günümüzde internet kullanımı giderek artan, vazgeçilmez ve önemli bir hal almaktadır. Bu nedenle yapılacak olan yüksek lisans veya doktora tezlerinin bu konu üzerine yapılacak olması, insanların bu konudaki farkındalığını arttıracaktır.

Siber zorbalık Türkiye’de yeni yeni bilinmeye başlanan ve önlemleri tam olarak alınmaya yeni başlanmış bir sorundur. Özellikle, Avrupa ve Amerika’da çocukların siber ortamlardan korunabilmesi için ilgili yasalar ve yaptırımlar uygulanmaya başlanırken, ülkemizde bu konuyla ilgili herhangi bir yasa ve yaptırım bulunmamaktadır. Siber zorbalıkla ilgili hazırlanacak yasa ve yönetmeliklere eklenecek olan caydırıcı yaptırımlar, bu davranışların azalmasına neden olacaktır. Bu nedenle özellikle siber zorbalık üzerinde yapılacak olan akademik araştırmaların ve makalelerin yol gösterici etkileri olmalıdır.

İnternet kullanma yaşının giderek küçük yaşlara inmesi, siber zorbalığa maruz kalan çocukların da yaşlarının düşmesine neden olmaktadır. Ülkemizde genellikle lise ve ortaöğretim seviyelerinde yapılan araştırmalar, daha küçük yaştaki internet kullanıcıların sorunlarına değinememekte, çözüm ve neden yolları aranmamaktadır. Bu yüzden yapılacak olan yeni araştırmalarda farklı yaş grupları tercih edilerek farklı bulgulara ulaşılabilir.

5.2.2 Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

Özellikle okul yönetimlerinin ve öğretmenlerin siber zorbalık ve medya okur-yazarlığı konularında bilgilendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Özellikle öğrencilere en yakın olan kurumların okullar olması okullar ve öğretmenler üzerine düşen görevi ve sorumluluğu arttırmaktadır. Öğretmenleri ve okul yönetimlerinin öğrencileri bilinçlendirici seminerler ve eğitim programları oluşturması yapılacak engelleme çalışmalarındandır.

Özellikle bilişim teknolojileri derslerinde iletişim araçları, iletişim araçlarının kullanımından doğabilecek riskler, iletişim araçlarının nasıl verimli ve etkin kullanılabileceği, bilişim teknolojileri öğretmenleri tarafından öğrencilere aktarılmalıdır. Günümüzde gençlerin yeni sosyal medya araçlarını kullanma sıklığı göz önünde bulundurulduğunda sosyal medya araçları kullanımı bilişim teknolojileri derslerinin müfredatı içerisine alınmasını elzem kılmaktadır. Bu şekilde öğrenciler siber zorbaca davranışlardan korunma yolları ve internet

teknolojisindeki platformları etik değerlere uyarak kullanma konusunda bilgi sahibi olacaklardır. Bu şekilde internet teknolojilerinin getirdiği risklerden daha az etkilenebileceği gibi aynı zamanda da siber zorba davranışlarda bulunmanın karşı tarafı ne şekilde rahatsız edebileceğini teorik anlamda öğrenmiş olacaktır. Bir de için psikolojik kısmı da unutulmamalıdır. Özellikle rehber öğretmenler tarafından üstlenilmesi gereken bu görev siber zorbalık mağdurlarının çektikleri sıkıntıları ve bunlarla baş edebilme yöntemlerini içermelidir. Siber zorba davranışlarda bulunan öğrencilere empati eğitimleri verilerek karşısındaki kişinin davranışlarının sonucunda neler hissettiği ve yaşadığı siber zorbaya aktarılmalıdır. Veliler ve okul içerisinde yer alan öğretmenlere de bu konuyla ilgili eğitimler verilmelidir. Çünkü etkili bir çözüm yolu üretebilmek için öğretmenler kadar ailelere de büyük rol ve sorumluluk düşmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı da bu konu ile ilgili bildirgeler yayınlayarak öğretmenlerin ve okul yönetimlerinin bu konuyu önemsemesi gerektiğini vurgulanmalıdır.

Okul kadar anne ve babaya da düşen öncelikli sorumluluklardan biri ebeveynlerin çocuklarına doğru rol modeller olmasıdır. Aileler çocuklarına empati kurabilmeyi öğretmelidirler. Özellikle siber zorbalık veya siber saldırganlık kişilerin empati kurma yeteneklerinin eksikliklerinden kaynaklanmaktadır. Özellikle aileler çocuklarını, siber zorba davranışlar hakkında ve karşısındaki insana verilebilecek zararlar üzerinde bilgilendirmelidir ve çocuğun bu davranışı neden sergilediği öğrenilmelidir. Buradaki amaç bu saldırganlığın altındaki nedeni anlamak ve ona göre çözümler üretebilmektir çünkü saldırganlık davranışı veya siber saldırganlık davranışı sadece ceza ile çözülebilecek bir sorun değildir. Özellikle aileler çocuklarının internette zaman geçirmelerini azaltabilmek için çocuklarını sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlere yönlendirmelidir. Çocuklar boş kaldıkça genellikle internette veya bilgisayarda vakit geçirmeyi tercih ettikleri gerçeği göz ardı edilmemelidir. Bu durum da çocukların siber zorba veya mağdur olma olasılıklarını arttırmaktadır. Bu nedenle aileler çocuklarını başka uğraşlara yönlendirmelidirler. Bunların yanı sıra ailelerin çocuklarının davranışlarını tanıyarak gerekli durumlarda psikolojik yardım ve destek almaları gerekmektedir.

Sonuç olarak, öğrencilerde -özellikle belirli bir yaş grubu içerisinde yer alan öğrencilerde- istenilmeyen bu davranışın engellenebilmesi için aileye, okula, öğretmenlere ve Milli Eğitim Bakanlığı'na büyük rol ve sorumluluklar düşmektedir. Özellikle devrimizin büyük bir sorunu haline gelen siber zorbalığı aşabilmemiz için tüm sorumlu kurumların aynı hedef ve

amaca katkı sağlaması için çalışması gerekmektedir. Siber zorbalığı engelleme çalışmalarında bu davranışın yanlış olduğunun anlatılabilmesi için tüm yetki sahibi olan kuruluşlar ve aileler bir bütün olarak hareket etmelidir.

Eğitim kapsamında ele alınan bu konuda özellikle diğer ülkelerin eğitim prosedürleri incelenerek farklı fikir ve uygulamalar Türkiye’de denenerek engelleme çalışmaları yürütülebilir. Burada Milli Eğitim Bakanlığı’nın rolü olduğu kadar Yüksek Öğrenim Kurumu’na da rol ve sorumluluk düşmektedir. Özellikle bu konu ile ilgili yapılacak araştırmalar ve çalışmalar desteklenerek sayısının artması sağlanabilir. Çalışma makalelerinin ve tezlerin artması bu durum hakkında farkındalık yaratmaya katkı sağlayacaktır. Son olarak hazırlanan bu çalışmada farklı şehirlerde yapılarak daha geniş kitleler üzerinde çıkacak farklı sonuçlar ile geliştirilebilir ve buna göre daha farklı ve daha nesnel sonuçların literatüre kazandırılması sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Agastston, P., & Carpenter, M. (2006). Electronic bullying survey. Unpublished manuscript.
- Agastston, P. (2012). *Cyberbullying: Bullying in the Digital Age*. Wiley-Blackwell, 96-125
- Akbaba, S. ve Eroğlu, Y. (2013). İlköğretim Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Mağduriyetin Yordayıcıları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26 (1), 105-121.
- Akca, A. , Başak, B. , Salı, J. ve Sayımer, İ. (2014). Okulda Siber Zorbalığın Nedenleri, Türleri ve Medya Okuryazarlığı Eğitiminin Önleyici Çalışmalardaki Yeri. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırma Dergisi (EJOIR)*, 2, 17-30
- Alper, S. (2008). İlköğretim Zorbalık (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa:Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arıca, O. T. (2011). Siber Zorbalık: Gençlerimizi Bekleyen Yeni Tehlike. *Kariyer Penceresi*, 2(6), 10-12
- Atkinson, M. ve Hornby, G. (1995). *Mental Health Hvebook For Schools* New York:Routledge
- Ayas, T. (2008). Zorbalığı Önlemede Tüm Okul Yaklaşımına Dayalı Bir Programın Etkililiği (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi EğitimBilimleri Enstitüsü
- Ayas, T. ve Horzum, M. (2012). On Being Cyber Bully and Victim among Primary School Students. *Elementary Education Online*, 11(2), 369-380
- Balkıs, M., Duru, E. ve Buluş, M. (2015). Şiddete Yönelik tutumların Özyeterlilik, Medya, Şiddete Yönelik İnanç, Arkadaş Grubu ve Okula Bağlılık ile İlişkisi. *Ege Eğitim Dergisi* 2005 (6), 81-97
- Banks, R. (1997). Bullying in Schools. <http://www.ericdigest.org/1997-4/bullying.htm>
- Beckerman, L. and Nocero, J. (2003). High-Tech Student Hate Mail. *The Education Digest*, 68 (6), 37-40.
- Besag, V. (1995). *Bullies ve Victim in Scholls* Englve: Open University Press
- Bridge, B. (2010). *Zorbalık-Mobbing: Bilinmeyen Çeşitleri ve Çözümleri*, 2. Baskı, İstanbul: Beyaz Yayınları
- Bulgurcu, S. (2011). İstanbul İlinde Bir İlköğretim Okulunda 6–8. Sınıflarda Akran Zorbalığı Sıklığının Araştırılması (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: İstanbul Üniversitesi
- Bureau, A. (1977). *Social Learning*, NJ: Prentice-Hall
- Campbell, M.A. (2005). *Cyber Bullying: An Old Problem İn A New Guise?* Australian Journal Of Guidance ve Counselling, 15(1), 68-76.

- Collins, K., McAleavy, G. ve Adamson, G. (2004). *Bullying in Schools: A Northern Ireland Study*, Educational Research, 46(1), 55-72
- Craig, W. M. ve Pepler, D. J. (2003). Identifying and Targeting Risk for Involvement in Bullying and Victimization. *The Canadian Journal of Psychiatry-In Review*, 48, 577-582
- Çalışgan, H. (2013). İlköğretim Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı ve Siber Zorbalık (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Yeditepe Üniversitesi.
- Çelik, Y. ve Altan, A. (2003). *Ortaöğretim Düzeyinde Görev Yapan Öğretmenlerin İnternete Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi*. Maltepe Üniversitesi Sempozyum Bildirisi
- Çifçi, S. (2010). 9. Sınıf Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Düzeyleri ile Empatik Eğilim Düzeyleri Arasındaki İlişki (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dehue, F. Bolman, C. ve Völlink, T. (2008). Cyberbullying: Youngsters' Experiences and Parental Perception. *Cyberpsychology & Behavior*, 11(2), 217-223
- Dollard, J., Doob, L.W., Miller, N. E., Mowrer, O.H. ve Sears, R.Q. (1939). *Frustration and Agression*. Yale Universty Press, USA.
- Dölek, N. (2002). *Öğrencilerde Zorbaca Davranışlar*
- Erdoğan, Y. (2008). Exploring the relationships among internet usage, internet attitudes and loneliness of Turkish adolescents. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 2(2), 11-20.
- Fromme, J. (2003). Computer Games As a Part of Children's Culture, Game Studies, The *International Journal of Computer Game Research*, 3(1), 17
- Genç, G. ve Aksu, M.B. (2010). Genel Lise Öğrencilerinin Zorba-Kurban Davranışlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 30(2), 413-448
- Gotfried, K. (2011). Citizens in 24 Countries Assess Bullying via Information Technology For a Total Global Perspective. www.ipsos.com
- Günüç, S. (2009). İnternet Bağımlılığı Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Bazı Demografik Değişkenler ile İnternet Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hinduja, S. ve Patchin, J. W. Cyberbullying Emotional and Psychological Consequences. <http://www.cyberbullying.us>
- Hinduja, S. ve Patchin, J. W. (2006). Bullies Move Beyond The Schoolyard: A Preliminary Look at Cyber Bullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4 (2), 148-169.

- Hinduja, S. ve Patchin, J.W. (2008). Cyberbullying: An Exploratory Analysis Of Factors Elated To Offending and Victimization. *Deviant Behavior*, 29(2), 129-156.
- Hines, H. N. (2011). *Traditional Bullying and Cyber-Bullying: Are The Impacts on Self-Concept The Same?* Western Carolina University, North Carolina.
- Hoff, D. L. ve Mitchell, S. N. (2009). Cyberbullying: Causes, Effects, and Remedies. *Journal of Educational Administration*, 47(5), 652-665
- Hunter, S. (2004). Help Seeking Amongst Child and Adolescent Victims of Peer Aggression and Bullying. *British Journal of Educational Psychology*, 74(3),375-390
- İrfaner, S.(2009). Öğrenciler Arasında Gerçekleşen Zorbalık Eylemleri ve Zorbalık Konusunda Öğrencilerin, Öğretmenlerin ve Okul Yöneticilerinin Tutum ve Görüşleri (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi
- İskender, M. (2013). İnsani Değerler Yönelimli Psiko-Eğitim Programının Problemlerli İnternet Kullanımı ve Siber Zorbalık Üzerindeki Etkisi. (Doktora Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi
- Juvonen, J. ve Gross EF. (2008). Extending the School Grounds? Bullying Experiences in Cyberspace, *Journal of Scholl Health*, 78(9), 496-505.
- Kowalski, R.M & Limber, S.P. (2007). Electronic Bullying Among Middle School Students. *Journal of Adolescent Health*, 41 (6), 22–30.
- Kowalski, R. and Limber, S. (2012). *Cyberbulling: Bullying in the Digital Age*, Wiley-Blackwell
- Laftman, S. B., Modin, B., and Östberg, V. (2013). Cyberbullying and Subjective Health: A Large-Scale Study of Students in Stockholm, Sweeden. *Children and Youth Services Review*, 35(1), 112-119.
- Li, Q. (2005). Cyber-harassment: A study of a new method for an old behavior. *journal of educational Computing Research*, 32(3), 265-277.
- Li, Q. (2007). Bullying in the New Playground: Research into Cyberbulling and Cyber Victimization. *Australasian Journal of Educational Technology*, 23(4), 435-454.
- Makas, Y. (2008). *Lise Öğrenimi Gören Gençlerin İnternet Kullanımının Psikososyal Durum ile İlişkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Beykent Üniversitesi.
- Moore, M. (2001). Self –esteem and its Relationship to Bullying Behavior. *Aggressive Behaviour*.27(4), 269-283.
- Olweus, D. (1991). Bully /Victim Problems Among School Children: Basic Facts and Effects Of A School Based Intervention Program. *The Development and Treatment Of Childhood Aggression*, 17, 441-448.

- Olweus, D. (1999). *Bullying Prevention Program*. Boulder, CO: Center For The Study and Prevention Of Violence. Institute of Behavioral Science, University of Colorado at Boulder.
- Otrar, M. ve Argın, F. (2013). Öğrencilerinin sosyal medyaya ilişkin tutumlarını belirlemeye yönelik bir ölçek geliştirme çalışması. Erzurum: 7. Uluslararası Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Sempozyumu (ICITS-2013).
- Özdemir, M. ve Akar, Ö. (2011). Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalığa İlişkin Görüşlerinin Bazı Değişkenleri Bakımından İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. 17(4), 605-626
- Pearce, N. (1992). Current Evidence of Best Practice in Whole-School Bullying Intervention and Its Potential to Inform Cyberbullying Interventions. *Australian Journal of Guidance and Counselling*. 21(01), 1-21.
- Peker, A. ve Eroğlu, Y. (2011). Erkek Öğrencilerde Siber Zorba ve Kurban Olmanın Yordayıcısı Olarak İnternet Bağımlılığı. 4. *Uluslararası Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Sempozyumu Kongresi'nde Sunulmuş Bildiri*. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Pişkin, M. (2011). Öğretmenlerin Çocukları Fiziksel İstismar Potansiyeli. *Dördüncü Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi. 15-17 Ekim 2003.
- Riebel, J. (2009). Cyberbullying in Germany – An Exploration Of Prevalence, Overlapping With Real Life Bullying and Coping Strategies. *Psychology Science Quarterly*, 51(3), 298-314.
- Rigby, K. (1995). *What Schools Can Do About Bullying*. The Professional Reading Guide for Educational Administrators.
- Rigby, K. (2002). *New Perspectives On Bullying* , London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- Rogers, V. (2010). *Cyberbullying: Activities to Help Children and Teens To Stay Safe in A Texting, Twittering. Social Networking World*, London: Jessica Kingsley.
- Satan, A. (2006). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Zorba Davranış Eğilimlerinin Okul Türü ve Bazı Sosyo Demografik Değişkenler ile İlişkisi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Schariff, S. ve Hoff, D. (2007). Cyberbullying: Clarifying Legal Boundaries For Scholl Supervision in Cyberspace. *International Journal of Cyber Criminology*, 1(1),76-118.
- Schenk, A.M. ve Fremouw, W. J. (2012). Prevalence, Psychological Impact, and Coping of Cyberbully Victims Among College Students. *Journal of School Violence*, 11(1), 21-37.

- Serin, H. (2012). Ergenlerde Siber Zorbalık ve Bu Davranışlara İlişkin Öğretmen ve Eğitim Yöneticilerinin Görüşleri. İstanbul: (Doktora Tezi).
- Sharp, S. ve Smith, P.K. (1994). *Understanding Bullying*, Tackling bullying in your school, 1-5.
- Slonje, R. ve Smith, P. K. (2008). Cyberbullying: Another Main Type of Bullying? *Scandinavian Journal of Psychology*, 49(2), 147-154.
- Sönmezay, H. (2010). Lise Öğrencilerinde Zorbalığın İletişim Becerileri ve Algılanan Sosyal Destek ile İlişkisinin İncelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara: Ankara Üniversitesi
- Tamer, N. (2014). Ergenlerin Teknolojik Zorbalık Alguları ve Buna Yönelik Teknolojik Zorbalık Farkındalığı Eğitimi: Pilot Uygulama, Ankara .
- Topçu, Ç. (2008). The Relationship Of Cyber Bullying To Empathy, Gender, Traditional Bullying. İnternet Use And Adult Monitoring. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Wade, A. and Beran, T. (2011). Cyberbullying: The New Era of Bullying. *Canadian Journal of School Psychology*, 26(1), 44-61.
- Wang, J., Janotti, R.J., and Nansel, T. R. (2009). School Bullying among Adolescents in the United States: Physical, Verbal, Relational, and Cyber. *Journal of Adolescent Health*, 45(4), 368-375.
- Ybarra, M., and Mitchell, K. J. (2004a). Online Aggressor/Targets, Aggressors, and Targets: A Comparison of Associated Youth Characteristics. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45, 1308-1316.
- Ybarra, Mitchell, K.J. (2007). Prevalence and Frequency of Internet Harassment Instigation: Implications for Adolescent Health. *Journal of Adolescent Health*, 41, 189-195.

EKLER

EK-1: Kişisel Bilgi Formu

Sevgili Öğrenciler;

Bu ölçek, yüksek lisans tez çalışmamda kullanılmak üzere hazırlanmıştır.

Aşağıda araştırma konusu ile ilgili tutumlarınızı belirlemeye yönelik ifadeler bulunmaktadır. Ölçeğin cevaplama süresi yaklaşık 20 dakikadır. Her bir ifadeyi okuduktan sonra, ifadeye ne derecede katıldığınızı ya da katılmadığınızı liste üzerindeki ayrılan yere işaretleyiniz. Araştırmanın kesin ve doğru sonuçlar verebilmesi için lütfen ölçek maddelerine samimi yanıtlar veriniz. Vereceğiniz bilgiler yalnızca bilimsel araştırma amacıyla kullanılacağından adınızı yazmanıza gerek yoktur.

Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Ash ÜMMETLER İLHAN

Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eğitim Yönetimi ve Denetimi

1) Cinsiyetiniz:

- a. Kız b. Erkek

2) Yaşınız:

- a. 14 b. 15 c. 16 d. 17 ve üzeri

3) Gelir durumunuz:

- a. Düşük b. Orta c. Yüksek

4) Anne- baba beraberlik durumunuz:

- a. Birlikte b. Ayrı

5) Annenizin eğitim durumu:

- a. İlkokul b. Ortaokul c. Lise d. Ön lisans ve üstü

6) Babanızın eğitim durumu:

- a. İlkokul b. Ortaokul c. Lise d. Ön lisans ve üstü

7) Herhangi bir sosyal medya sitesine üyeliğiniz var mı?

- a. Evet b. Hayır

8) Sosyal medya sitelerini kullanım sıklığınız nedir?

- a. Her gün bir kereden fazla b. Her gün bir kere
c. Haftada bir kereden fazla d. Haftada bir kere
e. Ayda bir kereden fazla f. Ayda bir kere

9) İnternete daha çok girdiğiniz yer:

- a. Ev b. Okul c. Arkadaşımın evi d. İnternet kafe

10) Ebeveynleriniz sizinle internette diğer insanlara nasıl davranmanız gerektiği ile ilgili konuştu mu?

a. () Evet b. () Hayır

11) Ebeveynleriniz ne sıklıkta sizin internette ne yaptığınıza bakıyor?

a. () Sık sık b. () Bazen c. () Hiçbir zaman

12) Sosyal medya sitelerindeki üyeliğinizi gerçek adınızla mı, takma adınızla mı açılıyorsunuz?

a. () Gerçek ad b. () Takma ad

13) İnterneti daha çok hangi amaçla kullanıyorsunuz?

a. () Oyun

b. () Sosyal sitelerde insanlarla tanışmak

c. () Araştırma ve ödev

d. () Yeni bir şeyler öğrenmek için internette sörf yapmak

e. () Okul arkadaşlarımla iletişime geçmek

f. () Diğer

EK-2: Siber Zorbalık ve İnternet Saldırganlığı Tarama Anketi

SİBER ZORBALIK NEDİR? Siber zorbalık, bir kişinin sürekli olarak başka birisini, internet ortamında ya da cep telefonu ve benzeri elektronik araçlar kullanarak rahatsız etmesi, ona kötü davranması ya da onunla dalga geçmesidir.

Lütfen aşağıdaki durumların gerçekleşme sıklığını işaretleyiniz.

Siber zorbalık mağduru olma

A- Başkalarının siber zorbalığa uğradıklarına tanık oldum.

() Hiçbir zaman () Bir defa () Bir İki defa () Çok kez () Pek çok defa

B- Hayatımda başıma siber zorbalık geldi.

() Hiçbir zaman () Bir defa () Bir İki defa () Çok kez () Pek çok defa

C- Son bir ay içerisinde siber zorbalığa uğradım.

() Hiçbir zaman () Bir defa () Bir İki defa () Çok kez () Pek çok defa

D- Son bir ay içerisinde şu şekilde siber zorbalığa uğradım.

		Hiç	Bir defa	Bir iki defa	Çok kez	Her gün
1	Birisi internette benim hakkımda utanç verici ve kırıcı yorumlar yaptı					
2	Birisi internet üzerinden beni utandıracak resimlerimi gösterdi					
3	Birisi internet üzerinden beni utandıracak görüntülerimi gönderdi					
4	Birisi internette benim hakkımda utanç verici bir web sayfası yaptı					
5	Birisi internet üzerinden benim hakkımda dedikodu yaptı					
6	Birisi cep telefonuma mesaj göndererek beni tehdit etti					
7	Birisi beni internet üzerinden tehdit etti					
8	Birisi internette sanki 'benmişim' gibi yaptı ve beni utandıracak ya da küçük düşürecek şekilde davrandı					

E-Son bir ay içerisinde aşağıda belirtilen ortamlarda siber zorbalığa maruz kaldım.

(X) ile işaretleyiniz. Birden fazla işaretleyebilirsiniz.

1	Sohbet odasında	
2	Mail olarak	
3	Bilgisayardayken anlık mesajlar olarak	
4	Cep telefonu mesajları olarak	
5	Cep telefonuyla	
6	Resimli ya da görüntülü mail olarak	
7	Sosyal paylaşım sitelerinde	
8	Sanal ortamlarda	
9	İnteraktif oyun sitelerinde	

Siber zorba olma

A-Son bir ay içerisinde başkalarına siber zorbalık yaptım.

() Hiçbir zaman () Bir defa () Bir İki defa () Çok kez () Pek çok defa

B-Son bir ay içerisinde başkalarına aşağıda belirtilen şekillerle siber zorbalık yaptım

		Hiç	Bir defa	Bir iki defa	Çok kez	Her gün
1	Birisi hakkında internette utanç verici ve kırıcı yorumlar yaptım					
2	Birisinin onu utandıracak resimlerini internet üzerinden gösterdim					
3	Birisinin internet üzerinden onu utandıracak görüntülerini gönderdim					
4	Birisi hakkında internet üzerinden dedikodu yaydım					
5	Birisini internet üzerinden tehdit ettim					
6	Birisini cep telefonundan mesaj göndererek tehdit ettim					

7	Birisi hakkında onu utandıracak ve küçük düşürecek bir web sayfası yaptım					
8	Birisi internette sanki 'oymuşum' gibi yaptım ve onu utandıracak ya da küçük düşürecek şekilde davrandım					

D-Son bir ay içerisinde aşağıdaki ortamlarda siber zorbalık yaptım

(X)ile işaretleyiniz. Birden fazla işaretleyebilirsiniz.

1	Sohbet odasında	
2	Mail olarak	
3	Bilgisayardayken anlık mesajlar olarak	
4	Cep telefonu mesajları olarak	
5	Cep telefonuyla	
6	Resimli ya da görüntülü mail olarak	
7	Sosyal paylaşım sitelerinde	
8	Sanal ortamlarda	
9	İnteraktif oyun sitelerinde	

EK-3: Sosyal Medya Tutum Ölçeği

Aşağıdaki ifadelerin her birini dikkatlice okuduktan sonra, ifadeye ne ölçüde katıldığınızı gösteren sütuna ait olan ve ifadenin hizasında bulunan kutucuğun içini X şeklinde işaretleyiniz.		Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1	Sosyal medya siteleri sayesinde arkadaşlarımla beni fark etmiş isterim.					
2	Sosyal medya siteleri sayesinde yeni bir kişilik kazandığımı hissediyorum.					
3	Sosyal medya sitelerinin beni arkadaşlarımdan uzaklaştırdığını düşünüyorum.					
4	Sosyal medya sitelerinde gördüğüm paylaşımları arkadaşlarımla sohbet konusu yapmak hoşuma gidiyor.					
5	Sosyal medya sitelerindeki içerikler hakkında yorum yapmak hoşuma gidiyor.					
6	Sosyal medya sitelerinde yazı, video, müzik vb. paylaşımlarda bulunmaktan hoşlanıyorum.					
7	Sosyal medya sitelerinin beni ailemden kopardığını düşünüyorum.					
8	Sosyal medya siteleri sayesinde yalnızlıktan kurtulduğumu düşünüyorum.					
9	Sosyal medya sitelerinde öğretmenlerimi takip etmeyi seviyorum.					
10	Sosyal medya siteleri yüzünden aileme yeterince vakit ayıramıyorum.					
11	Öğretmenlerimin yazdıklarını takip etmesi hoşuma gidiyor.					
12	Paylaşımlarımla arkadaşlarımla tarafından beğenilmesinden hoşlanıyorum.					
13	Sosyal medya siteleri sayesinde ortak ilgi ve amaçlara sahip olduğum kişilere ulaşabileceğimi düşünüyorum.					

14	Sosyal medya siteleri yüzünden diğer sosyal aktivitelere yeterince vakit ayıramıyorum.					
15	Sosyal medya sitelerinde zaman geçirmekten mutlu oluyorum.					
16	Özel ilgi duyduğum arkadaşım sosyal medya duygularımı daha rahat ifade edebiliyorum.					
17	Sosyal medya siteleri sayesinde düzenlenen etkinliklerden haberim olması hoşuma gidiyor.					
18	Sosyal medya siteleri sayesinde daha fazla arkadaşımın olacağını düşünürüm.					
19	Öğretmenlerimin sosyal medya sitelerinde beni takip etmesi kendimi değerli hissetmemi sağlıyor.					
20	Sosyal medya siteleri sayesinde saygınlık ihtiyacımın karşılandığını düşünüyorum.					
21	Arkadaşlarımın paylaşımlarım hakkında yorum yapmaları beni mutlu ediyor.					
22	Sosyal medya siteleri yüzünden derslerime yeterli özeni gösteremiyorum.					
23	Sosyal medya siteleri yüzünden arkadaşlarıma yeterince vakit ayıramıyorum.					

EK-4: Anket İzni

ÖLÇEK İZNİ

Gelen Kutusu x

ASLI ÜMMETLER İLHAN <asliummetler@gmail

29.09.2014

Alıcı: mrtozdem

Sayın Hocam,

Ortaöğretim öğrencilerinin siber zorbalık ve internet saldırganlık düzeyleri üzerine bir yüksek lisans tezi hazırlama aşamasında bir öğretmenim. Danışman hocamla birlikte yaptığımız bir inceleme üzerine sizin "Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalığa İlişkin Görüşlerinin Bazı Değişkenler Bakımından İncelenmesi" başlıklı çalışmanıza ulaştık.

Öncelikle tezimde sizin çalışmanızda kullandığınız ölçeği kullanmak üzere izninizi almak istedim. Çalışmanızda kullanmış olduğunuz ölçeği ve ölçeğin puanlanmasına ait bilgileri bizimle paylaşmanızı rica ediyorum.

Desteğiniz için şimdiden teşekkür ederim.

Saygılarımla

Aslı ÜMMETLER İLHAN

Aslı hanım merhaba,

söz konusu ölçeği kullanmanız bizleri oldukça mutlu eder. Ölçek ektedir. Ölçeğin içerisinde "kırmızı" olarak yazılı maddelerin (iki yerde mevcut) kendiden sonra gelen bölümlere eklenerek toplam puanların alınması gerekiyor. Örneğin, ilk bölümdeki kırmızı olarak belirtilmiş madde, kendinden sonra gelen 8 maddelik bölüme eklenmeli ve bu bölüm 9 madde olarak düşünülmelidir. Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik bilgileri makalede mevcuttur (Ekte sunulmuştur).

Tezinizde şimdiden başarılar diler, danışman hocanıza selamlarımı sunarım.

Sevgiler..

Doç. Dr. Murat ÖZDEMİR

Hacettepe Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü
Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Ana Bilim Dalı
Beştepe Kampüsü, Çankaya, Ankara, Türkiye.

Tel: +90 312 297 85 50 (119)

E-mail: mrtozdem@gmail.com mrtozdem@hacettepe.edu.tr

Web: <http://www.eytpe.hacettepe.edu.tr/CV/m.ozdemir.pdf>

EK-5: Okullar Listesi

OKUL İSİMLERİ	İLÇESİ
GÜÇ KARDEŞLER ANADOLU LİSESİ	ÇEKMEKÖY
ÖZDEN CENGİZ ANADOLU LİSESİ	ÇEKMEKÖY
HÜSEYİN AVNİ SİPAHİ MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSESİ	ÇEKMEKÖY
ÇEKMEKÖY TOKİ ÇOK PROGRAMLI ANADOLU LİSESİ	ÇEKMEKÖY
ÇEKMEKÖY ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ	ÇEKMEKÖY
ÖZEL MARMARA MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSESİ	ÇEKMEKÖY
ÇEKMEKÖY ÖZEL AVRUPA KOLEJİ	ÇEKMEKÖY
ÖZEL ÇEKMEKÖY FİNAL FEN LİSESİ	ÇEKMEKÖY
ÖZEL ÇEKMEKÖY PRESTİJ TEMEL LİSESİ	ÇEKMEKÖY
ÖZEL SEZİN LİSESİ	ÇEKMEKÖY